T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE 2000 YILI SONRASI KADINLARA YÖNELİK POLİTİKALAR VE SOSYO-EKONOMİK YANSIMALARI

ALİ BELLİ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. EBRU Z. BOYACIOĞLU

EDİRNE 2023

ÖZET

Tezin Başlığı: Türkiye'de 2000 Yılı Sonrası Kadınlara Yönelik Politikalar ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları

Yazar Adı: Ali BELLİ

Sürdürülebilir kalkınma, ekonomi, insan ve çevreye yapılan uzun vadeli yatırımlar ile gerçekleştirilebilir. Beşerî sermaye odaklı politikalar sürdürülebilir kalkınma ve gelişmenin temelidir. Kadınlar toplumun ve beşerî sermayenin yarısını oluşturmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin giderilmesi ve kadınların işgücüne etkin katılması ile ekonomik büyüme, toplumsal cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir kalkınma sağlanabilir. Bu nedenle gelişmiş ülkeler kadınları her açıdan güçlendirme yönünde önemli kurumsal çalışmalar gerçekleştirmekte ve politikalar uygulamaktadır. Hükümetler tarafından uygulanan bu politikaların etkinliği ile ilgili yapılan çalışmalar ülkelerin sosyo-ekonomik düzeyini yansıtması ve geliştirilecek politikaların belirlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Bu çalışma ile Türkiye'de 2000 yılı sonrası kadınlara yönelik üretilen politikaların, kadınların sosyal ve ekonomik alanda yer almasına ne ölçüde katkı sağladığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında, 2000 yılından itibaren kadınlara yönelik politikaların sosyo-ekonomik yansımaları çeşitli parametreler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu çalışma; nitel araştırma yöntemleri ile ikincil kaynaklardan doküman taramaları yapılarak derleme bir çalışma olarak hazırlanmış ve istatistiki veriler üzerinden kurumsal düzenlemelerin etkinliği incelenmiştir. Çalışmada elde edilen veriler ve durum tespiti sonucu, 2000 yılı sonrası Türkiye'de kadınlara yönelik politikaların istihdam, eğitim, siyaset ve toplumsal alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından hedeflenen ölçüde etkili olamadığını tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Politika, Ekonomi, Sosyal Yaşam

ABSTRACT

Title of the Thesis: Policies for Women in Turkey After 2000 and Their Socio-Economic Reflections

Author Name: Ali BELLİ

Sustainable development can be achieved through long-term investments in the economy, society and the environment. Human capital-oriented policies are the basis of economic growth and sustainable development. Women constitute half of society and human capital. Economic growth, gender equality and sustainable development can be achieved with the elimination of inequality between women and men and the effective participation of women in the workforce. Therefore, developed countries carry out important institutional arrangements and implement policies to empower women in every aspect. Studies on the effectiveness of these policies implemented by governments and their results are also very important in terms of reflecting the socio-economic level of the countries and determining the future policies.

Within the scope of the study, it was aimed to determine to extent the policies implemented for women after 2000 in Turkey contributed to the participation of women in the social and economic areas. The policies towards women since 2000 and the socio-economic reflections of these policies had been evaluated through various parameters. This study is a compilation and the effectiveness of instutional arrangements on statistical data was discussed from secondary sources with qualitative research methods. Based on the data and findings, it has been determined that policies targeting women in Turkey after the year 2000 have not been effective enough in achieving the intended goals of employment, education, politics, and social gender equality.

Key Words: Women, Gender, Politics, Economy, Social Life

ÖN SÖZ

Bu çalışma Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Lisansüstü eğitim sürecimin ve bu çalışmanın hazırlanmasının her döneminde değerli bilgi ve tecrübeleriyle beni yönlendiren, her zaman beni sabırla dinleyen, kendisinden çok şey öğrendiğim sevgili danışmanım Doç. Dr. Ebru Zümrüt BOYACIOĞLU'na sonsuz minnetlerimi sunar teşekkürü bir borç bilirim. Yüksek lisans ders dönemimin başından tez savunma aşamama kadar bütün süreçlerde bilgi ve desteğini benimle paylaşan saygıdeğer hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Hayatımın bütün süreçlerinde olduğu gibi bu süreçte de bana hem maddi hem de manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, attığım her adımda beni cesaretlendiren ve destekçim olan, bugünlere gelmemde en büyük emek sahipleri, sevgili annem Ayşe BELLİ'ye ve sevgili babam Bilal BELLİ'ye sonsuz teşekkür ederim.

Ali BELLİ

TEMMUZ-2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**

ABSTRACT ..... **II**

ÖN SÖZ ..... **III**

İÇİNDEKİLER ..... **IV**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **VII**

GRAFİKLER LİSTESİ ..... **VIII**

KISALTMALAR ..... **IX**

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM
KADININ SOSYAL VE EKONOMİK HAYATI ÖNÜNDE BİR ENGELOLARAK: TOPLUMSAL CİNSİYET OLGUSU **4**

1.1.Cinsiyet Kavramı 4

1.2.Toplumsal Cinsiyet 5

1.3.Toplumsal Cinsiyet Rolleri 7

1.3.1.Kadınlığın Toplumsal İnşası 10

1.3.2.Erkekliğin Toplumsal İnşası 14

1.4.Toplumsal Cinsiyet Rollerini Etkileyen Faktörler 17

1.4.1.Aile 18

1.4.2.Ekonomi 19

1.4.3.Siyaset 21

1.4.4.Toplumsal Yaşam 22

1.4.5.Eğitim 23

2. BÖLÜM
KADININ TOPLUM HAYATINDAKİ ÖNEMİ **24**

2.1.Kalkınma ve Kadın 25

2.2.Eğitim ve Kadın 27

2.3.Siyaset ve Kadın 29

2.4.Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan 2000 Yılına Kadar Kadın Politikaları ve Gelişmeler 31

2.4.1.Atatürk Dönemi Kadın Politikaları ve Gelişmeler (1923-1938) . 33
2.4.2.Atatürk Sonrası Dönemde Kadın Politikaları ve Gelişmeler..... 36
2.4.3.Kalkınma Planlarında Kadın 40

3. BÖLÜM
TÜRKİYE'DE 2000 YILI SONRASI KADINLARA YÖNELİK POLİTİKALAR VE SOSYO-EKONOMİK YANSIMALARI 43

3.1.Araştırmanın Amacı 43
3.2.Araştırmanın Önemi 43
3.3.Araştırmanın Sınırlılıkları 43
3.4.Araştırmanın Yöntemi 44
3.5.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadına Yönelik Politikalar 45
3.5.1.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Sosyal Politikalar ve Yapılan Yasal Düzenlemeler 47
3.5.1.1.Yeni Türk Medeni Kanunu 48
3.5.1.2.Aile Mahkemeleri 50
3.5.1.3.Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) 51
3.5.1.4.Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun 52
3.5.2.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Ekonomi Politikaları 52
3.5.3.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Eğitim Politikaları 56
3.5.4.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Siyaset Politikaları 58
3.6.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Politikaların Sonuçları 59
3.6.1.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Sosyal Politikaların Sonuçları 59
3.6.2.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Ekonomi Politikaları Sonuçları 61
3.6.3.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Eğitim Politikaları Sonuçları 73
3.6.4.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Siyaset Politikaları Sonuçları 85

3.7.Dünya Ekonomik Forumu 2020 Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Türkiye'nin Uluslararası ve Bölgesel Anlamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Durum Değerlendirmesi (Global Gender Gap Report, 2020) 87

3.7.1.Küresel Sonuçlar 88

3.7.1.1.Dünyada Siyasi Katılım ve Kadının Siyasi Hayatta Temsili 89

3.7.1.2.Dünyada Kadınların Ekonomik Katılımı ve Fırsatlar 90

3.7.1.3.Dünyada Eğitimsel Kazanımlarda Cinsiyet Bazlı Ayrımlar 92

3.7.1.4.Dünyada Cinsiyet Yönüyle Sağlık ve Yaşam Süresi 92

3.7.2.Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020'ye Göre Türkiye'nin Not Karnesi 93

3.7.2.1.Türkiye'de Kadınların Ekonomik Katılımı ve Fırsat Eşitliği 95

3.7.2.2. Türkiye'de Eğitimsel Kazanımlarda Cinsiyet Bazlı Ayrımlar 97

3.7.2.3.Türkiye'de Cinsiyetlere Göre Sağlık ve Yaşam Süresi 98

3.7.2.4.Türkiye'de Kadınlar ve Siyaset 98

SONUÇ 100

KAYNAKÇA 107

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1:Türkiye'de Yıllara Göre Cinsiyete Dayalı İstihdam ve İşsizlik Oranları (%) 62

Tablo 2:Türkiye'de Cinsiyete Göre Yarı Zamanlı Çalışanların İstihdam İçindeki Oranı, 2007-2018 63

Tablo 3:Türkiye'de İşyeri Durumuna Göre İstihdam Edilenler, 2004-2018 (15+yaş) 65

Tablo 4:Türkiye'de Üst ve Orta Düzey Yönetici ve Yönetici Pozisyonlarındaki Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı, 2012-2018 66

Tablo 5:Türkiye'de İşgücüne Dahil Olmama Nedenleri, 2004-2018 (15+yaş) (Bin kişi) 67

Tablo 6:Türkiye'de Cinsiyete göre 25-49 Yaş Grubunda Olup Hanehalkında 3 Yaşın Altında Çocuğu Olan ve Çocuğu Olmayan Kişilerin İstihdam Oranları, 2014-2020 70

Tablo 7:Türkiye'de Cinsiyete Göre Ücretsiz Aile İşçisi Olarak Çalışanların İstihdam İçindeki Oranı, (%), 2007-2018 (15+yaş) 71

Tablo 8:Türkiye'de Cinsiyete Göre Ücretli İşlere ve Ücretsiz Ev İşlerine Harcanan Ortalama Faaliyet Süresi, 2006, 2014-2015 (15+yaş) 73

Tablo 9:Türkiye'de Cinsiyete Göre En Az Bir Eğitim Düzeyini Tamamlayanların Oranı, 2008-2018 74

Tablo 10:Türkiye'de Cinsiyete Dayalı Eğitim Durumuna Göre İstihdam Oranları, 2016,2017 75

Tablo 11:Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Cinsiyete Dayalı Ücret Farkı, 2014 .. 76

Tablo 12:Türkiye'de Öğretim Alanlarına Göre Yükseköğretimde Cinsiyete Göre Öğrenci Sayısı 2015-2019 78

Tablo 13:Türkiye'de Eğitim Seviyesine Göre Öğretmen Sayıları ve Cinsiyet Oranı, 1992-2017 81

Tablo 14:Türkiye'de Cinsiyete Göre Yükseköğrenim Okutmanları/Profesörlerin Oranı, 2006-2019 82

Tablo 15:Türkiye'de Cinsiyete göre 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusta en az ilkokul mezunu olanların oranı, 2008-2021 83

Tablo 16:Türkiye'de Cinsiyete göre 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusta yükseköğretim mezunu olanların oranı, 2008-2021 84

Tablo 17:Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Kadınların İşgücüne Katılma Oranları (%) (15+ Yaş) 84

Tablo 18:Türkiye'de Seçim Yıllarına Göre Kadın Milletvekili Oranları 86

Tablo 19:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Toplumsal Cinsiyet Farkı Puanları Bölgesel ve Küresel Sıralamaları 94

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1:Türkiye'de Cinsiyete Göre Yarı Zamanlı Çalışanların İstihdam İçindeki Oranı (%), 2007-2018 64

Grafik 2:Türkiye'de İşgücüne Dahil Olmama Nedenleri, 2018 (15+yaş) (Bin kişi) . 68

Grafik 3:Türkiye'de Cinsiyete göre 25-49 Yaş Grubunda Olup Hanehalkında 3 Yaşın Altında Çocuğu Olan ve Çocuğu Olmayan Kişilerin İstihdam Oranları, 2018 69

Grafik 4:Türkiye'de Cinsiyete Göre Ücretsiz Aile İşçisi Olarak Çalışanların İstihdam İçindeki Oranı, 2007, 2018 (15+yaş) 71

Grafik 5:Türkiye'de Cinsiyete Göre Ücretli İşlere ve Ücretsiz Ev İşlerine Harcanan Ortalama Faaliyet Süresi, 2006, 2014-2015 (15+yaş) 72

Grafik 6:Türkiye'de Cinsiyete Dayalı Eğitim Durumuna Göre İstihdam Oranları, 2017 75

Grafik 7:Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Cinsiyete Dayalı Ücret Farkı, 2014 ... 76

Grafik 8:Türkiye'de Öğretim Alanlarına Göre Yükseköğretimde Cinsiyete Göre Öğrenci Sayısı 2018-2019..... 77

Grafik 9:Türkiye'de Eğitim Verdiği Seviyeye Göre, Çalışan Öğretmen Sayısı 1992-1993..... 79

Grafik 10:Türkiye'de Eğitim Verdiği Seviyeye Göre, Çalışan Öğretmen Sayısı, 2016-2017..... 80

Grafik 11:Türkiye'de Cinsiyete Göre Yükseköğrenim Okutmanları/Profesörlerin Oranı (%)..... 81

Grafik 12:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Dünyada En İyi Dereceye Sahip 10 Ülke..... 88

Grafik 13:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna göre Dört Ana Başlıkta Dünya'da Toplumsal Cinsiyet Açığı Oranları 89

Grafik 14:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Türkiye'nin Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi Çerçevesindeki Alanlara Göre 2006 ve 2020 Yılları Karşılaştırıldığında Ülkelerarasında Değişen Sıralamaları. 95

Grafik 15:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Türkiye'de Ekonomik Yapıya Yansımaları 96

Grafik 16:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Türkiye'de Cinsiyete Göre Çalışma Hayatına Katılım ve Liderlik 96

Grafik 17:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Türkiye'de Eğitim Seviyelerine Sahip Kitlelerin Cinsiyete Göre Dağılımı 97

Grafik 18:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Türkiye'de Siyasi Hayatta Cinsiyete Göre Temsiller..... 99

KISALTMALAR

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

CEDAW: Declaration on the Elimination of Discrimination against Women (Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Beyannamesi)

ÇATOM: Çok Amaçlı Toplum Merkezleri

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

İ.S.: İslamiyet Sonrası

İ.Ö.: İslamiyet Öncesi

İGE: İnsani Gelişmişlik Endeksi

TCE: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

İLO: International LabourOrganization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

KADEM: Kadın ve Demokrasi Derneği

KEFEK: Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu

KGF: Kredi Garanti Fonu

KSGM: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

OECD: Organisation for Economic Co-operationand Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

TMK: Türk Medeni Kanunu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

UNDP: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

GİRİŞ

Cinsiyet kavramı, bütün insanlığı ilgilendiren kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkların ifade ediliş biçimidir. Toplumsal cinsiyet kavramında ise kadın ve erkek arasında olduğu varsayılmakta olan farkların toplumsal ve kültürel değerlere göre şekillendiğine vurgu yapılmaktadır. Toplum tarafından insanlara verilmekte olan cinsiyetçi rollere göre bireyler hareket etmektedirler. Cinsiyet terimi, kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönü üzerinde durmaktadır. Böylece biyolojik bir olgudan bahsetmektedir. Cinsiyet kavramı, toplum tarafından biyolojik cinsiyet bağlamında belirlenen demografik bir kategoridir.

"Kadınlık" en yalın haliyle bakıldığında doğuştan ve doğal değil, sonradan ve yapay olarak oluşturulmuş cinsiyet ayrımının ismi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlık aleyhine birçok eşitsizliğin doğmasında, toplumsal cinsiyet kavramı içerisinde, biyolojik olarak benimsenmekte olan cinsiyetler içerisinde kadın ve erkeğe verilen rol ve statüler yer almaktadır. Biyolojik olarak kadın ve erkek olmak, doğal ve doğuştan olarak adlandırılırken, kadınlık ve erkeklik ise toplumsallaşma süreci ile sosyo-kültürel bir yapılanmaya işaret etmektedir.

Sosyo-kültürel yapılanmanın haricinde iktisadi anlamda da toplumsal cinsiyet meselesi öne çıkmaktadır. Zira, sürdürülebilir gelişme, yalnızca ekonomi, insan ve çevre sermayesine yapılan uzun süreli yatırımlar vasıtası ile gerçekleştirilebilir. Beşerî sermaye odaklı izlenen politikalar büyüme ve gelişmenin sürdürülebilir olması açısından son derece önemlidir. Kadınlar bu beşerî sermayenin içerisinde yüzde ellilik bir paya sahiptir. Kadın ve erkek arasında bulunan maddi eşitsizliğin düşmesi ve kadınların işgücüne katılması ile kadınların iş hayatında ve kamusal alanda etkin bir şekilde yer alması maddi büyümeyi, geliri, eşitsizliği, toplumsal düzeni ve iş performansını arttırmakta ve geliştirmektedir.

Dünya Çalışma Örgütü'nün 2016 yılı verilerine göre; dünyada erkek ve kadınların istihdamı arasında neredeyse otuz puanlık bir fark vardır. Fakat bu fark Türkiye'de kırk puandır. Kadın ve erkek istihdamı arasındaki farkın azaldığı Avrupa, Amerika ve Japonya gibi ülkelerde bile, kadın ve erkeğin aldığı maaş arasında büyük bir fark vardır. Bir kadın ve bir erkek aynı şirket ve aynı pozisyonda çalışsalar ve

benzer kalifikasyonlara sahip olsalar da erkeklerin daha üst düzeylerde temsil edildiği görülmektedir. Erkekler daha yüksek maaş alırken, kadınlar hem alt düzeylerde çalışıp hem de erkeklere oranla daha az maaş almaktadırlar.

Modern devletler, kadınların sadece birey oldukları için doğuştan gelen sosyal, kültürel ve ekonomik haklarını, asırlardır süregelen toplumsal cinsiyet kalıplarından korumakla yükümlüdür. Türkiye bakımından değerlendirilirse; kadınlar için sosyal politikaların oluşumunda birçok yasal düzenlemenin temel alındığı görülmektedir. Kadınlara yönelik fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi, şiddet karşısında kadını koruma ve toplum ve ailedeki konumunu güçlendirme amacı ile kadın, aile ve çocuk birçok yasanın konusu olmuştur. 2000'lerde Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu vb. yasalarda gerçekleştirilen değişiklikler ile toplumsal cinsiyet eşitliği ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" çocuk ve kadınların korunabilmesi için atılan önemli adımlardan biridir. 6284 Sayılı Kanun "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" temelinde meydana getirilmiştir. Bu çalışma ile, Türkiye'de 2000 yılı sonrası kadınlara yönelik politikalar ve sosyo-ekonomik yansımalarının ele alınması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın sınırlılıklarını 2000 yılı sonrası Türkiye'de kadınlara yönelik izlenen politikalar ve bunların sonuçları olarak belirlenmiştir. Türkiye'de kadınların toplumsal ve ekonomik alanda daha fazla etkin rol alması amacıyla izlenen kadın-erkek ve toplumsal cinsiyet eşitliği hedefli politikalar anayasa ve yasalarla güvence altına alınmıştır. Ancak bu çalışmadaki asıl amaç uygulanabilirlik açısından 2000 yılından sonra Türkiye'de bu politikaların sahaya ne derece yansıdığını göstermektir. Politikaların varlığının hedeflere ulaşmadaki yeterliliğini tartışılması amaçlanmaktadır.

Birinci bölümde genel anlamda toplumsal cinsiyet kavramının cinsiyet kavramı ile olan farklılığına ve toplumsal cinsiyet kavramının aile, ekonomi, siyaset, eğitim ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerine yer verilmiştir. Kadınlığın ve erkekliğin toplumsal inşasına, bireylerin toplumsal kimliklerinin oluşum süreçlerine değinilmiştir.

İkinci bölümde ilk olarak kadınlar ile kalkınma, eğitim ve siyaset ilişkileri üzerinde durularak, bu kavramların gelişiminde kadının rolü ortaya konmuştur. Daha sonra ise 2000 yılına kadar 2000'li yıllara gelene kadar Türkiye'de toplumsal ve ekonomik süreçlerde kadınların üstlendiği rol ve kadınlara yönelik izlenen politikalar ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise ilk olarak 2000 yılı sonrası Türkiye'de kadınlara yönelik sosyal, ekonomik, eğitim ve siyasi politikalar sırasıyla verilmiştir. İkinci kısımda ise bu politikaların sonuçlarını gösterebilmek amacıyla öncelikle Türkiye İstatistik Kurumu ve diğer kurumlardan alınan veriler verilmiş ve politikaların verimliliği tartışılmıştır. Bu çalışmada genel anlamda nitel araştırma yöntemleri kullanılarak farklı kaynaklardan bilgi ve veri taramaları yapılarak, bu bilgi ve veriler birbirleriyle ilişkilendirilerek bir sonuca varılmak hedeflenmiştir.

1. BÖLÜM
KADININ SOSYAL VE EKONOMİK HAYATI ÖNÜNDE BİR ENGELOLARAK: TOPLUMSAL CİNSİYET OLGUSU

Bu başlık altında kadın ve erkek olarak toplumu oluşturan tüm bireyleri etkileyen cinsiyet kavramıyla ilişkilendirilen toplumsal cinsiyet kavramı irdelenecektir. Toplumsal cinsiyet ve bu kavramın oluşumuna dair tanımlamalarla toplumsal cinsiyet kavramının etkilediği alanlarla ilişkisine değinilecektir.

1.1.Cinsiyet Kavramı

Cinsiyet, canlıları dişi ve erkek olarak iki ayrı sınıfa ayıran bir kavramdır. Bireyin cinsiyeti, sahip olduğu biyolojik, fizyolojik, genetik özelliklere bağlı olarak tanımlanır. Bireyin cinsiyetini tanımlayan ilk kriter üreme organının çeşididir. Henüz ana rahmindeyken ultrason cihazı aracılığıyla bebeğin görüntüsünde üreme organı incelenerek cinsiyetinin belirlenmesi gerçekleşir. "Cinsiyet özellikleri" kavramı fizyolojik, biyolojik ve psikolojik hususlara dikkat çekip doğuştan sahip olunan faktörlere işaret eder (Ersoy, 2009). TDK (Türk Dil Kurumu) ise cinsiyeti; bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks olarak tanımlamaktadır. Kısacası cinsiyet, sonradan edinilen değil doğuştan gelen bir özelliktir.

Cinsiyet (sex), dişi ve erkek olarak iki kategoriye ayrılır. Fakat hem dişi hem de erkek üreme organlarına sahip olarak doğan bireyler de mevcuttur. Bu bireylerin sahip olduğu bu cinsiyet özelliği kavram olarak literatürde erdişi (interseks) olarak geçmektedir. Cinsiyet tanımı tıp alanında kadın ve erkek olarak iki cinsiyet halinde bulunur ve bu durum; interseks olarak doğan bebeklerin cinsel gelişim bozukluğuna sahip olarak tanımlamalarına neden olmaktadır (İpek, 2020). Bu bağlamda cinsiyetin dişi ve erkek olarak iki cins olarak kabul edildiği ifade edilebilir. Dişi veya erkek cinsine dâhil olmak bireyin cinsiyet kimliğini oluşturur.

Cinsiyet, toplumsal cinsiyetten farklıdır. Fakat toplumsal cinsiyetin temel unsuru cinsiyettir. Toplumsal cinsiyet, bireyleri kadın ve erkek olarak ayırdıktan sonra bu bireylere kadın ve erkek olmalarının gerekliliklerinin atfedilişidir. Kadın-erkek ile kadınlık-erkeklik aynı şeyler değildir (Bingöl, 2014). Toplumsal cinsiyet, bireyin

kadın veya erkek olarak tanımlanması aşamasında bu sürece dâhil olan sosyo-kültürel etkilerle ortaya çıkan kadınlık ve erkekliğe ilişkin üretilen anlamlardır (Özdemir, 2019). İnsanlar kadın ve erkek olarak cinsiyetlere ayrılır, daha sonra toplumun kadın ve erkek olmaya biçtiği rollerle toplumsal cinsiyet inşa edilir. Kısacası kadın veya erkek olmak cinsiyet kavramını, bir kadının veya erkeğin nasıl olması gerektiğine dair yargılar ise toplumsal cinsiyet kavramını verir.

1.2.Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet kavramı, kadın ve erkek arasındaki bütün insanlığı ilgilendiren biyolojik farklılıkların ifade ediliş biçimidir. Toplumsal cinsiyette ise kadın ve erkek arasında olduğu varsayılmakta olan farkların toplumsal ve kültürel değerlere göre şekillendiğine vurgu yapılmaktadır. Toplum tarafından insanlara verilmekte olan cinsiyetçi rollere göre bireyler hareket etmektedirler. Cinsiyet terimi, kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönü üzerinde durmaktadır. Böylece, biyolojik bir olgudan bahsetmektedir. Cinsiyet kavramı, toplum tarafından biyolojik cinsiyet bağlamında belirlenen demografik bir kategoridir (Bayhan, 2012). Toplumsal cinsiyetin de diğer tüm kavramlar gibi bir tarihi olmakla birlikte diğer kavramlara göre daha kısa bir tarihi bulunduğu görülmektedir. 19. yy'ın başlarında sadece tanımsal olarak ortaya çıkan toplumsal cinsiyet kavramı devamında 1970'lerde siyasal bir mücadelenin sonucu olarak kabul edilmiştir (Bellamy ve Mason, 2003). Bu noktadan bakıldığında; cinsiyet kuramcıları, siyasal teori içerisinde yaptıkları çalışmaları, feminizmin "erkek akım" düşüncesiyle yani erkekler tarafından yazılmış siyasetin teorileri ve onların varsayımlarını ve çıkarlarını yansıtan bir ilişki olarak tasavvur ederler. Disipline ve gelenekçi uygulayıcılarına karşı feminist duruş eleştirel ve dönüştürücü olarak görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde çoğu çocuk için erkek ya da kız olma kavramı çok doğal bir şeydir. Çünkü doğumdan itibaren çocuklar fiziksel özelliklerine göre erkek ya da kız olarak adlandırılmaktadırlar. Bu durum, çocuğun "cinsiyeti" ya da "atanmış cinsiyeti" anlamına gelmektedir. Bu bilgiler eşliğinde "cinsiyet kimliği", biyolojik özelliklerin, gelişimsel etkilerin ve çevresel koşulların etkileşiminden gelen insanların kim olduklarına dair sahip oldukları içsel bir algıyı ifade etmektedir (Rafferty, 2018).

Toplumsal cinsiyet kavramı, insan icadı olan bir kavramdır. Mesela çocuk dünyaya getirecek olan anne-babalar, toplum tarafından kabul görmekte olan kız ve erkek çocuk rolüne uygun şekilde hazırlık yapmakta ve roller örgüsünü de inşa etmenin ilk adımını atmaktadırlar. Ebeveynler, çocuklarını toplumsal cinsiyet rolü çerçevesinde sevmekte, toplum tarafından kabul gören roller çerçevesinde yaptıkları davranışların doğru ya da yanlış olduğunu sorgulamaktadırlar. Toplumsal cinsiyet kavramı da dönemsel olarak farklı dönemlerde kendi içinde farklılık göstermektedir. İnsanların kendilerinden iki kuşak önce yaşayan büyükbaba ve büyükannesiyle, kendi kuşakları arasında kadınlık algısı açısından fark bulunmaktadır. Kuşaklar arasında oluşmakta olan bu farklılık aile içerisinde bir çatışmaya neden olabilmektedir (Yılmaz, 2018).

Toplumsal Cinsiyet aynı zamanda üreme heteroseksüelliği de dâhil olmak üzere çocuklar ve aile rolleri ile ilgili konularla birlikte erkekler ile ilgili sorunları da gündeme getirmektedir. Cinsiyet ve cinselliğin evrenselliği ve bunların toplumdaki güç ilişkileriyle sürekli bağlantılı olması, toplumsal cinsiyet kavramının geleceğin siyaset teorisinde kalıcı ve göze çarpan bir konuma ulaşmasına neden olmaktadır (Bellamy ve Mason, 2003).

Cinsiyet kavramı biyolojik anlamda kadın ve erkek arasındaki ayrım konusunu ele alırken, toplumsal cinsiyet ise kadınlık ve erkeklik üzerinden giderek bu kavramlara paralel olan ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeyi destekleyen sisteme gönderme yapmaktadır. Fakat bu terimin kapsamı, ilk ortaya çıkışından bu yana, yalnızca bireysel kimliği değil, sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri ve yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel iş bölümünü de içine alacak kadar genişlemiştir (Sankır, 2010).

“Kadın” ve “erkek” kavramları çerçevesinde cinsiyet kavramına bakıldığında; kişinin benliğini oluşturan temel unsurlardan biri olduğu görülmektedir. Bireyler kendilerine addedilen toplumsal cinsiyet kalıplarıyla tutarlı kişilik sergilemekte ve ona göre tutum ve davranışlar geliştirmektedirler (Sears, vd., 2015).

Toplumda iletişim kurarken, ilk izlenimlerimizin kafamızda şekillendirdiğimiz “kalıp yargılar” tarafından yönetildiği görülmektedir. Sahip olduğumuz toplumsal

cinsiyet kalıp yargılarına göre insanları nitelendirerek, tanımaya çalışırız. Toplum tarafından kabul görülen toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını taşımayan bireylerin ise kişilik özellikleri görmezden gelinmektedir (Morris, 2002).

1.3.Toplumsal Cinsiyet Rolleri

Dünyaya yeni gelen bir bebek sadece cinsiyeti ile sınıflandırılmamakta aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolü kazandırılarak toplum içinde kategorilere ayrılmaktadır. Bireyin toplumsal cinsiyet rollerini benimsemesi için etkileşim yolları geliştirilmektedir. Bu etkileşim yolu daha çok çocuklara hitapta etmede, davranış şekillerinde, çocukların kıyafetlerindeki farklı izler ve düzenlemeler sonucunda oluşmaktadır. Böylece, çocuk içinde bulunduğu toplumun bir parçası olarak nasıl davranması gerektiğini öğrenmektedir. Bu olay toplumsallaşma olarak da nitelendirilebilir. Farklı toplumsal mekanizmalar çocuklara kadınlık ve erkeklik algılarını öğretmektedir. Ayrıca davranış, tutum ve rolleri içselleştirmelerini sağlamaktadır (Bhasin, 2003). Bireyin toplumsal rolü ne geçici ne de kurgusaldır. Toplumsal rol dediğimiz bireyin sosyal yaşamında var olma ve uyum gösterme gayreti olarak da sergilenmektedir. Toplum bireyden hayatı boyunca üstüne düşen rolü oynamasını beklemektedir (Vatandaş, 2011).

Toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde öznel olan birey kendi rollerini kendisi belirlememektedir. Toplumun atfettiği roller öğrenilerek sosyal statüler oluşturulur. Toplumumuz da birçok statü ve rolün bireyin kendi hür iradesi ile alındığı gösterilmeye çalışılsa da aslında toplumun ona uygun gördüğü ve zaman içerisinde benimsediği rollerden öteye gidememektedir. Bakıldığı zaman bu olay örgüsü küçük yaşlardan itibaren oluşturulduğu için birey bu durumun hangi noktada başladığını kestiremez ve doğal olan algısı kaçınılmaz olarak bireye yerleşir. Toplumda kız çocuklarına oyuncak bebek, erkek çocuklarına araba, silah alarak başlatılan bu süreç ileri de kız çocuklarının öğretmen, ebe, hemşire, erkek çocuklarının polis, asker, yönetici vb. olmalarını ve bu meslekleri seçmelerine kadar olan sürecin başlangıcı olduğu fark edildiğinde toplumsal cinsiyet rollerinden ne demek istenildiğinin daha da anlamlı hale gelmesi mümkündür (Şenol ve Erdem, 2019).

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlığın ve erkekliğin sosyal ortamlarda ifade edilişidir. Rol kavramından istiane bakılacak olunursa; bireyin burada bir aktörü değil kendisini oynadığını söylemek de yanlış olmaz. Cinsiyet rolü, toplum tarafından kadına ve erkeğe uygun bulunan kişilik özellikleri ve davranışlar olarak ifade edilen kültürel beklentileri ifade eder. Kültürel olarak cinsiyetlere yakıştırılan kalıp yargılar uyuşmadığı zaman anormal olarak algılanma durumu ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durum daha çok geleneksel toplumlarda karşımıza çıksa da günümüz toplumlarında da sapma olarak algılanma durumu hakimdir. Bunlar arasında bir erkeğe uygun bulunmayan şeyin kadınsı roller olarak adlandırılması yer almaktadır. Erkek cinsiyetinin yapması gereken roller dışında kalan rollere kadınsılık atfedilir ve kadın rolü için çerçeve oluşturulur. Bu durum neticesinde, erkek rolünde sapma meydana geldiği de söylenebilmektedir. Bu kadınsılık ve erkeksilik rollerinin cinsiyetten ayrı olarak bireylerin bulunduğu ortama göre değiştiği de söylenebilir. Kültürel olan olguların toplumdan topluma farklılık göstermesi de yine toplumsal cinsiyetin doğallık algısına şüphe ile bakılmasını sağlamaktadır (Dökmen, 2009: 31).

Cinsiyet çalışmalarında öne çıkan bir nokta da toplumsallaşma süreçlerinde çocukları cinsiyetlerine göre farklı alanlara yönlendirme durumudur. Bu durum aradaki farklılığın meşrulaştırmasına neden olmuştur. Farklı bir ifadeyle çocuklar bireysel farklılıklarına bakılmaksızın basmakalıp bir şekilde sadece cinsiyete uygun alanlara yönlendirilmektedir. Araştırmalar cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılığı kabul etmekle birlikte sadece bunların mevcut toplumsal özellikler olmadığını göstermeye çalışmaktadır. Bunun dışında eski kaynaklar incelendiğinde; farklı dönemlerde kadınlar ve erkekler farklı biçimde davranışlar göstermektedir. Davranışlar biyolojik özelliklerinden temellenseydi bu dönemsel farklılıkların olmaması gerekirdi. Toplum tarafından inşa edildiği göz önüne alınan bu davranışlar bize aynı şekilde kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinin değişebilir olduğu göstermektedir (Ecevit, 2011: 5-6).

Toplum içinde yaşayan kadın ve erkeğe yine toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade eden toplumsal cinsiyet daha çok kültürel bir yapıyı karşılar ve genel olarak bireyin biyolojik yapısıyla ilişkili bulunan psikolojik özellikleri de içerir. Cinsiyeti, toplumsal cinsiyetten ayırmak mümkün değildir. Çünkü

kültürün kadından ve erkekten bekledikleri, kadın ve erkek bedenlerine ilişkin gözlemler büsbütün ayrı değildir. Fizyolojik yapısı gereği aynı rol durumu sergileme potansiyelleri mümkün olan bireylerin toplumda yetişen algının kendi düşüncesinde olanak sağlamasıdır. Yapılabilme durumunun potansiyele göre değil de cinsiyete göre ayrılması durumunda bireylerin sahip olduğu ve benimsedikleri zihni eşik algısı da devam etmektedir (Dökmen, 2009: 20).

Toplumsal cinsiyet düzenin devam edebilmesi için toplumsal cinsiyet kavramının anlaşılabilmesi gerekmektedir. "Toplumsal cinsiyet"ten anlaşılan nedir? Birey bu konuda ne kadar aktif olduğunun farkındadır? Bu noktalarda bir o kadar önem arz etmektedir. Toplumun kadın ve erkekten beklediği roller toplumsal cinsiyet ekseninde inşa edilmiştir. Birey bu rollere hazırlanırken toplumsal yapı içerisinde de oluşan yeni rolleri de denetleyerek adapte sorununun oluşmasını engelleme potansiyeline de sahip olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında; kadın ve erkek rollerini uygun hale getirmek için siyasal, ekonomik ve eğitim sistemleri kültür ve gelenekler gibi toplumsal kurumları toplumsal cinsiyet düzenin inşa edilmesine yardımcı olarak bu inşayı denetlemektedir. Toplumda var olan kurumlar toplumsal cinsiyet rollerini kadına ve erkeğe uygun hale getirmektedir. Bir nevi toplumsal cinsiyet rollerinin devamlılık durumunu sağlamak için önce oluşturma, denetleme ve en sonda da aktarma aşamaları ile gerçekleşen bir sosyal yaşam döngüsüdür (Şenol ve Erdem, 2019: 225).

İnsanların cinsiyetleri normal şartlarda üreme organlarında iki tür şeklindedir: kadın ve erkek olarak açıklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise çeşitlilik göstermektedir. Kadınların genellikle kadınsı erkeklerin ise erkeksi olarak sosyalleşmeleri beklenir. Ancak bu toplumsal beklentilere gerçekten uyma dereceleri ve insanların bu dereceleri belirleme bakımından farklılıklar görülmektedir. Biyolojik cinsiyet farklılıkları öğrenilmemiş, doğuştan getirilen özelliklere bakıldığında kadın ve erkek arasında gözlenen farklılıklar olarak kabul edilir. Toplumsal cinsiyet farklılıkları bireyden bireye, kültürden kültüre bazı değişimler göstermektedir (Dökmen, 2009: 22-25).

Türk toplumunda kadınlık kavramını ilk niteleyen kavram birey özelliklerinden ziyade dişiliğidir. Kadınlık kavramına denk gelmesi gereken eşit,

bağımsız, özgün bir birey gibi kavramlar genel olarak ya yok sayılır ya da sonralara atılır. Dolayısıyla dişiliği temsil ettiği düşünülen kadına, bunun gerekliliklerı olarak öncelikle eş, anne ve ailenin bir üyesi gibi unvanlar yakıştırılır ya da uygun bulunmaktadır. Türkiye'de kadınlara toplumsal cinsiyet bakımından ve kadınlık bakımından evin içi uygun görülmektedir. Toplumsal yaşamda kadın daha çok özel alanla ilişkilendirilmektedir. Kadının evin ayrılmaz parçası olarak görülme düşüncesi kadının çalışma, eğitim ve sosyal hayatını olumsuz etkileyen en birincil faktördür. Toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından kadının evvela erkek gibi bir birey olduğu olgusu düşüncelere yerleştirilmesi gerekmektedir. Her kadının bir birey olduğu düşüncesi onu eksik anne ya da eksik eş yapmadığı bunlardan ayrı olarak adlandırılması diğer rollerinin eksilmesi anlamına gelmediği vurgusu zihni olarak yerleşmesi gerekmektedir (Elmas, 2017: 45).

Türk toplum yapısında kadının ailedeki rolünün değişmesinin ancak kadının bilinçli olması, güçlenmesi, örgütlenmesi ve konumunun değiştirilmesi yönünde desteklenerek ve çabalayarak uzun bir süreç içinde gerçekleşebileceğini söylemek mümkündür. Ayrıca kadının toplumdaki sosyal statüsünün değişmesi, ona uygun görülen rollerin sorgulanmasının bu konumun değişmesi açısından önemli adımlar olduğunu söylemek gerekir. Bu olgunun gerçekleşmesi için yukarıda bahsedilen toplumsal cinsiyet rollerinin inşa edildiği ve kültürel olduğu vurgusunun gözden kaçırılmaması gerekmektedir (Kaplan, 2003: 153).

1.3.1.Kadınlığın Toplumsal İnşası

"Kadınlık en yalın haliyle bakıldığında doğuştan ve doğal değil, sonradan ve yapay olarak oluşturulmuş cinsiyet ayrımının ismidir" (Bingöl, 2014). Kadınlık aleyhine birçok eşitsizliğin doğmasında, toplumsal cinsiyet kavramı içerisinde, biyolojik olarak benimsenmekte olan cinsiyetler içerisinde kadın ve erkeğe verilen rol ve statüler yer almaktadır. Biyolojik olarak kadın ve erkek olmak, doğal ve doğuştan olarak adlandırılırken, kadınlık ve erkeklik ise toplumsallaşma süreci ile kültürel bir yapılanmaya işaret etmektedir (Hepşen, 2010).

Biyolojist anlayıştakilerin söylemlerine bakıldığında; cinsiyete dayalı iş bölümü "toplumsal alan" tarafından belirlenir ama biyoloji bu belirlemenin ön koşulu

ve temelidir (Savran, 2009). Bu anlayıştan hareketle bakıldığında, biyolojik cinsiyet ayrılıklarının önemsenmesi gerektiğinin vurgulandığı görülmektedir.

Biyolojik kabullerin karşısında olan düşüncelerde ise; insanın dişi ve erilden çıkıp kadın ve erkeğe dönüşmesinin aslında biyolojik bir olgu olmadığı, toplumsal cinsiyet kabulleri ile ilgili olduğu ifade edilmektedir. En net haliyle Hepşen'e göre; "toplumsal cinsiyet, bireyi kadınsı ve erkeksi olarak kategorize eden psikososyal özelliklerdir" (Hepşen, 2010). Bireyin yaşadığı coğrafya ve toplum ile o toplumun kişiden beklediği roller, kişinin kadınlık ve erkeklik durumlarını etkilemektedir. Örneğin; cinsellik ve üreme konusunda kadının evrimsel olarak monogamik, erkeğin ise poligamik olduğu savından hareketle, bu durumun biyolojik olduğu savı ile aslında kültürel ve toplumsal bir algı yaratılmaya çalışılmaktadır (Tarhan, 2005). Ancak Giddens "mizacı bir davranışın evrensel olmasından hareketle köklerinin biyolojik olduğu sonucuna varılamaz" sonucuna varmaktadır (Giddens, 2012). Bu anlayış üzerinden bakıldığında; kadın ve erkeğin biyolojik ve bedensel olarak farklı olduğu anlayışından ziyade, aslında toplumsal olarak kadın ve erkeğin anlamlandırma şekilleri farklılaştırılmaktadır.

Biyolojik ve anatomik olan aslında, toplumsal eşitsizliğin bir aracı olmaktan öte toplumsal olarak bir anlam ifade etmemektedir. Bireylerin cinsiyetinde biyoloji faktörünün mü yoksa toplumsallığın mı daha baskın olduğuna bakıldığında; eşcinselliğin bu konuda çarpıcı bir örnek olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Biyolojik cinsiyet ayrımında üremenin kıstas olarak seçilmesi ve üremeye uygun yönelimlerde bulunan heteroseksüelliğin doğallaştırılması durumu hâkimdir. Erkek eşcinsellere kadınsılık ve lezbiyenlere de erkeksilik atfedilmesi aslında bu doğallaşmanın bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşcinsel bireyler toplumsal cinsiyetin öngördüğü şekilde "kadın kadın gibi erkek erkek gibi olmalıdır" anlayışıyla heteroseksüel davranışlara uyarlanmaya zorlanmaktadır.

Kadın cinsine yönelik toplumsal olarak addedilen rollere bakıldığında ise; pasiflik, sakınma, korunma ve savunma gibi örnekler karşımıza çıkmaktadır. Kadınların olması/ yapması gerektiği dikte edilen bu özelliklerin erkeklerin iktidarına karşı olduğu görülmektedir (Savran, 2009: 269).

Medeniyetler ve toplumlarda genel olarak kadının konumlanmasına bakıldığında ise; kadın geleneksel aile bütünlüğü içerisinde değerlendirilmektedir. Toplumsal, kültürel yapının gelişim ve değişimi aşamalarında farklı aile türlerinin ortaya çıkmasıyla tek eşli ya da ataya yani erkeğe dayalı aileye "ataerkil aile", çok eşli yahut kadına dayalı aileye de "anaerkil aile" denmektedir. Zamanla ataerkil ailenin anaerkil aile düzenine üstün geldiği görülmektedir. Altındal'a göre; anaerkil aile düzeninden ataerkile geçiş sonrasında bazı farklılıklar meydana gelmiştir (Altındal, 2004):

"*Ailenin daha önceki biçimlerinde erkekler asla kadın sıkıntısı çekmedikleri, tersine istediklerinde daha çok kadına sahip oldukları halde ilk karı-koca evliliğinin kurulmasıyla kadın, az bulunan, aranan bir şey haline gelmiş ve bundan ötürü kadınların kaçırılması ve satın alınması başlamıştır*".

Toplumsal olarak yaşanan bu gelişmeler, kadının aileyle anlam kazanmaya başlayan sosyal pozisyonunun kemikleşmesine neden olmuştur. Kadın toplum içerisinde öncelikle "aile anası" olarak konumlandırılmaktadır. Kadına toplum tarafından kocaya eş ve çocuğa anne olarak rol verilerek, ailenin bir ferdi olarak hem cinsel anlamda hem de sosyal pozisyonunun devamlılığı için korunması gerektiği anlayışı oluşmuştur. Kadının cinselliği kontrol altına alınmazsa, babalık belirsizleşeceği için anaerkil ailenin varlığı da tehlikeye girecektir (Russell, 1999). Kadın, aile kurumu içerisinde konumlandırılışı dolayısıyla, ataerkil sistem içerisinde ona neslin devamlılığı ve erkek otoritesinin değişmez garantisinin koruyucusu ve uygulayıcısı misyonu yüklenmiştir (Saim, 2004: 19).

Kadının aile ile bir olarak anılması yeni bir durum değildir. Kadın ile aile birliğinin bir bütün olarak ele alınışı, eski medeniyetlerden bu yana devam etmektedir. Örneğin Yunan medeniyetinde iyi kadın özellikleri; sabırlı, zevkli, güzel, çocuklarına şefkatli bir anne ve ev yönetiminde başarılı bir idareci olarak tanımlanmaktadır. Eski Roma'da ise kadın kocasına aktarılan bir mal olarak tanımlanmaktadır. Yalnız başına ve yüzü açık olarak dışarı çıkarılmadığı ifade edilmiştir (Doğdu, 2005: 5).

Tarihi süreç içerisinde Türkler, toplumsal cinsiyet ve kadınlık anlamında yorumlandığında; İ.Ö. (İslamiyet Öncesi), İ.S. (İslamiyet Sonrası) ve Cumhuriyet

Türkiye'si olmak üzere üç ana dönemde incelemek gerekmektedir. İslamiyet Öncesi dönemde toplumsal cinsiyet ayrımının yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Nirun'un '*Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür'* adlı kitabında, İ.Ö. dönem şu şekilde açıklanmaktadır: Kadın neredeyse erkekle eşit konumdadır. Ülke idaresinde Hakanla birlikte söz sahibidir. Evin idaresini kadın yürütür. Radloff'a göre; erkeğin kadına dayak atması Türklerde duyulmamış bir olaydır. Çocuk çok eski Türklerde çok değerlidir. Kadının çocuğu olursa, ona olan sevgi ailede çok yükselir. Altaylarda kadın ve erkek arasında konuşma ve görüşme tamamıyla serbesttir. Genç erkekler kız ve kadınlarla konuşurken, kadın yüzünü örtmeyi düşünmez (Nirun, 1994).

Bütün bunlara bakıldığında; İ.Ö. dönemde kadının erkekle birlikte hayatın içinde ve eşit konumda konumlandığı anlaşılmaktadır. İslamiyet'in kabulü ileyse Bizans-Arap ve İran kültürlerinin Türk Kültürü üzerindeki tesirleriyle kadının saygınlık ve statüsünde değişmeler olduğu görülmeye başlanmıştır. "İslamiyet kadına aslında büyük haklar vermiş olmasına rağmen, bazı ayet ve hadislerin asıl manalarından farklı tefsirine uğratılması İslam cemiyetinin kadının tefsirlerinden mahrum etmiştir." (Altındal, 2004).

Kuran-ı Kerim'de, erkeğe kadına verilmesi planlanan hakların iki katı kadar hak verileceğine dair hükümlerin bulunması ve bunun ayetlerle desteklenmesi, her ne kadar dönemin şartları düşünüldüğünde, kadına bir eşya gibi davranıldığı durumlara kıyasla çok büyük yenilikler olarak görülse de zamanla değişik noktalara çekilmiştir. İki kadın tanığın bir erkek tanığa eşit olacağını ifade eden Bakara Suresi 282. Ayet ve miras hukukunda iki kadının bir erkeğe eşit tutulduğunu ifade eden Nisa Suresi 11. ayetteki hükümler, kadınları bahsi geçen dönemde yorumlamanın dışında, günümüz koşullarına göre kadının ikincilliğini vurgulamaktadır. Bu durum da İslam dininin kadın hakları açısından olumsuz yorumlanmasına sebebiyet vermektedir. Yine aynı şekilde İslam ahlakının yanlış yorumlanması da beraberinde sosyal yaşamda kadını erkeğe göre geri plana atmıştır. Bu geleneklerden birinin kadının ev içinde inzivaya çekilmesi, diğeri ise erkeğin birden fazla kadınla evliliğinin meşruiyetidir (Doğramacı, 1993: 16). İslamiyet'in toplumsal cinsiyet ayrımını pekiştirdiğini ifade eden iddialar ne yazık ki kadınla ilgili bazı ifadelerin kutsal kitapta yer alması sebebiyle meşruluk kazanmaktadır (Kandiyoti, 1997).

1.3.2.Erkekliğin Toplumsal İnşası

Kadınların ezilmesi ve cinsiyet eşitsizliği tartışmalarının beraberinde 1970'li yıllardan başlayarak 'kadın çalışmaları' bir akademik çalışma alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat kadın çalışmaları alanında cinsiyet temelli iktidar ilişkilerinin öznesi olan erkekliğin kadın çalışmaları kadar ciddi bir şekilde sorgulanmadığı aşikârdır. Feminist düşünür ve aktivistlerin, ataerkillik (patriarka) kavramı üzerinde fazla yoğunlaşmalarından kaynaklı olarak erkeklik kavramı hakkında konuşulmakla birlikte politik, ideolojik ve akademik olarak fazla irdelenmiş bir konu olmaya devam etmektedir (Sancar, 2016).

Patriarka kavramı, erkeklerin iktidarı altındaki toplumsal ve siyasal uygulamalar karşısında kadınların yaşadıkları ayrımcılıklar, dışlanma, emeklerine aile ve evlilik kurumu üzerinden el konulması konusunda süreci anlama anlamında ufuk açıcı olmuştur. Fakat erkeklerin bu iktidarı nasıl oluşturdukları, ellerinde tuttukları ve kendi aralarında bu güç paylaşımını nasıl sağladıklarını anlama konusunda sıkıntı yaşandığı görülmektedir.

Erkeklik kavramı da aslında kadınlık kavramı gibi cinsiyet rejimi içerisinde şekillenerek, "cinsiyetlendirilmiş" toplumsal ilişkilerin bir ürünü olmaktadır. Her an yeniden şekillenerek oluşmakta ve toplum tarafından zamanla kabul görmektedir (Kimmel ve Messner, 2001).

Erken dönem feminist düşünürler, kadınların genel olarak herhangi bir sınıf ayrımı olmadan herkes tarafından ortak bir ezilme durumu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu kabul üzerinden yola çıkıldığında kadınların yaşadıkları bu farklı ezilme bağlamlarını anlamak ve yüzleşmek ihtiyacı erkeklik çalışmalarına da kapı aralamıştır. Bu tartışmalar da beraberinde farklı erkeklikler ve bunların da farklı eril iktidar konumları olabileceğini sorgulama olanağı sağlamıştır.

Bu kuramsal tartışmalar, eril tahakkümün iktidar ilişkilerini onaylayarak buradan pay alan kadınları sorguladığı kadar eril iktidar tarafından baskıya ve şiddete maruz kalmış eşcinsel erkek ve diğer azınlık farklı erkeklik deneyimlerini de görünür hale getirmiştir. Ve erkeklik kavramı biyolojik sorgulama dışında toplumsal iktidar ilişkileri üzerinden de araştırma konusu haline gelmiştir (Wiegman, 2002).

Bu gelişmelerle birlikte, erkeklik çalışmaları alanı da kadın çalışmalarına benzer bir şekilde, toplumsal cinsiyet farklarını, problematiğini merkeze alan bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmakta ve hatta kadın çalışmalarının tamamlayıcısı konumundadır (Driscoll ve Nagel, 1994).

1980'lerde feminist araştırmalar kadınlığın sadece pasif bir bağımlılık olarak ele alınamayacağı ve yaşa, cinsiyete, etnik kökene vb. durumlara göre kadınlık deneyimlerinin farklılaşabileceğini ifade etmiş olup, böylelikle erkeklik araştırmalarının da önü açılmıştır. Bununla birlikte de beyaz, orta sınıf, heteroseksüel, orta yaş, tam gün iş sahibi erkeğin özelliklerine denk düşen "hegemonik erkeklik" tanımı ve bunun dışındaki bu tanımdan farklı erkeklik deneyimlerinin anlamı tartışılmaya başlanmıştır. Hegomonik erkeklikle ilgili tartışmalar, bu tanıma uymayan erkeklerin nasıl yönetildiği ve denetlendiği ile ilgili araştırmaları da beraberinde getirmektedir. Eşcinsel ve etnik azınlık mensubu gibi farklı olarak tanımlanan erkeklerle ilgili yeni çalışmalar yapılmaktadır.

Erkeklik ile yapılan çalışmalar içerisinde alanda en çok üzerinde konuşulan tezlerden birinin R.W. Connell'in'*Toplumsal Cinsiyet ve İktidar'* (Connell R. W., 1987) ve Masculinities (Connell R. W., 1995) çalışmaları olduğu söylenmektedir. Connel, yapmış olduğu bu çalışmalarda, hegomonik erkeklik kavramına açıklık getirerek, aslında erkekleri ortak bir paydada toplayan şeyin erkeklerin kadınlar üzerinde sağladıkları iktidar olduğunu vurgulanmıştır.

Başka bir açıdan bakıldığında; 1990'lı yıllarda başlayarak, toplumsal inşa (socialconstruction) yaklaşımlarının etkisiyle, erkeklerin farklı yaş dönemlerinde farklı erkeklik deneyimleri yaşadıkları sayıltısından hareketle yeni araştırma konularının çıktığı görülmektedir.

Kurumsal alanda yaşanmakta olan bu gelişmelerle birlikte bir "erkeklik hareketi"' de oluşmaya başlamıştır. İlk olarak 1970'lerde ortaya çıkan I. Dalga Erkek Hareketinde öncülük etmiş olan Josep Pleck, Mare Fosteau ve Jack Sawyer gibi aktivistler, profeminist bir akımı oluşturmuşlardır.

Bu hareket öncüleri, siyasal ve kültürel değişimlerle patriarkanin yıkılabileceğini savunmuşlardır. Fakat 1990'ların sonunda kurulmuş olan II. Dalga

Erkek Hareketinin, 1980'lerdeki erkek örgütlenmelerinde savunulan eleştirel içeriği yitirdiği görülmektedir. II. Dalga Erkek Hareketi, I. Dalga Erkek Hareketinde savunulan eleştirel içerik, çalışma ve eylemsellik anlamında geri noktaya düşmüştür. I. Dalga Erkek Hareketinin, patriarkanin sadece kadınlar için değil aynı zamanda erkekler için de baskıcı ve tahakküm yaratıcı olduğu söylemi benimsenmiştir. Özellikle gey hareketinin konudaki tartışmaların mimarı olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Adams ve Saran, 1973).

1970 ve 1980'li yıllardan başlayarak, erkeksi davranışlar ve kadınsı davranışlar ile ilgili olarak biyolojik, anatomi ve psikoloji temelli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Güç, akıllı olma, aktiflik, şiddet uygulama, rekabet becerisi gibi özelliklerin addedildiği, erkeklik anlayışı ile pasiflik, duygusallık, anlayışlı, şefkatli gibi sıfatların yakıştırıldığı kadınsılık anlayışı, aslında toplumsal cinsiyetin kadın ve erkek için genel kabullerini bir nevi yansıtmaktadır. Erkeklik ve kadınlık üzerinde var olduğu temsili oluşturulan bu sıfatların doğuştan gelen biyolojik bir süreç kabul edilmesine karşı çıkmayarak, sadece bunun toplumda yansımalarını deneye dayalı araştırmalarla anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bu araştırmalara bakıldığında; aslında bir nevi "hegomonik erkeklik" kavramının hala merkezde olduğu anlaşılmakla birlikte farklı erkeklik deneyimlerinin olduğu inancından hareketle, tektipleştirmelerden uzak bir anlayışın olması için aynı zamanda eleştirel bir anlayışta gelişmektedir. Bu süreçle birlikte, erkekliğin biyolojik bir zorunluluğun temsili olmaktan çıkarak, toplum içerisinde oluşan iktidar örüntüleri içerisinde ortaya çıkan 'inşa'lar olduğu kabulü yerleşmeye başlamıştır.

1970'lerde erkek özgürlük hareketi içerisinde ortaya çıkan pro-feminist erkekler, bu süreç içerisinde hem kendi erkeklik deneyimlerini sorgulama fırsatı bulmuş hem de hegomonik erkeklik üzerine eleştirilerde bulunmuşlardır. Pro-feminist erkekler, egemen erkeklik değerlerine uygun davranmak zorunda olmadıklarını ve egemen erkeklik değerlerini reddetmenin erkeklik kaybının ifadesi olmadığını belirtmişlerdir. Aksine bu durumun kadınlarla birlikte kendilerini de mağdur ettiğini ifade etmişlerdir. Egemen erkeklik anlayışına uyum göstermeyi reddederek, kendini gizlemekten vazgeçen diğer erkeklerle beraber, 'farklı erkeklik' anlayışları daha görünür olmaya başlamıştır.

1980'li yıllarda erkeklerin egemen erkeklik anlayışının toplum tarafından kabul edilmekte olan kabullerinin dışına çıkılarak da normal erkek olunabileceği vurgusu iddia edilmiştir. Öte yandan da toplum tarafından inşa edilmekte olan cinsiyetçi iktidar ilişkileri, çok da sorgulanmamakta ve patriarkinin yerinde durmaktadır (Carrigan, vd., 1985).

Bütün bu eleştirilere rağmen, erkek özgürlük hareketi, erkeklerin değişerek modernleştiğini ve erkek egemen yaşam tarzını reddettiğini iddia etmiş ve geleneksel erkekliğin dışında bir hayatın olanaklı olduğunu göstermeye çalışarak, erkekliğin hegomonik erkeklik konusunda redde çağıran bir siyasal hareket olma konusunda iddiasını sürdürmüştür.

Hegemonik erkeklik ve farklı erkeklik tanımları üzerinde yapılmakta olan tartışmalar, erkekliğin aslında, sınırları belirlenmiş sınırlı bir erkeklik tanımıyla tanımlanamayacağı sonucuyla karmaşık bir olgu olarak görülmektedir. Bu bakış açısı da beraberinde siyahların erkekliği, maço erkeklik, gey erkekliği gibi farklı erkekliklerin artmasına ve araştırılmasına neden olmuştur. 90'ların temel sorusu aslında, erkeklik ve iktidar ilişkisi içerisinde, hangi kalıplar içerisinde somutlaştırılacağı olmaktadır (Adams ve Saran, 1973).

Bütün bu gelişmeler ışığında bakıldığında, erkekliğin biyolojik bir zemine oturtulduğu "hegemonik erkeklik" kavramının, "erkekliğin tarihsel ve sosyal olarak kurulduğu" önermesinden hareketle ikincil kalmaktadır. Bunun sonucunda da farklı erkeklik tipleri ve tasnifine yönelik tartışmalar literatürde yer almaya başlamıştır.

1.4.Toplumsal Cinsiyet Rollerini Etkileyen Faktörler

Birey, doğumdan ölüme kadar geçirdiği zaman diliminde aşamalar halinde toplumla bir araya gelir ve cinsiyetiyle ilgili sorular ve cevaplar edinir. 0-6 yaş arasında aile bireyleriyle geçirdiği dönemden başlayarak alınan kıyafetler (elbise, papyon), oyuncaklar (bebek, araba), söylenen deyimler (erkek adam ağlamaz, kızlar öyle oturmaz) ile kız veya erkek olduğunu davranışlarıyla özdeşleştirir. Ardından 7 yaş okula başlama çağı ile okul döneminde çevresindeki arkadaşları arasından hemcinsleri ve diğer cinsiyetler hakkında bilgi edinir. Toplumun, kızlara karşı davranışlarında daha hassas olduğu, dolayısıyla bu durumun duygu açısından onları olduklarından

daha kırılgan olmalarına sebep olduğu fark edilirken; erkeklerin yere düştüğünde ağlamamaya çalışarak arkadaşlarının alay etmesinden kaçınmaya çalışmalarıyla daha sert bir kabuk ördükleri fark edilmektedir.

Günümüzde hemen her evde olan televizyon da toplumsal cinsiyetin yayılmasında önemli bir iletişim aracıdır. Diziler ile kalıplaşmış kadın erkek rolleri, kadınları daha romantik duygusal atfederken erkekleri ise otoriter, şirket sahibi ve daha sert şekilde göstermektedir. Çocukların izlediği çizgi filmlerde bile oldukça fazla yer verilen toplumsal cinsiyet rolleri, kadınları zayıf ve erkeğe bağlı kurtarılmayı bekleyen prenses olarak, erkeği ise kadını kurtaran güçlü kahraman olarak görülmektedir (Akkaş, 2019: 107).

Toplumda erkeğin dünyaya geldiği andan itibaren daha özgür yetiştirilmesiyle aşılanan özgürlükçü ruh, kişiye verdiği fazladan özgüven ile yapılan büyük yanlışlara ve hatalara itmektedir. Kadınların erkeklere oranla daha uzun yaşamasının temel nedenlerinden olarak görebileceğimiz toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyet vermektedir. Bu durumun en basit örneği uyuşturucu, alkol, sigara gibi maddelerde erkeklerin kullanım oranlarının daha fazla olmasıdır (Akın ve Demirel, 2003). Aynı zamanda kişinin kendisine duyduğu özgüven ile trafikte yaptıkları aşırı hız kazaları, ekstrem sporlarına "erkek adam korkmaz" algısı ile bilinçsiz cesaret göstergeleri ile hayat çizelgesinde erken ölümlere sebep olmuştur. Toplumsal cinsiyet rollerini belirleyen faktörler aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

1.4.1.Aile

Kendini devamlı yenileyen, nesli devam ettirmesiyle çoğalabilen yapıya aile denir. Sosyalizasyon birimi olarak görülen aile, toplumsal cinsiyet olgusunun başladığı en temel sosyal alandır (Erol, 2008). Aile kavramı, birçok medeniyette aynı anlama gelmesi ile akraba bağlarının güçlendiği ve akraba ilişkilerinin başladığı bir kurumdur. Akrabalık sistemi aile kavramanın bir büyük yapısı olmakla birlikte kendi içinde aile yapısının taşlarını taşımaktadır. Dinamik yapı olan aile ve akrabalar toplumda zamanla olan ekonomik değişimlere ayak uydurabilirler (Dedeoğlu, 2000: 141)

Aile kavramı, bireyin doğuştan gelen cinsiyetinin rollerini ve başka bireylerle kurduğu ilişkileri sonucunda meydana gelen toplumsal cinsiyet kavramının ilk andan

beri oluşturarak geliştirdiği ortamın maddi sınırlarını da oluşturmaktadır. Akrabalar arası ilişkiler, farklı bireyler ile pekiştirilen görev ve sorumluluklar, temel besin kaynağının sızıldığı Barrett'in "aile ideolojisi"ni destekleyen nitelikte olan cinsiyete bağlı iş bölümünü öğrenme yetisi, akraba ilişkileri ile pekişmektedir (Dedeoğlu, 2000: 141).

Bireyin toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmesinde en büyük etken olarak toplumun en küçük yapısı olan aile, önemli bir rol oynamaktadır. Çocuğun cinsiyetine yönelik verilen oyuncaklar olarak erkek bebeğe alınan arabalar ve kız bebeğe alınan mutfak setleri ile başlayan cinsiyet ayrıştırmasının bireyin yönelimlerini etkileyerek kız veya erkek olmalarını benimsedikleri görülür. Toplumsal cinsiyet rollerini kendi cinsiyetleri ile benimsemelerine ilk katkı sağlayan kişiler, ebeveynler olarak anne ve baba, daha sonra kardeşler ve akrabalar olarak devam etmektedir. Araştırmalar ile belirlenen çocuğun kişiliğinin oturduğu yaş olarak belirlenen 0-6 yaş arası çocukların geçirdiği ortamın büyük bir kısmının anne-baba yanında oluşu bu konuyu desteklemektedir (Akkaş, 2019: 107).

Aile, hacim ve yapısı gereği toplumda başta ekonomik olmak üzere çoğu faktörü etkileyen temel yapı taşıdır. Aynı zamanda özellikle cinsiyetler arası rollerin farklılıklarını davranışları, konuşması, tutumları ile çocuğuna aktarmaları, cinsiyetler arası eşitsizlikleri arttırmaktadır (Erol, 2008).

1.4.2.Ekonomi

Erkek ve kadın arasında toplumun gördüğü farklardan kaynaklanan eşitsizlikler ekonomide de görülmektedir. En yalın haliyle düşünüldüğünde evi geçindiren asıl kişinin cinsiyeti erkek olarak toplum belirlemiştir. İş hayatında yazılı olmayan fakat hala günümüzde de devam eden mesleklerin cinsiyet grupları bulunmaktadır. Kadınlara yakıştırılan meslek gruplarında; hemşirelik, eczacılık, öğretmen, sekreter gibi narin ve yapımı kolay meslekler düşünülür. Fakat erkeklerde durum tam tersi olarak yapımı güç ve strateji gerektiren; yönetici, şoför, kaptan gibi meslekler düşünülür. Kadının çalışma hayatında değersiz görülmesi ile aynı işi yapmasına rağmen aynı ücreti alamayan kadınlar ekonomide ikincil konuma düşmektedir. Ev ortamında çocuklarıyla ilgilenen, eve bakan, ev ortamındaki görevleri

yüklenen kadın bu hizmetinden bir gelir elde edememekte ve ekonomik özgürlüğü bulunmayan bir kadın kendini ifade etmekte ve haklarını savunmakta zorlanmaktadır (Akkaş, 2019: 114).

Her dönemde yaşanan toplumsal cinsiyet ayrımı ile bazı durumlar farklılaştırılarak bireylere kabullendirilmeye çalışılır ve hayat akışı içerisinde çoğu zaman fark edilemeyerek bu farklar giderek artar. Çalışma hayatında kadınlar için gözle görülür engeller olmamasına rağmen örülen zihinsel duvarlar, kadınların ekonomiye kolaylıkla dahil olmasını engellemekte ve aynı oranda erkek bireylerin ekonomide daha kolay bir şekilde tutunmasına sebep olmaktadır. Erkek toplumunun böylelikle gelişmeyi bırakarak kolaya kaçması kaçınılmaz bir sondur. Günümüzde bu belirgin farklar azaltılmaya başlanmıştır. Böylelikle çalışma hayatında rekabet artarak ekonomide iyileşmeler beklenmektedir. Ekonomiye dahil olan kadınlar özgürleşerek kendilerini daha iyi ifade etmekte ve seslerini daha iyi duyurmaktadır. Tam olarak hala engelsiz ilerlemelerine sebep verilmese de iyileştirmelerin gün geçtikçe daha iyiye gittiği görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet algısı üzerinden istihdam oranları incelenecek olursa; 2019 yılında kadınların istihdam oranı %28,7 iken erkeklerin oranı %63,1'dir (TÜİK, 2021). İstihdam oranlarından yola çıkılacak olunursa; erkeklere oranla kadın istihdamının daha düşük olmasının sebebi aile içinde çoğunlukla kadının erkeğe bağımlı şekilde hayatını idare etmesidir. İş güvencesi olmadan aile işçisi (ev hanımı) oranının yüksek olması yoksulluğun kadınlaşma üzerinden artmasının başlıca sebeplerindendir (Demirgöz Bal, 2014: 22).

Bu durum ile Türkiye'de özel sektör alanında çalışan kadınların, erkeklerin aldığı maaş düzeyinden daha az maaş aldığı görülmekle birlikte, sektörde yükselmelerde erkeklerin daha fazla yer aldığı görülmektedir. Aynı zamanda erkeklerin yeni bir işe girişiminin kadınlara oranla daha fazla olduğu bilinmekle birlikte yapılan çok sayıda çalışma bu durumu kanıtlamaktadır (Kılıç ve Tütüncü, 2021). Kadına uygulanan toplumsal baskı ile iş dünyasına atılmakta kararlı bir kadın negatif düşünceler doğrultusunda toplumda konusu geçen "Sen işe gidersen çocuğa dadı mı baksın?", "Ev işleri ile iş yerine aynı anda yetişemezsin.", "Yemekleri hangi

ara yapacaksın?" gibi olumsuz sorular ile bu cesareti kırılır ve iş hayatına atılmakta yanlış bir şey yaptığını düşünerek geri çekilebilmektedir.

Kadınların kırsal kesimlerde işgücüne katılım yüksekliği noktasında ise çoğu kadın tarlada vakitlerini geçirerek ev ekonomisine katkı sağlamaktadır. Bu durum nedeniyle hiçbir sosyal güvencesi olmayan kadınlar, devlet tarafından çalışan kadın kategorisine dahil değillerdir. Böylelikle, kadınların işgücüne katılma oranına dahil edilmemektedirler. Çalışma hayatında resmi olarak görülmeyen kadının aynı zamanda işsiz olması teorik açıdan mümkün olmadığı için bu verilerde küçük bir yanılma payı vardır (Kılıç ve Tütüncü, 2021).

Kırsal kalkınma kavramı sürdürülebilir kalkınma süreçleri açısından önemlidir. Kavram temelinde yer alan gıda güvenliğinin sağlanması, istihdamın ve gelir düzeyinin artması, doğal kaynakların korunması, kırsalda yaşayan yerel halkın üretim süreçlerine, karar alma mekanizmalarına ve yönetim faaliyetlerine katılım unsurlarını da kapsar. Bu unsurlar kırsal kalkınma ile kalkınma süreçleri arasındaki pozitif etkiye işaret eder (Boyacıoğlu, 2014).

1.4.3.Siyaset

Siyaset, iktidardan pay alarak toplumu yönetmek ve toplum refahını sağlama durumudur. Siyasette istenilen asıl durum kadın ve erkek eşitliğinin olması iken bu durum tam sağlanamamaktadır. Kadınların duygusal ruh hali ile becerememe korkusu hâkim olurken, siyasetten geri durulmuş ve çoğunluğu erkekler sağlamıştır (Akkaş, 2019: 114). Kadın milletvekili olma oranı 2020 yılı ile %17,3'e yükselmiş iken, 584 milletvekilleri içerisinde erkek milletvekili sayısı 483 iken, kadın milletvekili sayısının ise 101 olduğu görülmüştür (TÜİK, 2021). Bu durum günümüzde de devam eden kadın adayların erkeklere oranla daha düşük bir bütçe almalarına örnek gösterilebilir. Kadının siyasete tutunması zorlaşırken toplumumuzun ataerkilliğe olan düşkünlüğü ile kadın yapamaz, kadın çocuğuna bakmalı, kadın duygusaldır, kadın ülkeyi yönetemez gibi düşünceler, toplumsal cinsiyet algısının siyasette de hâkim olduğunu göstermektedir.

Günlük yaşantıda kadının bilgi ve deneyimlerine erkeğin görüşleri kadar değer verilmediği aşikâr olmakla birlikte bu durum siyaset alanında da hâkim olmaktadır.

Bu durum siyasette kadın adaylarına ayrılan bütçenin kısıtlığı ile doğrulanmaktadır. Bu tür dezavantajlar kadını aşağı çekmekte ve siyasete katılımındaki cesareti kırılmaktadır. Böylelikle erkeklerin çoğunlukla yer aldığı siyasal yaşam mevcut olmuştur.

Sonuç olarak; Türkiye'de kadınlar seçme ve seçilme haklarını Cumhuriyet Dönemi'yle birlikte kazanmıştır. Ancak siyasal açıdan daha ileri bir seviyeye erişilememiştir (Akkaş, 2019: 115).

1.4.4.Toplumsal Yaşam

Kadın ve erkeklerin, küçük yaşlardan itibaren sosyal bir çevrede bulunma istekleri, zorunlulukları vardır. Oyun çağına gelen çocuğun parka gitmek istemesi gibi doğal istekleriyle çocuk sosyalleşmekte ve kendisinden başka bireyler tanımaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımını çocukluktan itibaren temellerini atmaya başlayan birey, arkadaşlarıyla bir araya geldiğinde farklı cinsiyetlerin farklı alanlarda ayrıldığını fark eder. Örneğin kız çocukları aktiviteleri olarak piyano, jimnastik ve bale yer alırken; erkek balet ile sık karşılaşılmaması, aktivitelerde bir cinsiyet ayrımının olabileceğini düşündürür.

Yaş aldıkça değişen sosyal çevre, olgunluk (25-35 yaş arası) döneminde gittikleri kafelerde veya eğlence alanlarında kadınların erkeklere oranla yaşadıkları cinsel taciz, laf atma gibi rahatsız edici davranışlar ile karşılaşmaya başlayan kadın, böylelikle sosyal çevrede daha rahat edebileceği evlilik ve çocuk ile bu dönemi daha da yavaşlatır. Kadının en üretken, zihinsel açıdan en yoğun ve verimli olduğu zaman diliminde yaşanan fizyolojik açıdan doğum ile istenmeyen ölüm ve sağlık problemleri yaşaması da toplumsal cinsiyet eşitsizliğin ortaya koyduğu sonuçlardan biridir (Demirgöz Bal, 2014: 27). Ayrıca araştırmalara bakılacak olursa, 2020 senesinde yapılan cinsiyetler bazında gece tek başına dışarı çıkmada yaşanan güvensizlik oranı kadınlarda %27,3, erkeklerde %10,7'dir. Bu durum sosyal yaşamı etkilerken, genel bazdaki sosyal çevreye güven oranına bakılacak olursa kadınların %48,7'si, erkeklerin ise %69,9'dur (TÜİK, 2021). Örneğin, algıdaki cinsiyet farklılıkları, mekânsal ilişkiler, kadınların ve erkeklerin sosyal hayatta kullandıkları stratejileri etkileyebilir (Lawton, 2001: 321).

1.4.5.Eğitim

Bireyin topluma faydalı bir birey olabilmesi için ilk adım eğitimden geçmektedir. Herkesin eşit oranda hakkı olan eğitim sisteminden, kadınların erkeklere oranla yararlanması daha zor ve sorunlu olmuştur. Cinsiyet temelli ayrımlarla kız çocuklarının evde kalmaları ve ev işlerinin öğretilmesi ön plana çıkarken, erkek çocuklarının evi geçindiren kişi olması sağlanıp, okumasına teşvik ederek iş sahibi olmasının öğretilmesi ön plana çıkmaktadır. Zaman ilerledikçe değiştirilmeye çalışılan eğitim sistemi ile az da olsa ayrımcılığın önüne geçilmiş, önleyici yasalar çıkarılmıştır (Akkaş, 2019: 113). Bu konuda yapılan en önemli yasalardan biri 1997 senesinde yapılan zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılmasıdır.

Yapılan araştırmalarda bireye yüklenen toplumsal cinsiyet algısının, eğitim düzeyi ile ilgili olduğu kesinleşmiştir. Eğitimin toplumsal yapının oluşmasında en önemli etken olmasının yanında ülkelerin kalkınmasında da büyük rolü vardır (Koç, 2019).

2. BÖLÜM
KADININ TOPLUM HAYATINDAKİ ÖNEMİ

Tarihin başlangıcından beridir kadın ve erkek toplumu meydana getiren iki ayrı cins olarak beraber varoluş mücadelesi vermektedir. Kadın ve erkeğin hayatlarındaki konumlarının ne olduğu ise insanlık tarihinin başından beri tartışılan konulardandır. Geleneksel anlayış ve toplum içerisindeki cinsiyet farklılıkları algısı ile erkek evin dışıyla kadın ise evin içiyle bağdaştırılmıştır. Her statüde kadın öncelikli görev olarak ev içi sorumluluklarıyla öne çıkarılmış mesleği ve buna bağlı zorunlulukları ikincil plana atılmıştır. Bu düşünce ekonomide kadınları yedek işgücü olarak görülmeye iterek niteliksiz işlerde ve düşük şartlarda çalışmalarına ve ekonomik ve toplumsal alanda arka planda kalmalarına neden olmaktadır (Korkmaz ve Budak, 2022).

Yüzyıllardır "ataerkil" aile yapısına sahip ailelerde kadın çocuk doğurmak ve cinsellik dışında varlığına gerek olmadığı algısı hakimdi. Bu algı bugün bile yapılan analizlerde, kadınların her alandaki göstergelerde erkeklere yetişememesinin nedenini oluşturduğu ifade edilmektedir. Bu durum 19. yüzyılda, dünya gündemine gelmeye başlamış ve kadın, insan hakları kavramı içinde ele alınmaya başlamıştır (Karataş, 2009).

Uzun bir tarihe dayanan eşitlik mücadelesi boyunca, kadınlar fiili eşitliği sağlamak için küresel norm ve standartlar geliştirmek üzere örgütlenmişlerdir. Özellikle 20. yüzyıldan itibaren yoğunlaşmaya başlayan küresel kadın hareketleri, ulusal düzeyde kurum ve yasaların kadınların sorunlarına cevap vermediği iddiası ile uluslararası politika yapma süreçlerine dahil olmaya devam etmektedirler (Alkan ve Duru, 2002).

Toplumsal cinsiyet eşitliği her alanda her birey ve toplum için sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından oldukça önemlidir. Bunun yanında günlük yaşam kalitesinin gelişmesinden kamusal alandaki bireysel ilişkilere kadar her alanda gereklidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği sadece kadınlar için değil erkekler için de ihtiyaçtır. Toplumsal ilerlemenin topyekün sağlanabilmesi bir yönüyle de toplumsal cinsiyet eşitliğine bağlıdır.

2.1.Kalkınma ve Kadın

Devam ettirilebilir gelişme, sadece iktisat, birey ve çevre sermayesi üzerine gerçekleştirilen uzun dönemli yatırımlar vasıtası ile meydana gelebilmektedir. Buradan hareket ile, insani sermayeyi, odak noktası haline getirebilen devam ettirebilir gelişme, büyüme ve gelişmenin anahtarı şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Kadın bireyler de insani sermayenin yarısını meydana getiren önemli bir unsurdur. Yerel ve global seviyelerde geliştirilebilir ekonomik büyüme, kadın bireylerin nitelik ve becerilerini tam anlamı ile kullanmaları sureti ile iş gücüne katılmalarına bağlı olmaktadır. Toplumun her alanında daha fazla yer eden kadın hem erkeğin yükünü paylaşmakta hem de birey olarak topluma daha büyük katkı sunabilme fırsatını yakalamaktadır (OECD, 2008). Kadın ve erkek bireyler arasındaki iktisadi dengesizliklerin alt düzeylere indirilmesi, kadın bireylerin iş gücüne katılımlarının artması ile kadın nüfusuna etkin şekilde başvurulması ekonomik büyümeyi ve gayri safi milli hasılayı arttırırken, gelir dengesizliğini azaltarak, toplumsal refah düzeyini üst düzeylere çıkarmaktadır. Ekonomik Kalkınma kavramı kıt olan kaynakların etkin bir biçimde kullanılarak insana yatırım yapılarak sağlanabilecek bir kavram olarak literatürde karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle ekonomik kalkınmada insan faktörü olmazsa olmaz olduğuna göre kadın görmezden gelerek kalkınma imkânsız olarak görülmektedir. Bu sebeple kadınların toplumlarda bulundukları yeri sağlamlaştırmak politika ve kalkınma hedefleri belirlemede nihai hedefler arasında yer almalıdır (Tutar ve Yetişen, 2009: 116).

Ekonomik kalkınma birçok boyutu olan ve farklı unsurları bünyesinde barındıran bir kavramdır. İktisadi, idari, politik hukuki ve sosyo-kültürel unsurlardaki değişim ve gelişimlerle kavram anlamlandırılır (Şaşmaz ve Yayla, 2008). Toplumsal refahın sağlanması ve topyekün bir kalkınmanın sağlanması ile gerçekleşmiş olur. Ayrıca bireyler için yaşam şartlarını ve yaşamında insanlara kolaylıklar sağlayan kabiliyetleri arttırıcı nitelikli bir süreçtir. (Todaro ve Smith, 2011).

Ekonomik yapının değişmesi çeşitlilik ve gereksinimlerin artmasıyla, kadın istihdamının arttırılması önem kazanmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütünün 1944 yılında kabul etmiş olduğu Phidelphia Bildirisi ile kadın erkek eşitliği ile ilgili ülkelere yön gösterecek önemli konulara değinilmiştir. Bildiriye göre insanlar din, ırk ve

cinsiyet gibi özellikleri ayırt etmeksizin özgürlükle, ekonomik yönden ve fırsat eşitliği yönünden maddi manevi gelişimlerini gerçekleştirme hakkına sahiptir. Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin, kadının ekonomik alandaki yerini analiz ederek kalkınma hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik adımlar atılması son derece önemlidir (Korkmaz ve Budak, 2022).

Yüzyıllardır kadın çalışma yaşamında birçok zor faktörle karşı karşıya kalmıştır. Bunun yanı sıra sosyal rol kimliği kadınların doğdukları günden beri evsel roller kazındıklarını, erkeklerin ise ekonomide karşılık bulacak yeteneklerle donatıldıklarını söylemektedir. Bundan dolayıdır ki kadın çocuk büyütme ve kişisel bakım gibi görevlerle tanımlanırken erkekler kendi seçimleri doğrultusunda ve özgür tavırlar sergileyebilecekleri görevlere entegre edilip yönlendirilmektedir. Ekonomideki payı çok düşük olan kadın istihdamın azalmasına sebep olmaktadır. (Keskin ve Ulusan, 2016: 58).

Ülkelerin kalkınması için kadın girişimciliğinin önemi büyüktür. Kadın girişimciliği iktisadi ve sosyal hayatta kadınlar için önemli fırsatlar yaratarak, ülke ekonomilerinin gelişiminde önemli katkılar sağlamaktadır. Kalkınma ve çağdaşlık hedeflerine ulaşabilmek için kadınların her alanda erkeklerle eşit düzeyde etkin katılım ve karar alma mekanizmalarında yer almaları büyük önem arz etmektedir (Boyacıoğlu, 2014).

Kadınların özgürleşmeleri ve güçlenmeleri için her ne kadar yeterli olamayacak olsa da gerekli koşullarından biri kendi kazançlarını elde etmeleridir. Buda çalışma yaşamına katılım ile gerçekleştirilebilir. Bu sebeple kadınların çalışma yaşamına katılmaları ekonomik özgürlüklerini elde etmesinde, kadınların bireysel olarak güçlenmesinde ve toplumun refah seviyesinin yükseltilerek kalkınmaya olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Ancak kadınlar çalışma yaşamına girişte karşılaştığı engeller ile çalışma yaşamını sürdürürken de farklı engellerle karşılaşmaktadır. Bu da çalışma yaşamının içeriğinin de toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerle yüklü olduğunu gösterir. Bu eşitsizliklerin ve ayrımcılığın görünür kılınması ve çözümüne yönelik politikalar geliştirilmesi de son derece önemlidir. Kadınların çalışma hayatına katılımları ve çalışma yaşamındaki kadın erkek eşitliğini tartışmak yalnızca yeterli

olmayacaktır. Bunun yanında ataerkil sisteme de göndermede bulunarak bu değişim ve dönüşümün toplumsal ve yapısal olması da hedeflenmelidir (Tan vd., 2000).

2.2.Eğitim ve Kadın

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi ve tüm eşitsizliklerin sona erdirilmesi yönünden eğitim, stratejik öneme sahiptir. Stratejik önemi, ardında politik bir irade bulunmasından ve bütçeye ek bir maliyeti olmaksızın uygulanabilmesinden kaynaklanır. Eğitim ile gelecek kuşakların toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sürdürmemeleri, eşitlikçi bir tutum ve davranış değişikliğine yönelmeleri sağlanabilecektir. Ancak eğitimi sadece okul da alınan örgün eğitim olarak ele almak yanlış olacaktır. Bununla beraber toplumun eğitilmesi de toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili konularda büyük önem arz etmektedir. Toplumların eğitilmesi yani toplumun kültür ve düşünce dünyasının değişmesi, zorlu işleyen ve oldukça yavaş sonuçlanan bir süreçtir. Bununla beraber, özellikle son dönemlere bakıldığında, önemli bir değişmenin gerçekleştiği görülmektedir (Tan vd., 2000).

Toplumların ekonomik gelişmişlik düzeyleri ve refahı açısından önemli bir yeri olan eğitim, kadının toplumdaki statüsü, meslek seçimi, siyasete katılımı gibi farklı alanlarda belirleyici bir faktördür. Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle yaşamın farklı alanlarında erkeklerle eşit güce ve imkanlara sahip olamayan kadınlar, eğitime erişebilme konusunda da erkeklerin gerisinde kalmaktadır (Adak, 2018).

Toplumsal ilişkiler bütün olarak, yaş, ırk, din, sınıf ve cinsiyet gibi toplumsal farklar arasındaki güç ilişkileriyle sürmektedir. Eğitim de bu güç ilişkilerinin bir parçasıdır. Eğitim sistemleri genelde bulundukları toplumlardaki toplumsal cinsiyet sisteminin küçük bir evrenini oluşturur. Toplumsal ilişkilere ve normlara meşruiyet kazandırır. Okulun uygun davranışları ve kültürel normları benimsetme görevi, kasten ya da kasıtsız olarak toplumsal cinsiyet içerikleri taşır. Dolayısıyla okullar, kaçıncı sınıfta olursa olsun, kız ve erkek çocuklara, kadınlar ve erkekler ile ilgili kalıp yargıların ve sınırlayıcı bakış açılarının taşıyıcılarıdır. Toplumsal güç ilişkilerinin alt kesiminde genellikle kadınlar yer alır. Ataerkil kültürel yapının ve ideolojinin yeniden üretimini sağlayacak şekilde uygulanan eğitim modeli nedeniyle kadınlar güç basamaklarının alt sıralarında kalmaya mahkum olurlar eder (Gök, 1993). Ancak eğitim aslında kadınlar için cinsiyetçi kalıp yargıların farkına varmaları ve kendilerini

güçsüz kılan bu mekanizmaları dönüştürebilmeleri için bir ortam yaratma fırsatını da barındırır. Eğitim sosyolojisi, okullarda cinsiyetler arası iş bölümünde ve cinsiyetçi birçok konuda farklı mesajlar iletildiğini göstermektedir (Beauvoiere, 1966). Ancak öğrenciler okulun öğretmek istediklerini olduğu gibi almadığı durumlarda ortaya çıkar. Kadınlar da tüm öğrenciler gibi bilgileri süzgeçleyerek kendilerine yarayacak şekilde kullanırlar hatta reddederler. Bu mücadeleler ve dirençler, kadınların kamusal ve özel alandaki dönüşüm sürecinde rol almasına da katkı sağlar. (Kelly ve Nihlen, 1982: 162-180).

Bireylerin toplum içinde etkili bir rol alması, toplumla uyum içerisinde yaşayabilmesi; haklarının bilincinde olması ve bu haklarını kullanabilmesi ile yakından ilişkilidir. Bu hakların en önemlilerinden biri olan eğitim, diğer haklarının bilmesi ve haklarını kullanması açısından önem arz etmektedir. Eğitim hakkını toplumu oluşturan diğer bireylerle eşit ve etkin bir şekilde ulaşabilen kişiler etkin bir şekilde toplumun gelişiminde de rol oynar. Eğitim modern toplum düzeninde üretken ve kaliteli bir yaşam sürdürmenin ön koşullarındandır. Ayrıca günümüz toplum düzeninde değişim ve gelişim süreçlerine ayak uydurma konusunda eğitim kilit rol oynar. Bu sebeple günümüzde toplumların bireylere vereceği eğitimin niteliği, toplumu oluşturan tüm kesimleri kapsaması yönüyle büyük önem arz eder (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2012). Eğitimin, kişilerin yaşamını sürdürme, kendini geliştirme, topluma ait olma ve toplumla uyum içinde yaşama ihtiyaçlarını karşılama yönünde önemli bir paya sahiptir. Bu durum, her bireyin eğitilme hakkını ve ihtiyacının varlığını ortaya koymaktadır (Özaydınlık, 2014).

Eğitimdeki cinsiyet eşitsizliği bir taraftan toplumsal eşitsizliği yansıtmakta, diğer taraftan ise eğitimden kaynaklı eşitsizlik, toplumsal eşitsizliğin yapılanmasını oluşturmaktadır. Kadınlar ve erkekler arasında var olan eğitimsel eşitsizliklerin, toplumdaki eşitsiz güç dağılımının yeniden üretimine sebep olmaktadır. Dolayısıyla bu alanda eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik bütüncül politikalara ihtiyaç vardır. İlk olarak eğitime erişim problemindeki toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya dönük olumlu gerekiyorsa kadınlara yönelik pozitif ayrıştırıcı eylem planlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bununla beraber eğitim müfredatı, öğretim ve değerlendirme süreçlerindeki cinsiyetçi kalıp yargılardan vazgeçilerek, kadınları

destekleyen ve kadınların eğitime katılımını arttıracak ortamın sağlanması ancak bu koşullarda oluşacaktır (Sayılan, 2012).

Uluslararası insanı gelişmeyi ölçmeye yarayan temel göstergelerden biri de kadınların eğitimidir. BM (Birleşmiş Milletler) tarafından kullanılan Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi (GDI) ülkelerin insani gelişmişlik düzeyini belirlemek için kullanılır. Bu endeksin içerisinde kadın ve erkekler için okuma yazma oranları ile ilk orta ve yükseköğretim düzeylerinde okullaşma oranlarını gösteren veriler de yer alır (Tan vd., 2000).

1975'te Mexico City şehrinde toplanan 1. Dünya Kadın Konferansı sonrası BM Genel Kurulu tarafından ilan edilen "Kadın On Yılı" ve "Eşitlik, Kalkınma ve Barış" hedeflerine yönelik üç ana unsurdan birisi eğitimdir. 1994 yılında Kahire Nüfus ve Kalkınma Konferansı, 1995 Kopenhag Dünya Toplumsal Kalkınma Zirvesi ve 1995 yılında toplanan Pekin Konferansı'nda 2005 yılına kadar ilk ve ortaöğretimde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kaldırılması Uluslararası Kalkınma Hedefleri içerisinde öncelikli hedef olarak belirlenmiştir (UNDP, 2000).

Türkiye'nin de imzacısı olduğu CEDAW'ın 10. maddesi taraf devletlerin eğitim alanında erkekler ile eşit haklara sahip olmalarını garanti altına almak için kadınlara karşı her türlü ayırımcılığın önlenmesi adına gerekli tüm tedbirlerin alınmasını gerekli kılar. Ayrıca Pekin 4. Dünya Kadın Konferansı'nda yayınlanan Pekin Deklarasyonu içerik olarak öğretimdeki eşitsizlikleri yetersizliklerin giderilmesi için stratejik eylemler yapılmasını da bünyesinde barındırır. Kadınların okuryazar olması, aile içi sağlık, beslenme ve eğitimin geliştirilmesi kadınlar için kendilerini ifade etme, imkanlardan yararlanma, risklere karşı haberdar olma ve toplumdaki karar alma süreçlerine katılma yönünden güçlenmelerinin en önemli anahtarı olarak görülmektedir. Türkiye'de bu konferansta 2000 yılına kadar kadın okumazyazmazlığının ortadan kaldırılmasını ve zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasını taahhüt etmiştir (Tan vd., 2000).

2.3.Siyaset ve Kadın

Cinsiyete dayalı iş bölümü tarihsel ve kültürel bir gerçeklik olarak ele alındığında kadınların ve erkeklerin farklı işleri yapmaları olarak tanımlanır. Kadın işi

erkek işi olarak nitelendirilen bu işlerin genelde bakım emeği üzerine olanları kadınlar üstlenir. Çocuk bakımı, yaşlı ve hasta bakımı gibi alanlarda çoğunluklar ücret dışı ve kayıtsız olarak kadınlar çalışır. Genellikle ailenin ve ev içerisinde yapılan bu işler özel alan olarak görülmekte ve kadınları toplumsal olan ortak yaşam alanlarının dışına itmektedir. Erkekler ise bu durumda kamusal alanı doldurmakta ve bu alanda siyasi alanın beslendiği ortamı oluşturur. Kadınlar kendi yaşamları ile ilgili sorunların siyaset dışı olduğu varsayımına savunmasız kalırlar. Kamusal alana sesini duyuramayan toplumsal karar verme süreçlerinden de uzakta bırakılırlar. Ataerkil ideoloji, kamusal alandan siyasi ortama kendini yeniden gerçekleştirme sürecine devam eder (Tan vd., 2000).

Siyaset kavramının en temel niteliği toplumsal bir kavram olmasıdır. Nitekim, ıssız bir adada tek başına kalan bir kişi için siyasetten bahsetmek olanaksızdır. Ne zaman ki bir kişi daha adaya gelir ve oradan sonra siyaset başlar. Bu yönüyle siyaset; bireyler, gruplar, fikirler arası bir diyalog, bir erkler arasında kurulan ilişki, bir uzlaşma sanatı; kaynakların dağıtılmasında alınan kararlar ve süreçler olmak üzere farklı şekillerde tanımlamalar yapılabilir (Heywood, 2007). Bu tanımlamalar üzerinden siyaset dendiğinde akla gelen kavramlar iktidar, çıkar grupları, eşitlik, yurttaşlık, haklar, demokrasi, devlet, kurumlar, seçimler, milletvekili gibi birçok tanımı içinde barındırmaktadır. Toplumları meydana getiren üyeler arasında olan kadınların da bahsedilen siyasal olguların dışında ve o olgulardan etkilenmeden kalmaları doğal olarak düşünülemez. Bu sebeple, siyasi süreçlerdeki tüm fiiller, ilişkiler ve alınan hükümler, toplumdaki erkeklerle beraber kadınları da etkileyecektir. Bu sebeple, bu karar alma süreçlerinde kadınlar da etkilenen tarafta olacağından, siyasette kadın temsilinin en az erkekler kadar gerekli olduğu savunulur.

Kadınlar ve siyaset arasında, haklar ve sorumluluklar çerçevesinde dar bir tanım yapılsa bile, erkekler ve siyaset ilişkisinden farklı bir izlenim ortaya çıkmaktadır. Kadınların oy kullanma hakkı, miras paylaşımı, çocukları üzerindeki hakları, çalışma koşulları ve ücretlerinde, evlilikte boşanma durumunda mal paylaşımındaki eşit hak talepleri, kadınların siyasal alanla ilişkisinin erkeklerden farklı olduğunu gözler önüne sermektedir. Bunun yanında, günümüzde her ne kadar birçok ülkede, bu gibi alanlardaki hakların hukuksal zemine oturtularak eşit bir çerçevede

çizilmiş olması da bu farklılığa dayalı eşitsizliklerin, kadın-siyaset ilişkisinin derinliğinin azaldığı, anlamına gelmemektedir. Örneğin, dünyanın birçok ülkesinde ve Türkiye'de var olan çokeşlilik, çocuk gelinler, kadına yönelik şiddet ve kürtaj tartışmaları gibi kadınların temel sorunları, her ne kadar özel alana indirgenerek açıklanmaya çalışılsa dahi politik karar alma süreçlerinden doğrudan etkilenen bu gibi problemler kadın siyaset ilişkisinin de ne kadar kritik bir yer teşkil ettiğini hatırlatır. Feminist düşüncenin, "kişisel olan politiktir" talebi, kadınlara dair birçok meselenin, özellikle aile ve özel hayata aitmiş gibi gösterilerek üstü örtülen şiddet, tahakküm ve iktidar tartışmaları gibi meselelerin aslında siyasal alanın konusu olduğunu kanıtlamak içindir. Bu anlayış, insanlara, kadınların evde kocadan, babadan, kayınvalideden ve bunun gibi aile üyelerinden yaşadıkları her türlü şiddetin, iktisadi temelli emek sömürüsünün bireysel bir sorun değil; siyasal bir mesele olduğunu ortaya koymak için gereken bakış açısını sunmaktadır (Bora, 2009). Özetle kadın-siyaset ilişkisinin temeli, ideolojik olarak kadın-erkek arasındaki iktidar biçimidir. Diğer bir açıdan kadın ve siyaset ilişkisi, bu iktidar biçiminin ortaya çıkardığı eşitsizliklerle mücadelenin politik alanda harekete geçmeyi hedeflemesi gerektiğinin altını çizmektir. Bu anlamda kadınların siyasal temsil unsuru 'biyolojik kadınlık' değil; bir 'politik mücadele öznesi olarak kadınlık' olması açısından son derece anlamlı ve gereklidir (Sancar, 2008).

2.4.Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan 2000 Yılına Kadar Kadın Politikaları ve Gelişmeler

Türkiye de dünyadaki bu gelişmelerden etkilenmiştir. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk kadını dünyadaki birçok ülkeden önce önemli haklara erişmiştir. Bu çerçevede ele alacağımız bu bölümde Türkiye'de kadın haklarındaki gelişim tarihi süreç içinde incelenmeye çalışılacaktır.

Osmanlı İmparatorluğunun ardından Cumhuriyet ile Türkler, toplumun tamamını ilgilendiren köklü değişiklikler yaşamışlardır.1926 yılında TMK (Türk Medeni Kanunu) ile kadına temel haklar verilmiştir. TMK ile kadınlara yönelik gerçekleştirilen politikalar arasında şunlar yer almaktadır (Baykan ve Ötüş-Basket, 2016):

-Tek eşliliğin kabul edilmesi,

-Miras ve boşanma konularında kadın-erkek eşitliğinin sağlanması,

-1930'da belediye kanunu ile belediye meclislerine üye seçme ve seçilme hakkının sağlanması,

-1933'te köy kanunu ile muhtar ve köy ihtiyar heyeti üyesi seçme ve seçilme hakkının sağlanması,

-1934 yılında kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının sağlanması şeklindeki politikalardır.

Mustafa Kemal Atatürk ile Türk kadınının geleceği ileri ve yapıcı olarak gelişime uğramıştır. Türk Medeni Kanunu ile tek eşlilik kabul edilerek, mülk edinme kanunu kabul edilmiştir. Ayrıca 1926 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile harp okulu dışında Türk kadınına her türlü eğitim imkânının verilmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile bu politikaların kadınlar üzerindeki sonuçlarına baktığımızda; eğitimin kapıları sonuna kadar açılmıştır, kadınlar siyasi iradeye müdahale edebilme anlamında daha görünür olmuştur. Öte yandan Cumhuriyetin ilanı ile Türk kadınının modern hayata dâhil edilmesi süreci yasal ve anayasal düzenlemelerle hayata geçirilmeye çalışılsa bile, bu durumun simgesel olarak mı yapıldığı yoksa kadınların bu hakları özümseyerek gerçekten hak arayışlarının çözümü olarak mı verildiği konusu o dönem için tartışılır bir konu olmaktadır. Çünkü her ne kadar kadınlara, toplumda kadın olarak verilen haklar çerçevesinde, belli yerlerde modern bir görüntü içerisinde yer alması sağlanmaya çalışılsa da aynı şekilde bazı feminist kadınların siyasi partilerde görev alarak parti kurmak gibi daha somut konularda hak arayışlarına gidildiğinde geri çevrildiği görülmektedir (Baykan ve Ötüş-Basket, 2016).

Türkiye'de kadınların, toplumsal olarak bir hazırlık olmadan çok keskin bir şekilde yasal ve anayasal düzenlemelerle modern hayata geçiyor olması, toplumsal anlamda tam ve gerçek olarak özgürleşememesine sebebiyet vermektedir (Kandiyoti, 1997).

Türk Devrimi sürecinde kadın hakları konusunun ayrıca önemli bir yer teşkil etmesinin nedeninin, Osmanlı Devleti'nin gerileyiş sürecindeki savaşlar nedeniyle toplumsal ve ekonomik alanda erkeklerden boşalan konuma kadının yerleşmesi olduğu

görülmektedir. Diğer taraftan kadınların, özellikle Kurtuluş Mücadelesinde oldukça etkili bir biçimde yer almalarının da etkili olduğu söylenebilir (Gürkan, 1978: 389).

Türk Devrimi, dini anlayış ile şekillenmiş geleneksel Osmanlı Toplumunu "Ulus Toplum" yapısına uygun bir biçimde yeniden yapılandırma amacını taşımaktadır. Böylece Türk Devrimi, yalnızca kendisinden önceki Osmanlı Devleti'nin kurumlarını kaldırarak yenisini yapılandıran bir süreç değil; aynı zamanda yeni bir bilinçlenme ya da Aydınlanma gerçekleştirmek yani bir bilinç değişimi gerçekleştirmeyi de amaçlamıştır. (Gürkan, 1978: 382).

Bu bilinçlenme ve aydınlanmanın kadınla gerçekleşeceği fikrinin Türkiye Cumhuriyeti kurucularınca kabul edildiği görülmektedir (Yamaner, 1999: 132). Henüz Osmanlı'nın son dönemlerinde kendi varlığının farkına varmaya başlamış ve bunu anlamlandırma sürecine girmiştir. Kadınların içinde var olmaya başladıkları devletin yıkılışı sonrası, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında gösterdiği mücadele ile yeni devlette söz sahibi olduklarını etkili ve etkin bir biçimde ortaya koymuştur (Durakbaşı, 1988: 39).

2.4.1.Atatürk Dönemi Kadın Politikaları ve Gelişmeler (1923-1938)

Mustafa Kemal, özellikle Milli Mücadeleye etkin bir biçimde katılmış olan "Türk Kadını"nın Türkiye Cumhuriyet'inde ki yerinin "Yüksek" bir mevkii olduğunu belirtmiştir. O, kadınların, insanlığın var oluşunun merkezinde olduğunu belirtmiş ve kadının yoksulluğunun, insanlığın yoksulluğu demek olduğunu düşünmüştür. Çünkü ona göre; insanlığın bugün yarattığı ve sahip olduğu zenginliği yaratanlar, insanları doğuran, yetiştiren ve bu mirası kucağında onlara aktaran kadınlardır. Bu yüzden "kadın"ı, zenginlik ile özdeşleştirdiği görülmektedir (Kocatürk, 2007).

Yine kadının, toplumun diğer yarısı olduğu kanısı ile örtüşen bir biçimde Mustafa Kemal, Türk Devrimi öncesinde hemen birçok alanda atıl kalmış olan kadınlığın, bundan böyle toplumun her alanında ve özellikle erkekle birlikte yürümesi, çalışması ve ilerlemesi gerektiği düşüncesinden hareket etmiştir (Altındal, 2004).

Atatürk'e göre kadın; bilim dünyasında, toplumsal ve ekonomik faaliyetlerde erkeğe yardımcı olmalı ve onu yalnız bırakmamalıdır. Türk'ü, zihniyetiyle, azmiyle muhafaza ve müdafaaya kadir nesiller yetiştirmek ifadesi ile kadına, ulusallık bilincini kazanmış bireyler yetiştirmek görevini vermekteydi. Dolayısı ile Osmanlı Devleti döneminde Müslüman bireyler doğurmak ve yetiştirmekle görevlendirilen kadın; bu sefer de ulusal değerleri benimsemiş ve içselleştirmiş bireyleri yetiştirmekle görevlendirilmekteydi (Enginyurt, 2020).

Kadınların ikincilleştirilmelerinin en temel öğelerinden olan ve kadınların toplum içindeyken bile ayrı bir iç mekâna tutsak bırakan giyimle ilgili olarak da bu kuşamların, toplumun kadına bakış açısı ile doğrudan ilgili olduğunu belirtmekteydi. Ancak ona göre kadınlar için gerçek başarı sadece kıyafetle değil; onların bilimsel ve kültürel kazanımlara sahip olabilmeleri ile mümkün olacağını ifade etmiştir (Kaplan, 2003).

Tevhid-i Tedrisat Kanunu

Türkiye Cumhuriyeti, kız çocuklarının eğitim konusunda Osmanlı Devleti'nin büyük farklılıklar görülmekteydi. Bu farklılık, hemen Cumhuriyetle birlikte çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile görülmektedir. Bu düzenleme ile eğitim ve öğretimde birlik sağlandı ve kadın ve erkek karma eğitimine geçilmiştir. Bunu, 1928 yılında Latin harflerinin kabul edilmesi ve ilköğretimin daha verimli hale getirilmesi izlemiştir (İnan, 1982: 152-155). Bu değişimin devamı olarak karma sınıflarda görev alacak kadın ilkokul öğretmenlerinin görevlendirilmesi olmuştur.

Medeni Kanun

Atatürk döneminin en önemli adımlarında bir de 1926 yılında çıkarılan Medeni Kanun'dur. Bu kanun ile ailedeki kadın erkek ilişkileri oldukça önemli değişikliğe uğramıştır. Aynı zamanda kadın ve erkeğe yönelik toplumsal ilişkilerde de artık hukuki ve yasal olarak yeniden şekillenmiştir. Bu kanun ile çok eşli evliliğe son verilmiş, kadın ve erkek için evlilikte yaş sınırı getirilmiş, miras hakkı kız ve erkek çocuk ayrımı kaldırılmış kadına boşanma hakkı verilmiştir. Dini nikah yerine medeni nikah şartı getirilmiş (Altındal, 2004).

Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkının Verilmesi

Kadınlara siyasi haklar verilmesine ilişkin görüşler daha Milli Mücadele Dönemi'nde meclis gündeminde tartışmalara neden olmuştur. 1923 yılında İntihabı Mebusan Kanunu'nun bazı maddelerinin tadilini içeren kanunun birinci maddesinde "Türkiye Büyük Millet Meclisi âzası Türkiye Devleti halkından her yirmi bin nüfusu zükûrda (erkek) bir nefer olmak üzere intihap olunur" denmektedir. Her ne kadar o günlerde kadınlara seçimlere katılma hakkı verilmemişse de 1923 yılında ikinci meclisin kurulması için yapılan seçimlerde Kilis, Kastamonu, Malatya, Ankara, Yozgat, Gaziantep, Tarsus, Antalya, Düzce, Konya, Elazığ, Burdur ve İzmir'de ikinci seçmenlerin kendi insiyatifleri doğrultusunda Latife, Mevhibe, Galibe, Müfide Ferit hanım ile halk kahramanı Kara Fatma'ya oy verdiği görülmüştür (Özerdim, 1981: 18).

Konu ile ilgili mecliste bir başka tartışma 1924 yılında, anayasa metni üzerinde yapılan görüşmeler sırasında yaşanmıştır. Zira metnin onuncu maddesinde "18 yaşını bitiren her Türk'ün milletvekili seçimlerine katılabileceği", on birinci maddesinde de "30 yaşını bitiren her Türk'ün milletvekili seçilebileceği" ibaresine yer verilmiştir (Özer, 2013).

Türkiye'deki kadınlar milletvekili olabilmek için ilk adımı 1923'te atmışlardı. Bu adım, kadınların 1923 yılında Nezihe Muhiddin önderliğinde ilk kadın partisi "Kadınlar Halk Fırkası"nı kurma isteğidir. Fakat 1909 Seçim Kanunu sebebiyle bu parti kurma girişimi, Kadınlar Halk Fırkası'nın Türk Kadınlar Birliği adlı derneğe dönüşmesi ile sonuçlanmıştı. 1924 anayasası hazırlanırken kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkına sahip olması gündeme geldi ancak TBMM genel kurulunda bu hakların yalnızca erkeklere tanınması fikri ağır bastığından kadınlar siyasal haklar sağlayamadılar (Çaha, 1996).

Bu gelişmeler çerçevesinde Türk kadınına 1930'da belediye seçimlerinde, 1934'te de milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. 1934 yılında çıkarılan Kanun ile de hem Anayasa da hem de Seçim Kanunun da yapılan değişikliklerle her kadına 22 yaşında seçme, 30 yaşında seçilme hakkı verilmiştir. Yasanın çıkmasının ardından 7 Aralık 1934'te, Türk Kadınlar

Birliği İstanbul'da Beyazıt Meydanı'nda büyük bir kutlama mitingi ve Beyazıt'tan Taksim'e bir yürüyüş düzenledi. 1935 yılı seçimlerinde de 17 kadın milletvekili TBMM'ye girmiştir (Metintaş, 2018: 78).

2.4.2.Atatürk Sonrası Dönemde Kadın Politikaları ve Gelişmeler

Dünyada 1970'li yıllarda yaşanan kadın hareketlerine yönelik gelişmelerden Türkiye'de etkilenmiştir. Türkiye' de kadın haklarının gelişimi özellikle Cumhuriyetle birlikte her ne kadar kamu siyaseti yoluyla olmuşsa da daha sonraki yıllarda tam tersi olarak yine kamu siyaseti, kadının ikincil plana itilmesinde önemli rol oynamıştır. Ancak 1980'lere gelindiğinde elverişli bir ortam bulan neo liberal politikalar ve onun siyasal iktidar biçimi olan "yönetişimin" sınırlı devlet, hukukun üstünlüğü, katılım, serbest piyasa ekonomisi gibi argümanları politik söyleme dönüşmüştür. Bu dönemde "hak" kavramını ön plana çıkaran bazı gruplar, kadın hakları, dinsel haklar, eğitim hakkı, kimlik hakkı bağlamında getirdikleri taleplerle kıpırdanmalara yol açmıştır (Yılmaz, 2010).

Bu ortamda özellikle küresel kadın hareketinin katkılarıyla gelişen norm ve standartlara büyük ölçüde başvurulmuştur. Çeşitlenen toplumsal ve akademik ortam, genişleyen sivil toplum katılımının da katkısıyla kadına ilişkin çeşitli konular ve sorunları kamuoyuna taşımış, yaklaşımlar çeşitlenmiş, kadın örgütlerin sayısı artmış ve feminist bir bilinç oluşmuştur (Çakır, 2008). Bu çerçevede kadınlara yönelik düzenlemeler de kamu politikaları baskı altına alınmaya çalışılmıştır.

Kadın sorununa bakışın izleri sürülmek istendiğinde, Türk siyasi belgeleri arasında bakılacak belgelerden en önemlisi, kapsadığı dönemde toplumun büyük çoğunluğunun olaya bakış açısını yansıttığına ve kamu siyasalarına rehberlik ettiğine inanılan hükümet programlarıdır. Bu belgeler, devletin görevlerini yerine getirmesini sağlayan yetkili organ olan hükümetin yol haritası olması nedeniyle de önem arz etmektedir. Bu çerçevede, dönemin kadın konusuna bakışı ve konuya ilişkin gelişiminin izlerini ortaya koymaktadır.

1938-1960 Dönemi Hükümet Programları

1920'li yıllarda kadınların özgür bireyler olarak kamusal alana çıkmasına imkan sağlayan hukuksal düzenlemeler (Tevhid-i Tedrisat ve Medeni Kanun) bu dönemde gerçekleştirilmiştir. 1930'lu yıllarda ise Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), kadınlara siyasal hakların verilmesini kadın erkek eşitliğinin sağlanması açısından yeterli görmüş ve kadın sorunları üzerinde tam anlamıyla durmamıştır (Tokgöz,1994).

Çok partili siyasal yaşama geçilmesiyle birlikte, 1950-1960 yılları arasında CHP' den sonra iktidar olan Demokrat Parti'nin (DP) hazırladığı hükümet programında da kadın sorununa yer verilmemiştir. Bu dönemde de kadın sorunun varlığı kabul edilmemiş, erken Cumhuriyet döneminde getirilen düzenlemelerin yeterliliği tartışılmamıştır. Bu dönemdeki hükümet programlarında, toplumun yarısını oluşturan kadına ve sorunlarına hiçbir şekilde yer verilmediği görülmektedir (Kaplan, 2003).

1960-1980 Dönemi Hükümet Programları

1960 ihtilali ile son bulan DP Döneminin ardından, 1961 Anayasası ile tekrar demokrasiye dönme çabaları da durumu değiştirmemiştir. 61 Anayasası, 24 Anayasasına göre hak ve özgürlüklere daha ayrıntılı bir şekilde yer vermesinin de etkisiyle, 1960-80 arasında kurulan hükümet programlarında kadına yönelik hedeflere daha önceki dönemlere göre daha çok yer verildiği görülmektedir. Fakat hükümet programlarında kadına yönelik düzenlemeler yer alsa da hangi siyasi parti tarafından oluşturulmuş olursa olsun hükümet programlarının içeriğinde kadını geleneksel kadın kimliği çerçevesinde aile içinde ele aldığı görülmektedir (Demirtürk, 2015).

1980-2000 Dönemi Hükümet Programları

1980'ler kadının toplumsal rollerinin yeniden sorgulandığı, kadının topluma katılımı yönünden yeni rol tanımlarının yapıldığı, kadının kendisinin yeni kimlikler kazandığı yıllar olmuştur. Bu siyasi ortamda 1983'ten itibaren kurulan siyasi partiler, sayısal durumu ile ölçülemeyecek kadar büyük olan kadın hareketinin etkisiyle kadın haklarını gündem maddelerinden biri haline getirmiştir. Ancak, bu gelişmelere

rağmen, siyasal partiler ne kadınların ikincil konumunu değiştirecek veya erkek egemenliğini sorgulayacak girişimde bulunmuşlar, ne de sorgulayan girişimleri desteklemişlerdir (Küçükkalay, 1998).

1980-1990 yılları arasında kurulan hükümet programlarında da geçmiş dönem programlarda da olduğu gibi kadın sözcüğü yerine aile vurgusu içinde kadının yer aldığı görülmektedir. Her ne kadar direkt olarak kadına yönelik düzenlemeler yeterince hükümet programlarında yer almasa da sivil toplum kadın hareketlerinin de etkisiyle bu hükümet dönemlerinde kadına yönelik aşağıdaki düzenlemeler yapılmıştır (Özar, 2012):

- ✓ 2827 sayılı Kürtaj Yasası Meclis'te kabul edilmesi.
- ✓ CEDAW Sözleşmesi'ni kimi çekincelere rağmen imzalaması.
- ✓ Üniversitelerde Kadın Araştırma ve Uygulama Merkezleri kurulması.
- ✓ Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde "Kadına Yönelik Politika Danışma Kurulu kurulması.
- ✓ Türk Ceza Kanunu'nun tecavüze uğrayan kadının fahişe olması halinde ceza indirimi öngören 438. Maddesi kaldırılması.
- ✓ Medeni Kanun'un kadının çalışmasını kocanın iznine bağlayan 159. Maddesi iptal edilmesi
- ✓ Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı kurulması.
- ✓ Başbakanlığa bağlı "Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı" kurulması.

1990 sonrası hükümet programlarında artık ailenin yerini kadının aldığı görülse de kadının yine aile içindeki yüksek değerine vurgu yapıldığı görülmektedir. 1990 yılında hükümetlerin kadına yönelik yaptığı düzenlemeler olarak:

- ✓ Sığınma evleri açılması,
- ✓ Devlet İstatistik Enstitüsü'nde "Toplumsal Yapı ve Kadın İstatistikleri Şubesi" açılması,

- ✓ İstanbul Üniversitesi tarafından "Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı" kurulması,
- ✓ Güney Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından daha çok kadınlara hizmet sunmak amacıyla "Çok Amaçlı Toplum Merkezleri" kurulması,
- ✓ Anayasa Mahkemesi tarafından erkeğin ve kadının zinasını suç kabul eden Türk Ceza Kanunu'nun 440 ve 441. Maddelerinin iptal edilmesi,
- ✓ Türk Medeni Kanunu'nun 153. maddesinde yapılan değişiklikle kadının kendi soyadını erkeğin soyadından önce kullanabilmesi,
- ✓ 13 il valiliğinde kadının statüsü komisyonlarının açılması,
- ✓ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı bünyesinde "Kırsal Kalkınmada Kadın Daire Başkanlığı'nın kurulması,
- ✓ Nüfus cüzdanlarında dul-boşanmış gibi ibarelerin kaldırılması,
- ✓ İdarenin takdiri veya disiplin amaçlı bekâret kontrollerini zorlaştırıcı düzenlemeler yapılması,
- ✓ Kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla 4320 Sayılı Ailenin Korunması Kanunu'nun çıkarılması,
- ✓ Gelir Vergisi Kanunu'nda değişikliğe gidilerek kadınların kocalarından ayrı beyanname vermesinin sağlanması,
- ✓ CEDAW Sözleşmesi imzalanırken koyulan çekincelerden bazıları (15. ve 16. Madde) kaldırılması,
- ✓ Barolar bünyesindeki kadın hakları komisyonlarının arasında koordinasyonu sağlamak üzere "Türkiye Barolar Birliği Kadın Hakları Komisyonları Ağı" (TÜBAKKOM) kurulması,
- ✓ "Bireylere kişisel başvuru hakkı da tanıyan CEDAW Ek ihtiyari Protokolü imzalanması,
- ✓ Türk Medeni Kanunu'nun çıkarılması,
- ✓ CEDAW Ek İhtiyari Protokolü TBMM' de onaylanarak yürürlüğe girmesi.

2.4.3.Kalkınma Planlarında Kadın

1970'li yıllardan önce ortaya çıkan kalkınma hareketleri kadınların kalkınma sürecine olan gerçek ve potansiyel katkılarını büyük ölçüde göz ardı etmiş ve kadınları kalkınmanın pasif yararlanıcıları olarak görme anlayışı, 1970'li yıllarda başlayan akademik ve politik ilgiye kadar gerek teoride ve gerekse politika alanında varlığını korumuştur. Kalkınma sürecine kadınların dâhil edilmesi, refahın toplumsallaşması hususu ile yakından ilgilidir. Kalkınma sürecine toplumu oluşturan tüm kesimlerin, eşit ve adil bir biçimde katılması ve zaman içinde elde edilen yüksek refah getirilerinin, toplumu oluşturan tüm kesimlere optimal dağılımının sağlanması hükümetlerin en önemli görevlerinden biridir (Küçükkalay, 1998).

Kadınların kalkınma sürecindeki rolüne ağırlık veren teorik yaklaşımlardan her biri farklı türdeki kalkınma projelerine öncülük etmiş ve etmeye devam etmektedir. Söz konusu durum, ilk kalkınma planından bu yana Türkiye'de benimsenen kalkınma anlayışında da kendini göstermektedir. Geçmişten günümüze bazı kalkınma planlarının, önemli ölçüde belirli teorik yaklaşımların izini taşıdığı görülse de bu varsayımın tüm kalkınma planları için var olmadığı ifade edilmektedir.

Türkiye'de 1963 yılından itibaren uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarında kadınların toplum ve ekonomi içerisindeki farklı alanlarda konumlarını güçlendirmek hedeflenmiştir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963-1967) kadınlara sağlık alanında eğitimler verilmesi ve aile planlamasının yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Kız Teknik Öğretim'in kadınları "ev kadını" olarak geliştirmeye ve "yapılarına uygun" mesleklere hazırlamaya odaklanması benimsenmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 1963).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972) okul öncesi eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Yaygın ve örgün eğitim veren mevcut eğitim kurumlarının imkanlarının artırılmasına yönelik geniş bir perspektif benimsenmiştir. Örgün eğitim kurumlarının özellikle ekonominin talep ettiği yönde işgücü yetiştirmesine, yaygın eğitim kurumlarının ise kadınların 'ev kadını ve anne' olarak Türk toplumundaki değerini artırmak üzere 'Kadın Eğitimi Programları'

uygulamasının üstünde durulmuştur.Hali hazırda ana-çocuk sağlığı, halk sağlığı, aile planlaması programları kapsamında verilen eğitimlerin bu Plan döneminde özel olarak geliştirilmesi hedeflenmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 1968).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1973-1977) okul öncesi eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılarak devamına bu dönemde de önem verilmiştir. Kız Enstitülerinin, ev kadınlığı ve annelik eğitimleri vermek yanında öğrencilerin "çağdaş" mesleklere yönlendirilmesini sağlayacak Kız Meslek Liselerine dönüştürülmesi planlanmıştır. Kız Sanat Okullarında ise kültür ve mesleki beceri kazandırmanın yanı sıra kadınlara beslenme, çocuk bakımı gibi konularda da eğitim verilmesi amaçlanmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 1972).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1979- 1983) hızlı kentleşme ve sanayileşme ile çalışan annelerin çocuklarına yönelik bakım hizmetleri ihtiyacının üzerinde durulmuştur. Kadınlara yönelik önlemler; ana çocuk sağlığı, aile planlaması, çocukların ve anne adaylarının beslenme sorunları kapsamında ele alınmıştır. Bunlara ek olarak Kız Meslek Liselerinde sürdürülmekte olan geleneksel programlarının, yaygın eğitim programları çerçevesinde ele alınması, üretime yönelik olarak yeniden düzenlenecek programların teknik liseler bünyesinde uygulanmasının sağlanması konusuna değinilmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1978).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1989) Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda olduğu gibi sanayileşme ile yaşanan sosyo-ekonomik dönüşümün kadınların çalışma hayatına katılımlarını artırdığını ve bu bağlamda söz konusu annelerin çocuklarına yönelik kreş, anaokulu ve gündüz bakım evlerinin yaygınlaştırılması gerektiği üzerinde durulmuştur (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1984).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) ailenin, kadını ve çocuğun korunması ve eğitilmesi hususları benimsenmiştir. Kadınların eğitim seviyesinin yükseltilmesi, tarım dışı istihdamın yaygınlaştırılması ve çalışan kadınların çalışma hayatı, sosyal güvenlik, sağlık, mesleki eğitim, yeniden işe alınma

gibi konularda karşılaştıkları sorunların giderilmesi amaçlanmıştır. Ekonomik kalkınmanın nimetlerinden daha fazla faydalanmaları için sağlık, eğitim ve istihdam imkanlarının artırılması ve kadının statüsünün her bakımdan iyileştirilmesi anlayışı benimsenmiştir. Kadınların çalışma hayatına daha fazla katılmalarını sağlayacak meslek edindirme ve beceri kazandırma çalışmalarına ağırlık verilmesi, özel programlar ve projeler geliştirilmesi planlanmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1989).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996-2000) kadınların, eşit statüde bireyler olarak toplumsal yaşamın her alanına katılımlarının sağlanması esası benimsenmiştir. Bu kapsamda eğitim, sağlık, çalışma hayatı, sosyal güvenlik ve istihdam alanlarında kadının statüsünün iyileştirilmesi ve yasal açıdan kadın-erkek eşitsizliğinin giderilmesi için çeşitli tedbirlerin hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Kadınların da refahtan en üst düzeyde yararlanabilmesi için kız çocuklarının ve kadınların eğitimine ağırlık verilmesi ile kadınların kalkınma sürecine katılımının geliştirilmesi planlanmıştır. Aileyi korumak ve desteklemek amacıyla uygulanacak politikalarda kadın erkek eşitliğinin güçlendirilmesine özen gösterilmesi benimsenmiştir. Türk Medeni Kanunu'nda yer alan, ikametgah, aile reisliği, soyadı, evlilik birliğinin temsili, husumet ehliyeti, evlilik yaşı, mal rejimi, eşlerin meslek ve sanatı, miras, ev eşyaları, resmi nikah ve nafaka gibi konularda gerekli düzenlemenin yapılması; evlilik süresince edinilen maddi birikimde eşler arası mal birliği ilkesinin uygulamaya geçirilmesi; aile içi sorumlulukların eşit paylaşılması ve kadının toplumsal yaşama eşit biçimde katılımının sağlanması; Ceza ve Vergi Kanunlarında kadın-erkek eşitliğini bozucu ve kadını güç durumda bırakan hususların eşitlikçi bir anlayışla düzenlenmesi; çalışma hayatını düzenleyen yasalarda gebelik ve doğum izni, kreş ve çocuk bakımevi açılması ile ilgili maddelerde kadının çalışma yaşamından kopmasının önlenmesi, aile birliğinin güçlendirilmesi ve çalışan annelerin çocuklarının yeterli bakım imkanına kavuşturulmasına yönelik değişiklikler yapılması hususları belirlenmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1995).

3. BÖLÜM
TÜRKİYE'DE 2000 YILI SONRASI KADINLARA YÖNELİK POLİTİKALAR VE SOSYO-EKONOMİK YANSIMALARI

3.1.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Türkiye'de 2000 yılı sonrasında kadınlara ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik yasal düzenlemeler, genelgeler, yönetmelikler, uluslararası anlaşmalar incelenerek bir durum tespiti amaçlanmaktadır. Kurumsal düzenlemelerin kadına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ne şekilde yansıdığı istatistiki veriler ile somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

3.2.Araştırmanın Önemi

Araştırmada 2000 yılından sonra Türkiye'de kadınlara yönelik kurumsal düzenlemelerinin ve bunlar sonucu yaşanan gelişmeler istatistiki veriler ışığında, politika hedefleri ve gerçeklik izdüşümleri arasındaki farklılıkları ve/veya örtüşmeleri göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca çalışma ile yeni oluşturulacak kadına yönelik politikalara ve bu alanda yapılacak çalışmalara kaynak teşkil etmesi hedeflenmektedir. Literatürde toplumsal cinsiyet eşitliği ve politikalar bağlamında yer alan diğer çalışmalara incelendiğinde bu çalışmanın yapıldığı yakın dönemi kapsaması ve politikaların ilanının sahaya ve verilere yansıyıp yansımadığını göstermesi açısından son derece önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca aynı konuda yapılan diğer çalışmalarda Türkiye'de yerel nitelikli çalışmalar yapılırken, bu çalışma hem daha uzun bir dönemi kapsaması hem de genel nitelikli olması yönüyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

3.3.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Türkiye'de 2000 yılı sonrası kadınlara yönelik izlenen politikalar ve sonuçları ile sınırlıdır. Mekansal ve zamansal sınırlılıkların yanı sıra politik ve istatistiki veriler yönüyle de kadın ve toplum, eğitim, siyaset, ekonomi olmak üzere dört unsur yönünden çalışma sınırlandırılmıştır. Ayrıca 2019 yılı sonrası dünyada ve Türkiye'de etkili olan covid-19 salgını ve pandemi süreci, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin politikaların daha arka planda kalmasına daha çok sağlık ve farklı konularda

politikaların ön plana çıkmasına neden olmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin politik olarak tartışılma süreci 2021 yılından sonra yeniden başlamıştır.

3.4.Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırmalar, sosyal yaşamın akışı içerisindeki olguları temele alan ve bu olguları hiçbir dönüşüme uğramadan inceleme yöntemidir (Maxwell, 2008). Modern sosyal hayatın çok yönlü ve karmaşık yapısını nitelemek için kullanılan farklı bakış açılarını barındırır (Kitzinger, 1995).

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda Nitel araştırma yöntemini oluşturan veri toplama yöntemleri en yaygın yöntemlerdir. Derleme bir çalışma olarak oluşturulan bu çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Derleme, mevcut kaynaklardan alınan bilgilerin toplanarak derlenmesi ve değerlendirilmesi anlamına gelir. Bir konu veya konuyla ilgili yayınlanmış makaleler, kitaplar, raporlar ve diğer kaynaklar üzerinden bilgi toplanır ve bu bilgilerin analizi yapılır. Derleme çalışmaları, mevcut bilimsel literatürü özetlemek, farklı görüşleri sentezlemek ve bir konu hakkında genel bir bakış sunmak için kullanılmaktadır.

Çalışmada öncelikle kadın ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemi üzerinden farklı kaynaklardan doküman analizi yapılmıştır. Daha sonra kronolojik olarak 2000 yılı sonrası Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine yönelik geliştirilen ve uygulanan politikalar incelenmiştir. Bu politikalar ışığında veri toplama yöntemiyle 2000 yılından sonra Türkiye'de cinsiyet eşitliği/eşitsizliğine yönelik gösterge niteliği taşıyan TÜİK verileri üzerinden, politikalar ve rakamlar üzerinden çıkarımlar yapılmıştır. Ayrıca son olarak Dünya Ekonomik Forumunun 2020 yılında yayımladığı Küresel Cinsiyet Açığı Raporu Türkiye'nin toplumsal cinsiyet açığı yönünden dünyadaki durumunu ortaya koymaktadır. Araştırma tasarımını Türkiye'de cinsiyet eşitliğine yönelik izlenen politikalar ve bu çerçevede ortaya konan istatistikler oluşturmaktadır. Bu çalışma ile politikaların etkinliği tartışılarak politikaların varlığının sonuca etkisinin ne düzeyde olduğu, yalnızca politikaların varlığının toplumsal cinsiyet eşitliğine katkısının tartışılması çalışmanın ana sorusunu oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinin betimleyici özelliğinden yararlanılarak, istatistiki veriler ile politikaların hedeflerinin ne derece örtüştüğü gösterilmek amaçlanmaktadır.

3.5.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadına Yönelik Politikalar

Türkiye'de 2000'li yılların başındaki beş yıllık hedeflerin yer aldığı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile aslında ilerleyen dönemde politikalara da yansıyacak kadınlarla ilgili hedefler açık şekilde ortaya konmuştur. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001-2005) başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olmak üzere kadın nüfusun bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik kurslara hız verilmesi planlanmıştır. Kadının statüsünün yükseltilmesi ve kalkınma sürecine entegrasyonu amacıyla Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) kurulmuştur. Kadınların toplumsal konumlarının güçlendirilmesi, etkinlik alanlarının genişletilmesi ve eşit fırsat ve imkanlardan yararlanmalarının sağlanması için eğitim seviyesinin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Kalkınma sürecine, iş hayatına ve karar alma mekanizmalarına daha fazla katılımlarının sağlanması hedeflenmiştir. Toplumun kadınlara karşı ön yargılardan arındırılması için örgün ve yaygın eğitim yanında yazılı ve görsel iletişim araçlarından yararlanılması benimsenmiştir. İşsizliği önleyici tedbirler alınması, işsizlik riskiyle karşılaşabilecek beceri düzeyi ve ücret seviyeleri oldukça düşük kişilerin işsiz kalmalarını önleyici ve niteliklerini artırmayı hedefleyen aktif ve pasif istihdam politikaları uygulanması, tarım sektöründeki ücretsiz aile işçilerine ve kentlerde ev kadınlarına ve gençlere yönelik olarak katma değer yaratıcı projeler geliştirilmesi planlanmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2000).

Günümüz Türkiye'sine bakıldığında; kadınlar toplumsal cinsiyet anlamında birçok alanda sıkıntı yaşamaktadır. Kadınların en başta toplum içerisinde yaşadığı bu sıkıntılar, cinsiyetçi anlayış içerisinde yetişmeleri ve sosyalizasyon nedeniyledir. En temelde kadınların toplumda yaşamakta oldukları tüm eşitsizlikleri, toplumsal cinsiyetin kadınlık olgusu nedeniyle yaşandığı görülmektedir. Kadınların geleneksel Türk aile yapısı gereği toplum içerisinde genel kabul görme anlamında evli, evine bağlı ve çocuklu olmasının önemi kadını iş gücü anlamında toplum içerisinde aktif olma anlamında kısıtlamaktadır. Çocuk bakımının annenin görevi olarak görülmesi, ev içi alandaki hizmetin kadına yüklenmesi ve bununla birlikte çalışan kadının iş gücü piyasasında yeteri kadar desteklenmemesi, kadınları psikolojik anlamda bir sıkışmışlığa itmektedir. Değeri paranın belirlediği çağdaş toplumlarda ev kadınlarının

para ekonomisinin dışında çalışan bir grup olması ve onların yaptıkları işi para karşılığı yapmadıkları düşünüldüğünde, değersizleştirilerek gerçek bir iş olarak görülmemeleri ne yazık ki kadınların iş gücü piyasasındaki durumunu gözler önüne sermektedir (Saim, 2004). Kadının toplum içerisinde 'aile kadını' sıfatından başka sıfatlar edinmekte zorlandığı ve edinse dahi toplumsal cinsiyet algısı sebebiyle devamlılığını sürdürememekte olduğu görülmektedir. Geleneksel Türk ailesinde kadının erkek çocuk doğurmak ile hane içinde bir kıdem kazandığı görülmekle birlikte, gücünün doruğuna ise kaynana olarak ulaşmaktadır. Ataerkil sistem içerisinde kayınvalidelerin oğullarını gelinlerine karşı kayırdıkları, gelinden hizmet beklentisinin yükseldiği görülmekte ve bu durum gelin-kaynana çekişmesini de beraberinde getirmektedir (Kandiyoti, 1997: 79).

Kadınların toplum içerisinde yaşadıkları toplumsal cinsiyet baskısı onları iş bulma, annelik, ev içi emek, şiddet, pasifleştirme gibi birçok konuda etkilemektedir. Bu durum kadın temsilini de etkilemekte ve onların mutluluğunu ne yazık ki belli rollerin devamlılığı üzerinden sürdürmektedir. Örneğin; TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), tarafından yapılmakta olan bazı araştırmalarda kadınların mutlu olma sebeplerinin oranlarına bakıldığında kadınların mutluluk kaynağının %65,9'unun tüm aile, %19,3'ünün çocuklar ve %1,6'sının kendisi olduğu görülmektedir. Bu oranlara bakıldığında kadınların toplumsal cinsiyet benimsenmişliği ile birey olma konusunda sıkıntı yaşadıkları anlaşılmaktadır (TÜİK, 2010).

Türkiye'de 2000 yılından sonra kadınlar için eşitlik ve topluma katılım anlamında izlenen politikaların oluşumunda birçok yasal düzenlemenin temel alındığı görülmektedir. Kadınlara yönelik fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi, şiddet karşısında kadını koruma ve toplum ve ailedeki konumunu güçlendirme amacı ile kadın, aile ve çocuk birçok yasanın konusu olmuştur. 2000'lerde Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu vb. yasalarda gerçekleştirilen değişiklikler ile toplumsal cinsiyet eşitliği ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" çocuk ve kadınların korunabilmesi için atılan önemli adımlardan biridir. CEDAW'la kayda değer ölçüde uyumlu bu düzenlemelerle evrensel ilkelerin temel alınarak uygulamalarda bütüncül yaklaşımların göz önünde

bulundurulması kadının sosyal hayattaki yeri bakımından oldukça önem arz etmektedir.

3.5.1.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Sosyal Politikalar ve Yapılan Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de 2000 yılından sonra sosyal politikalar bağlamında öncelikli adımlar yasal olarak atılmıştır. Anayasa'nın farklı maddelerinde yapılan değişiklikler ile kadın-erkek eşitliğinin güçlendirilmesi hedeflenerek 2001 yılında Anayasa'nın 41. ve 66. maddeleri, 2004 yılında 10. ve 90. maddeleri, 2010 yılındaysa yine 10. maddesinde değişiklikler yapılmıştır.

- Anayasa'nın 10. maddesine;

2004 yılında: "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür." hükmü eklenmiştir.

2010 yılında 10. maddenin ikinci fıkrasının sonuna: "…., bu maksatla alınacak tedbirler, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz." ibaresi eklenmiştir.

- 41. maddesine;

"Aile Türk toplumunun temelidir" ifadesinden sonra "ve eşler arasında eşitliğe dayanır." hükmü eklenmiştir.

- 66. maddesinden;

Türk vatandaşlığının düzenlenmesi ile ilgili eşitsizlik içeren hüküm çıkarılmıştır.

- 90. maddesine;

"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla ulusal kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek ihtilaflarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır." hükmü eklenmiştir. Bu çerçevede CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi de yapılabilecek ulusal düzenlemeler karşısında üstün konuma getirilmek istenmiştir.

24 Mart 2009 tarihinde TBMM'de Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun (KEFEK) kurulmasına ilişkin 5840 sayılı Kanun, Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

KEFEK, kadın haklarının korunup geliştirilmesi ve kadın erkek eşitliğinin sağlanması amacıyla Türkiye'de ve uluslararası alandaki gelişmeleri izleyerek, bu gelişmeler çerçevesinde TBMM'yi bilgilendirmek, kendisine esas ve havale edilen işleri görüşmek, istendiğinde TBMM'ye sunulan kanun tasarıları ve teklifleriyle çıkarılacak kanun hükmünde kararnameler ile ilgili ihtisas komisyonlarına görüş bildirmek amacıyla kurulmuştur (Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu, 2009).

3.5.1.1.Yeni Türk Medeni Kanunu

Yeni Türk Medeni Kanunu 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kadın-erkek eşitliğini göz önünde bulundurarak cinsiyet ayrımcılığına son vermek; kadınları, aile ve toplum içinde erkeklerle eşit gösteren kadın emeğini değerli kılan bir düzenlemedir.

Yeni Medeni Kanun ile aile hukuku alanında o güne kadar yaşanan gelişmeler, değişimler ve ihtiyaçlar dikkate göz önüne alınarak önemli değişiklikler yapılmıştır. Kanun ile yapılan başlıca düzenlemeler şunlardır:

- "Aile reisi kocadır" hükmü yerine "evlilik birliğini eşler beraber yönetirler." hükmü getirilmiştir.
- Eski Kanunda evlilik birliğini temsil hakkı, bazı haller dışında kocaya ait iken, Yeni Kanunda bu temsili eşlerin her ikisine verilmiştir.
- Evin seçimini kocanın yapacağı hükmü yerine, eşlerin oturacakları evi birlikte seçmeleri hükmü getirilmiştir.
- Kadına evlenmeden önceki soyadını kocasının soyadından önce gelmek üzere kullanma hakkı veren ve 1997 yılında yapılan değişiklik yeni yasada aynen korunmuştur.
- Eski Kanunda yer alan eşlerin, çocukların velayetini birlikte kullanacağı, anlaşmazlık halinde ise babanın oyunun üstün olacağı hükmü

değiştirilerek, eşlerin velayeti birlikte kullanacakları hükmü getirilmiştir. Evlilik dışı doğan çocuğun velayeti ise anneye aittir ibaresi yer almıştır.

- Yeni Kanunda eşlerden birinin meslek ve iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda olmadığı hükmü getirilmiştir. Ayrıca maddenin devamında "eşlerin meslek seçiminde evlilik birliğinin huzur ve yararını göz önünde tutması" gerektiği yer almıştır. (Eski Kanunda yer alan kadının meslek seçiminde eşinden izin alacağı hükmü 1990 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir).

- Yeni Kanun, vesayeti kabul yükümlülüğünü sadece erkek ve koca için öngören maddeyi tamamen kaldırmıştır.

- Yeni Kanun mirasın taksiminde, tereke malları arasında yer alan ve ekonomik bütünlüğü bozulmaması gereken tarımsal taşınmazların hangi mirasçıya özgüleneceği konusunda erkek çocuklara kızlara nazaran öncelik tanıyan eski hükme yer vermemiştir.

- Eski Kanuna göre diğer rejimlerden biri seçilmemişse geçerli olan kanuni mal rejimi "mal ayrılığı" iken, Yeni Kanunda "edinilmiş mallara katılma rejimi" getirilmiştir. Her eşin kendi adına kayıtlı mallara sahip olması esasına dayanan mal ayrılığı rejimi yerine, yeni mal rejimine göre evlilik birliğinin kurulmasından sonra her eşin karşılığını vererek elde ettiği malvarlığı değerlerini (edinilmiş mallar) evliliğin sona ermesi ile eşler eşit olarak paylaşır. Kişisel mallar ve miras yoluyla intikal eden mallar ise paylaşıma girmez.

- Eski Kanuna göre evin ve çocukların geçimi kocaya ait iken, Yeni Kanunda, "Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve mal varlıklarıyla birlikte katılırlar." şeklinde düzenlenmiştir.

- Yeni Kanun ile evlenme yaşı kadın ve erkek için eşitlenmiş ve 17 yaşını doldurma şartı getirilmiştir. Ancak hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir.

- Daha önce evlenme için müracaat yeri erkeğin oturduğu yerin evlendirme memurluğu iken Yeni Kanunla kadın veya erkeğin oturduğu yerdeki evlendirme memurluğu olarak düzenlenmiştir.

- Genel hükümlere göre boşanmadan sonra nafaka davalarının açılma yeri davalının ikametgahı yeri mahkemesidir. Yeni Kanunda, boşanmadan sonra açılacak nafaka davalarında, nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkili kılınmıştır.

- Yeni Kanuna göre tarafların talebi doğrultusunda boşanma davaları gizli celse ile yapılabilecektir.

- Yeni Kanuna göre sağ kalan eş, ölen eşine ait olan, birlikte yaşadıkları konut üzerinde, kendisine katılma alacağı mahsup edilmesi, yetmez ise bedel eklenmek suretiyle intifa ya da oturma hakkı tanınmasını isteyebilmektedir.

- Mirasın paylaşımında haklı sebeplerin var olması halinde, sağ kalan eşin veya miras bırakanın diğer yasal mirasçılarının birinin istemi üzerine mülkiyet yerine intifa veya oturma hakkı tanınması imkanı getirilmiştir.

- Aile konutu ile ilgili yapılan düzenlemede, eşlerden birinin bir diğerinin açık rızası olmadan aile konutu üzerindeki tasarruflarına sınırlandırma getirilmiştir. Kiralık bir konut bile olsa diğer eşin rızası olmadan kira akdi feshedilemez.

- Evlilik dışında doğmuş ve soy bağı tanıma veya hakim hükmüyle kurulmuş olanlara, baba yönünden, tıpkı evlilik içindeki çocuklar gibi eşit mirasçı olabilme hakkı getirilmiştir.

- Yeni Kanuna göre 30 yaşını dolduranlar evlat edinebilirler. Ayrıca 18 yaşından küçükleri evlat edineceklerin çocuksuz olmaları koşulu kaldırılmıştır. (Türk Medeni Kanunu, 2001)

3.5.1.2.Aile Mahkemeleri

Yeni Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile Aile Mahkemelerinin kurulması konusu gündeme gelmiştir. Hazırlanan "Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun" 9 Ocak 2003 tarihinde kabul edilip yürürlüğe girmiştir.

Bu Kanun ile, Aile Hukukundan doğan dava ve işlerin Aile Mahkemeleri tarafından görülmesi ve adli yargıda görevli, evli, çocuk sahibi, 30 yaşını doldurmuş

ve tercihen Aile Hukuku alanında lisans üstü eğitim yapmış olan hakimlerin görevlendirilmesi sağlanmıştır.

Bu Mahkemeler, Aile Hukukunu ilgilendiren davalarla Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun uygulanmasından doğan davalara da bakmaktadır (Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, 2003).

3.5.1.3.Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)

7 Nisan 2011'de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi"ni (İstanbul Sözleşmesi) kabul ederek sözleşme üye ülkelerin imza ve onayına sunulmuştur. Kadınlara yönelik şiddete karşı yasal bir çerçeve oluşturması ve bu alanda uluslararası düzeyde bağlayıcılığa sahip ilk düzenleme olması yönüyle Sözleşme oldukça önemlidir. Sözleşmeyle fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddetin yanında ısrarlı takip, zorla evlendirme gibi farklı şiddet türleri de tanımlanmaktadır. Sözleşme bütün bu şiddet türlerine ilişkin yaptırımlar getirilmektedir.

Sözleşme, İstanbul'da 10-11 Mayıs 2011 tarihinde gerçekleştirilen 121. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Toplantısı'nda üye ülkelerin imzasına açılmıştır. Türkiye'de üye ülkeler arasında sözleşmeyi ilk imzalayanlar arasına girmiştir. 25 Kasım 2011 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde sözleşmenin uygun bulunup onaylanmasına dair kanun kabul edilmiştir. 29 Kasım 2011 tarihli Resmi Gazete'de kanun yayınlanarak onaylanmıştır. Böylelikle Avrupa Konseyi'nin, adını toplantının yapıldığı yer olan "İstanbul" dan alan Sözleşmesini onaylayan ilk ülke Türkiye olmuştur. Sözleşmenin 10 ülkede onaylanmasının ardından "İstanbul Sözleşmesi" 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğü girmiştir (KSGM, 2019)

20 Mart 2021 tarihinde Türkiye'de toplumsal aile yapısını bozduğuna dair görüşler olması gerekçe gösterilerek, Resmi Gazete'de yayımlanan 3718 karar sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile Sözleşme'nin Türkiye Cumhuriyeti tarafından feshedildiği bildirilmiştir. Türkiye tarafından 22 Mart 2021 tarihinde fesih bildirimi Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne ulaşmıştır. Genel Sekreterlik feshin 1 Temmuz 2021

tarihinde yürürlüğe gireceğini duyurmuş ve bu tarihte Türkiye tam olarak sözleşmeden çekilmiştir (Cumhurbaşkanı Kararı, 2021).

3.5.1.4.Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

Türkiye'de kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacı ve aile içi şiddet kavramının ilk defa hukuki bir metinde tanımlanması 1998 tarihli 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'da 2007 yılında yapılan değişiklikle gerçekleşmiştir.

4320 Sayılı Kanun'un Uygulanmasına Dair Yönetmelik ise 2008'de yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemelere rağmen, uygulamada yaşanan sorunları çözmek amacıyla bu Kanun'un yeniden ele alınması ve gözden geçirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu kapsamda, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) eşgüdümünde, sivil toplum kuruluşları temsilcileri, Ankara Adliyesinde aile içi şiddet alanında görev alan Aile Mahkemesi Hakimleri, Cumhuriyet savcıları, ve büyükşehir belediyesi olan 16 ilin baro başkanıyla düzenlenen toplantılar ve konuyla ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının yazılı görüşleri alınarak "6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" hazırlanmış ve 20 Mart 2012'de Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012).

3.5.2.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Ekonomi Politikaları

Türkiye'nin 2015 senesi Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporuna bakılırsa işgücüne katılım konusunda yüz kırk beş ülke içerisinde yüz otuz bir, ücret eşitliğindeyse seksen ikinci sırada olduğu görülmektedir. Bu durum kadınların işgücündeki durumu ile alakalı negatif yapıyı gösterir. Bu bakımdan bakıldığında kadınların işgücüne katılmalarının arttırılması hakkında bütüncül bir politika gerektiği ve "Ulusal Kadın İstihdamı Stratejisinin" meydana getirilmesi gerektiği görülmektedir. ASPB'nın koordinatörlüğünde olan "Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı" kapsamında "ev ve iş hayatını uzlaştırıcı tedbirlere"

yeterli destek verilmemiştir. Kadınları "evdeki cinsiyetçi iş bölümüne" yönelten bir anlayışın benimsendiği görülmektedir (CEDAW Türkiye Gölge Raporu, 2016).

Türkiye'de kadınların istihdam düzeyi ile alakalı genel değerlendirmeler, ülke düzeyindeki kadın istihdam düzeyinin oldukça az olduğu, OECD ülkeleri içerisinde en az orana sahip olunduğu, ücretsiz aile işçiliğinin oldukça çok olmasıdır. Kadınların iş piyasasına yönelik beceri ve eğitimlerinin dış etkenlere balı şekilde düşük olmasının yanı sıra aile içi iş bölümü, geleneksel kısıtlamalar, işgücü piyasası ile alakalı ayrımcılık, kısıtlayıcı niteliği olan kültürel pek çok boyuttan söz edilebilir (CEDAW Türkiye Gölge Raporu, 2005). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün gerçekleştirdiği "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması" sonuçlarına göre kadınların %60'ı kadınların çalışmak için eşlerinden izin alması gerekmediğine ilişkin hükmü duymadığını söylemesi, bu alanda planlanmakta olan politikalar için oldukça önemli bir bulgudur.

2010 senesinde "Kadın İstihdamının Arttırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması" konulu Başbakanlık Genelgesiyle kadın çalışma oranının yükseltilmesi amacı ile gerçekleştirilecek araştırmaların değerlendirilmesi ve iş birliğinin yapılabilmesi için "Kadın İstihdamı Ulusal İzleme ve Koordinasyon Kurulu" oluşturulmuştur.

Bu genelgeyle birlikte kadınların ekonomik ve toplumsal durumlarının güçlendirilmesi, sosyal hayatta kadın ve erkek eşitliğinin sağlanabilmesi, sürdürülebilir maddi büyüme ve sosyal kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi adına kadınların iş oranının yükseltilmesi ve eşit iş ve ücret fırsatının sağlanması hedeflenmiştir. Bu bağlamda kamuda kadın çalışma oranının yükseltilmesi hususunda fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi amacıyla kanun, yönetmelik ve diğer düzenlemelerin uygulanmasını izlemek üzere bütün Bakanlıklarda müsteşar yardımcısı seviyesinde bir görev dağılımı yapılacağı, öte yandan "Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliğiyle alakalı bir birimin görevlendirilmesi amaçlanmıştır (KEFEK, 2010).

Kadınların sosyo-ekonomik konumlarının güçlendirilmesi, toplumsal yaşamda kadın erkek eşitliğinin sağlanması, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve sosyal kalkınma hedefine ulaşılabilmesi için kadınların istihdamının artırılması ve eşit işe eşit

ücret imkanının sağlanması amacıyla "Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması" konulu 2010/14 sayılı Başbakanlık Genelgesi 25 Mayıs 2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Kadın İstihdamının Artırılması Fırsat Eşitliğinin Sağlanması konulu Başbakanlık Genelgesi, 2010).

2012/3305 Sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" Başlıklı Bakanlar Kurulu Kararı ile özel sektör tarafından kreş ve gündüz bakım evleri ile okul öncesi eğitim için gerçekleştirilecek en az 500 bin liralık yatırımlarının bölgesel desteklerden faydalanması olanağı getirilmiştir (KSGM, 2019).

6111 sayılı Kanun ile 5510 sayılı Kanunun 12. maddesine "Kız çocuklarının durum değişikliklerinin ortadan kalkması halinde, bu kişiler tekrar ilgili kanunlara göre bakmakla yükümlü olunan kişi sayılır." cümlesi eklenerek kız çocuklarının sosyal ve ekonomik durumları korunmuştur (KSGM, 2019).

6552 sayılı İş Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun ile doğum borçlanması kapsamı genişletilerek daha önce iki çocuk için geçerli olan doğum borçlanması üç çocuğa çıkarılmıştır (KSGM, 2019).

"Kredi Garanti Kurumlarına Sağlanacak Hazine Desteğine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Karar" da kadın girişimcileri destekleyen pozitif ayrımcılık içeren hükümler yer almaktadır. 2009 yılında yapılan düzenlemeyle uygulanmaya başlayan Hazine destekli kefalet sistemi kapsamında teminat sıkıntısı çeken KOBİ'lere Kredi Garanti Fonu A.Ş. (KGF) tarafından kefalet sağlanarak bu firmaların finansmana erişimleri kolaylaştırılmaktadır. Ayrıca, daha önceki uygulamalarda kadın girişimcilerin Hazine destekli kefalet uygulamasından yararlanabilmeleri için en az 2 yıldır faaliyet gösteriyor olması kriteri kaldırılarak, kredi başvurusunda bulunan kadın girişimcilerin kredi kullandıkları şirketin yönetiminde aktif olmaları şartı getirilmiştir (KSGM, 2019).

2019 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen "Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı" kapsamında ekonomik yatırım projelerinin %50hibeli kısmında, proje sahiplerinin kadın çiftçi olması halinde proje ön değerlendirme aşamasındaki kriterlere göre puanlama cetvelinde +2 puan

verilmektedir. Eğer kadın çiftçi tarımsal amaçlı kooperatiflere veya birliklere üye ise +4 puan daha verilmektedir. Çiftçilik yapan kadın girişimciler müracaat ettikleri takdirde, projeleri ile makine-ekipman alımlarında %50 hibe imkanından yararlanabilmektedir (KSGM, 2019).

10/09/2014 tarihi 6552 sayılı kanun ile 5510 Sayılı kanuna ev işlerinde çalışan kadınlara ilişkin düzenleme eklenmiştir. Bu düzenlemeyle 1 Nisan 2015 tarihinden itibaren ev hizmetlerinde sigortalı çalıştıranlar ile ilgili bu işlerin ay içinde 10 günden az ve 10 günden fazla yapılmasına göre işlem yapılmaktadır. Ayda 10 günden az çalışan kadınlar iş kazası ve meslek hastalıkları yönünden sigortalı sayılacaktır. Primleri işveren kişi tarafından ödenecek, sigortalılar istediği takdirde takip eden ayın sonuna kadar uzun vade (emeklilik) ve genel sağlık sigortası primi ödeyebilecektir. Ayda 10 gün ve üzeri çalışan kadınların ise primleri işverenleri tarafından kolay işverenlik uygulamaları doğrultusunda ödenecektir (KSGM, 2019).

Kendi hesabına tarımsal faaliyette bulunan kadın çiftçilerin sigorta kapsamında sayılması için aile reisi olmaları koşulunun 4956 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun ve Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Yürürlükten Kaldırılması ve Bu Kanunlara Geçici Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun ile 2 Ağustos 2003 tarihi sonrasında uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte 26 Ocak 2012 tarih ve 6270 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile bu koşulun 2 Ağustos 2003 tarihi öncesi için de uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır (KSGM, 2019).

2007 yılında Gelir Vergisi Kanunu'nda gidilen değişiklikle; hane içerisinde kadınlar tarafından üretilen ürünlerin düzenlenecek kermes, panayır, festival ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından geçici olarak belirlenecek olan yerlerde satılması sonucu, kadınların ailelerine katkı sağlamak için elde ettikleri gelirler vergiden muaf tutulmuştur (KSGM, 2019).

7 Eylül 2016 tarihinde yürürlüğe giren 6745 sayılı "Yatırımların Proje Bazında Desteklenmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde

Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 5 inci ve 64'üncü maddelerinde yapılan değişiklikler ile özel kreş ve gündüz bakımevlerinin faaliyete geçtiği dönem itibari ile kurumlar vergisinden muaf tutulması sağlanmıştır (KSGM, 2019).

27 Mart 2018 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan "7103 sayılı Vergi Kanunları İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile işverenin, kadın çalışanlarının her bir çocuğu için aylık brüt asgari ücretin yüzde 50'sini ödemeyi, doğrudan çalışanlarının çocuklarına bakım hizmetlerini veren kreş ve bakımevlerine yapmaları koşuluyla, bu tutarın gelir vergisinden istisnası sağlanmıştır. Konuyla ilgili usul ve esaslar, 11 Haziran 2018 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 303 numaralı Gelir Vergisi Genel Tebliği'nde belirlenmiştir (KSGM, 2019).

3.5.3.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Eğitim Politikaları

Eğitim, üretken ve kaliteli yaşamın önkoşulu olmanın yanında hem toplumsal hem de bireysel değişimin aracı olarak, toplumsal gruplar ve cinsiyetler arasındaki eşitsizlikleri en aza indirebilecek bir anahtardır. Kadınların toplumsal hayatta etkin rol üstlenmelerinde her düzeyde eğitim imkânlarından ve fırsatlarından eşit bir şekilde yararlanmaları son derece önemlidir.

CEDAW'ın eğitim hakkını düzenleyen 10. maddesi taraf olan devletlere, eğitimde erkeklerle eşit haklar sağlamak amacıyla kadınlara karşı ayrımcılığı önleyen bütün önlemleri alma yükümlülüğü getirmektedir.4. Dünya Kadın Konferansı sonunda kabul edilen belgeler ile (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı) kadınların ilerlemesi ve güçlendirilmesi amacıyla öncelikle harekete geçilecek kritik alanlar belirlenmiş olup, bu kritik alanlardan biri de "Kadın ve Eğitim" olmuştur. Ayrıca, Türkiye'nin, Binyıl Kalkınma Hedefleri, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Birliğine üyelik başvurusu çerçevesindeki uluslararası taahhütleri de kadınların ve kız çocuklarının eğitimde erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını sağlayacak tüm düzenlemeleri yapması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Sayılan, 2012).

Türkiye, yukarıda bahsi geçen uluslararası sözleşme ve belgeler ile eğitim konusunda politikalar geliştirmeyi, yasal düzenlemeler yapmayı, bu yasaları uygulamaya koymayı ve kadın okuryazarlığını %100 olarak sağlamayı taahhüt

etmiştir. Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 4. maddesinde eğitim kurumlarının dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açık olduğu, 8. maddesinde de eğitimde kadın erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanması ifadelerine yer verilmiştir. Buna paralel olarak İlköğretim ve Eğitim Kanununun 2. maddesinde de ifade edildiği gibi ilköğretim, öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için zorunlu, devlet okullarında parasızdır. Aynı kanunda 2012 yılında yapılan değişiklikle, 4 yıl ilkokul, 4 yıl ortaokul ve 4 yıl lise eğitimi olmak üzere zorunlu eğitim 12 yıl olarak düzenlenmiştir (Özaydınlık, 2014).

2009 senesinde kadınların okulu bırakma oranlarının azaltılması ve kadınlara mesleki kabiliyetlerinin artmasında eğitimin önemi ile ilgili ailelerde bilinç oluşması amacıyla kız çocuklarının okullulaşma oranının artırılması programı başlatılmıştır. Kadınların halk eğitim ve mesleki eğitim merkezlerinde mesleki eğitim kurs programlarından yararlanması sağlanarak istihdam edilebilmelerinin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve gelir getirici meslek edinmelerinin sağlanması için çalışmalar yapılmıştır.

2008 yılında kadın okur yazarlığının arttırılması amacıyla "Ana Kız Okuldayız Okuma Yazma Kampanyası" başlatılmış, proje ile okuma-yazma bilmeyen en az 3 milyon kadınının okuryazar olması hedeflenmiştir. Kampanya ile 8 Eylül 2008-8 Eylül 2012 arasında okuma yazma kurslarına 2.590.446 kişi katılmış, bunların 2.139.981'i okuryazarlık belgesi almıştır.

MEB'e bağlı eğitim kurumlarında okutulacak ders kitaplarından ayrımcılık içeren resim, ifade ve benzeri tüm öğelerin çıkarılması amaçlanmış, kitapların eğitimciler tarafından elektronik olarak değerlendireceği bir program geliştirilmiştir. Buna dönük olarak Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği çıkarılarak kitapların, temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyici ve her türlü ayrımcılığa karşı bir yaklaşım sunacağı ifade edilmiştir. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ders kitapları ile diğer materyallerde bir cinsi öven veya yeren anlatımlardan özenle kaçınılması ve bu tür öğelerin yer almamasına dikkat edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca ders kitaplarındaki metinlerde ve görsel öğelerde yer alan kız ve erkek öğrenci sayılarının eşit tutulmaya çalışıldığı, aileyle ilgili kazanımların işlendiği bölümlerde, ailedeki rollerin demokratik şekilde paylaştırılarak anne baba

rollerinin özenli bir şekilde ifade edilerek kadın erkek eşitliğine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Kitaplarda kadın erkek eşitliği ilkesini görmezden gelen veya tahrip eden anlayışların yer almaması konusunda dikkat gösterildiği ifadeleri yer almıştır (Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2021).

Bu bilgilere ek olarak öğretim programlarında kadına yönelik şiddet, cinsiyet eşitsizliği gibi problemlerin çözümüne katkı sağlanması amacıyla "kadın hakları", "toplumsal cinsiyet eşitliği", "Türk toplum yapısında kadının üstlendiği roller" gibi konulara yer verilerek toplumun bu sorunlara karşı kayıtsız kalmaması amaçlanmıştır (KSGM, 2019).

3.5.4.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Siyaset Politikaları

Kadınların siyasal alana katılımına ilişkin dünyadaki gelişmeler ve düzenlemeler 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından 1952 yılında kabul edilen Kadınların Siyasal Haklarına Dair Sözleşme, kadınların siyasal haklarının uluslararası seviyede tanınması açısından önem arz etmektedir (KSGM, 2019).

Bunun yanında CEDAW'da taraf devletlerin siyasal ve kamusal hayata kadınların erkeklerle eşit şekilde katılmalarını güvence altına almaktadır. Ayrıca BM önderliğinde Dünya Kadın Konferansları düzenlenerek, kadınların siyasal haklarının gelişiminde önemli kararlar alınmıştır. IV. Dünya Kadın Konferansı'nda "Yetki ve Karar Alma Sürecinde Kadınlar" konusu, konferans sonunda kabul açıklanan Pekin Eylem Platformu'nda önemli konular arasında yerini almıştır. Konferans sonunda hazırlanan eylem planında kadınların özel ve kamusal yaşama eşit katılımı önündeki engellerin ortadan kalkması için, kadınların siyasal karar alma mekanizmalarında yer almaları gerektiği dile getirilmiştir (Demir, 2015).

Türkiye'de Anayasa'nın 10. maddesinde 2004 ve 2010 yıllarında yapılan değişiklikler ile kadın erkek eşitliğinin sağlanması amacıyla uygulanan kadınlara yönelik pozitif yönlü ayrımcı politikalarla, yetki ve karar alma mekanizmalarında kadın erkek eşitliğinin sağlanması açısından ilerleme kaydedilmek hedeflenmiştir. Ayrıca Anayasa'nın 90. maddesi çerçevesinde CEDAW Sözleşmesi hükümlerinin ulusal mevzuat hükümlerinin üstünde yer alması yetki ve karar alma

mekanizmalarında kadınların eşit katılımının sağlanması açısından önemli bir yasal dayanak olmuştur.

Anayasa'nın 67, 68 ve 70. maddelerinde yer alan hükümlerle yerel ve milletvekili seçimlerinde bütün vatandaşlara "seçme ve seçilme", "usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma", "siyasi parti kurma", "halk oylamasına katılma", "kamu hizmetlerine girme" haklarını vermektedir. Yine Anayasa'daki 25, 26, 28, 29, 33 ve 34. Maddelerinde yer alan "düşünce ve kanaat hürriyeti", "düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti", "basın hürriyeti", "toplantı hak ve hürriyetleri" hükümleri ile kadın erkek bütün bireylere hak ve özgürlükler alanında haklar tanınmıştır (KSGM, 2019).

Yine Anayasa'nın 68. maddesinde yer alan, "siyasal partilerin kadın kolu kuramayacakları"na ilişkin yasak, 23.7.1995 tarih ve 4121 sayılı yasa ile kaldırılmış; böylece siyasal partilere, kadınlar için ek bir katılma alanı açma fırsatı verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun, 1995).2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 83. maddesinde "siyasal partilerin, herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu prensibine aykırı amaç güdemeyeceği" bildirilerek, cinsiyet ayrımcılığına yönelik parti çalışmaları engellenmiştir (Tekelioğlu ve Örtlek, 2013).

3.6.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Politikaların Sonuçları

Bu bölümde yukarıda sosyal, ekonomik, eğitim ve siyaset yönünden kadınlara yönelik atılan adımların Türkiye'de etkili olup olmadığı ve verilere ne şekilde yansıdığı gösterilecektir. Buradan yola çıkarak politikalar ile kadınlar için belirlenen hedeflere ne derece ulaşıldığı tartışılacaktır.

3.6.1.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Sosyal Politikaların Sonuçları

2000 yılından sonra Türkiye'de kadınlara yönelik şiddeti azaltmaya, bireyler arasındaki fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik somut adımlar atılmıştır. Ancak bu adımların ne kadar etkili olduğu tartışılmaktadır. Bu adımların karşılık somut bir

göstergesi kabul edilebilecek verilerden biri Türkiye'deki kadın cinayetlerine kurban giden kadınların sayısıdır. 2009 yılında dönemin Adalet Bakanı Sadullah Ergin'in TBMM'de sunulan bir soru önergesine verdiği yanıt, Türkiye'de kadın cinayetleri konusunda 2000 yılı sonrası resmî sayılabilecek önemli bir veri kabul edilir. Bu cevapta Türkiye'de 2002- 2008 yılları arasında işlenen kadın cinayeti sayısı 2002'de 66, 2003'te 83, 2004'te 128, 2005'te 317, 2006'da 663, 2007'de 1011, 2008'de ise 806 olarak açıklanmış ve 2002'den 2008 yılına kadın cinayetlerinde yaklaşık 13 kat artış olması, medya siyaset ve toplum içinde çokça tartışılmıştır (Satıl, 2021).

2013 yılında da aynı konuda verilen bir başka soru önergesine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın verdiği yanıtta ise 2009'da 171, 2010'da 177, 2011'de 163, 2012'nin ilk 9 ayında ise 128 kadın cinayeti işlendiği bildirilmiştir. 2021 yılı Ocak ayında dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu Twitter aracılığıyla yaptığı açıklamada, kadın cinayetlerinde hayatını kaybeden kadın sayısını 2017'de 353, 2018'de 279, 2019'da 336 ve 2020'de ise 266 olarak duyurmuştur. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (KCDP) 2019 yılı raporuna göre 2019'da işlenen 474 kadın cinayetlerinden 115'i şüpheli olarak kayıtlara geçmiş ve failleri bulunamamıştır. 2020 yılı raporuna göre ise Türkiye'de 2020 yılında erkekler tarafından 300 kadın öldürülmüş ve 171 kadın şüpheli şekilde ölü bulunmuştur (KCDP, 2019).

Türkiye'de kadınlara yönelik şiddete karşı önemli kazanımlar getirmesi amacıyla imzalanan ve yürürlüğe konan "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" diğer adıyla "İstanbul Sözleşmesi" Anayasa'da yer alan uluslararası sözleşmelerin üstünlüğü ve bağlayıcılığı nedeniyle önemli bir adım olmuştur. Ancak 2020 yılında gündeme getirilen aile yapısını bozduğu ve dış güçlerin dayatması olduğu gibi fikirlerle sözleşmeden çıkılma fikri gündeme gelmiştir. Bir yıl boyunca süren tartışmalar sonucu 2021 yılında Türkiye Cumhurbaşkanlığı Kararı ile sözleşmeden çekildiğini açıklamıştır. Amacı ve içeriği yönüyle Türkiye'de kadınların şiddete karşı korunması için önemli kararlar içeren bu sözleşmenin imzalandığı tarih olan 2011'de Türkiye'de kadın cinayetlerine kurban giden kadın sayısındaki azalış göze çarpmaktadır (KCDP, 2019).

3.6.2.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Ekonomi Politikaları Sonuçları

İşgücüne katılım oranı, bir toplumda dinamizmi ve ekonomik üretkenliği etkileyen en önemli etkendir. Çalışmak için istekli olma ve işi gerçekleştirmek için güce sahip olan nüfus işgücü olarak nitelendirilir. İşgücüne katılımı etkileyen faktörler arasında; yaş, cinsiyet, kültürel değerler, ekonomik gelişmişlik ve alışkanlıklar gibi faktörler vardır (Zaim, 1997).

Kadın istihdamı, ekonomik gelişme ve büyüme, toplumsal kalkınmanın sürdürülebilirliği bakımından büyük öneme sahiptir. Çalışma yaşına gelmiş toplam nüfusun yüzde elliye yakınını oluşturan kadınların, çalışma yaşamında etkin olarak katılmadığı bir ekonomide verimli ve sağlıklı bir büyüme beklenemez (Dirik, 2016).

Türkiye kadın istihdamı alanında OECD ve AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında son sırada yer almaktadır. 1988 yılında Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı %34,3 olarak TÜİK tarafından açıklanmıştır. 2006 yılına gelindiğinde ise bu oran %24,9'a gerilemiştir. Aynı yıl OECD ülkelerinin ortalama kadın istihdamı oranı %60,8, AB-27 ülkelerinin ortalama kadın istihdamı oranı ise %66,9 olarak gerçekleşmiştir. Ülkemiz nüfusunun %49,8'i kadın olmasına rağmen, bu veriden de anlaşılacağı üzere, yaklaşık ülke nüfusumuzun yarısı olan kadınlardan iş gücü olarak yararlanma oranı OECD ve AB ülkelerine göre çok düşük seviyelerde kalmaktadır (Dayıoğlu ve Kırdar, 2010). 2017 yılında kadınlar günü dolayısıyla TÜİK'in açıkladığı haber bülteninde yer verdiği oranlara göre kadın iş gücüne katılım oranı 2006 yılına göre artarak 2015 yılında %31,5 olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı bültende yer verilen oranlara göre Türkiye'de 2015 yılında gerçekleşen kadın istihdam oranı %27,5 gibi düşük bir oranda kaldı. Aynı oran ülkemizde erkeklerde %65 olarak açıklandı.

Bu verilerde de görüleceği üzere kadın istihdam oranı erkeklerde gerçekleşen istihdam oranlarının yarısından daha az olduğunu ortaya çıkardı (TÜİK, 2017). AB üye ülkeleri incelendiğinde ise istihdam oranı kadınlar için 2015 yılında en yüksek oranla gerçekleştiği ülke %74 ile İsveç olurken, Yunanistan bu ülkeler arasında kadın istihdam oranında %42,5 ile en düşük oranın gerçekleştiği ülkedir. 2015 yılında 28 AB ülkesi göz önüne alındığında kadın istihdam oranı ortalama %60,4 oldu. Türkiye'de daha sonraki yıllarda açıklanan verilere göre, 2016 yılında kadın istihdam oranı %28,

2017 yılında da %28,9 olarak açıklandı. İstihdam oranlarına ve işgücüne katılım oranlarında son on yılda her ne kadar sürekli bir artış görünse de kadınlarda gerçekleşen işsizlik oranları da düzenli olmasa da artış göstermektedir (TÜİK, 2017).

Tablo 1:Türkiye'de Yıllara Göre Cinsiyete Dayalı İstihdam ve İşsizlik Oranları (%)

Türkiye' de Yıllara Göre Cinsiyete Dayalı (15+Yaş) İstihdam Oranları		Kadın	Erkek	Türkiye' de Yıllara Göre Cinsiyete Dayalı (15+Yaş) İşsizlik Oranları		Kadın	Erkek
	Yıl	%	%		Yıl	%	%
	2004	20,8	62,7		2004	11,0	10,8
	2005	20,7	63,7		2005	11,2	10,5
	2006	21,0	62,9		2006	11,1	9,9
	2007	21,0	62,7		2007	11,0	10,0
	2008	21,6	62,6		2008	11,6	10,7
	2009	22,3	60,7		2009	14,3	13,9
	2010	24,0	62,7		2010	13,0	11,4
	2011	25,6	65,1		2011	11,3	9,2
	2012	26,3	65,0		2012	10,8	8,5
	2013	27,1	65,2		2013	11,9	8,7
	2014	26,7	64,8		2014	11,9	9,0
	2015	27,5	65,0		2015	12,6	9,2
	2016	28,0	65,1		2016	13,7	9,6
	2017	28,9	65,6		2017	14,1	9,4
	2018	29,4	65,7		2018	13,9	9,5

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri (2004-2018)

Tablo 1'de, 2004 ve 2018 yılları verileri incelendiğinde Türkiye'de kadınların istihdama katılım oranlarında artış olduğu görünmektedir. Ancak bu artışa rağmen Türkiye'de 2000'li yıllarda kadınlar istihdam oranlarında erkeklere göre çok geride kalmış ve istihdam oranlarında kadınlara yönelik pozitif ayırt edici bir artış olmamıştır. Aynı tabloda işsizlik oranlarında ise istihdam oranlarının tam tersine kadın işsizlik oranlarının tablodaki bütün yıllarda erkeklerden fazla olduğu görülmektedir (TÜİK, 2004-2018).

Türkiye'de kente göçle birlikte özellikle geçim sıkıntısı sebebiyle ortaya çıkan kadınların çalışma zorunluluğu, ancak eğitimsiz veya düşük eğitimli oluşları ve niteliksiz olmaları, emeği yoğun fakat esnek ve düşük ücretli şekilde sosyal güvence ve örgütlenme imkanlarından yoksun şekilde çalışmayı bünyesinde barındıran enformel sektörde yoğunlaşmışlardır. Kadınların geleneksel ve toplumsal cinsiyetçi rollerini kolaylıkla yerine getirmesini sağlaması beklenen esnek çalışma, kadınların

farklı dönemlerde başvurduğu geçici alternatif istihdam biçimi olarak görülmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı, 2013).

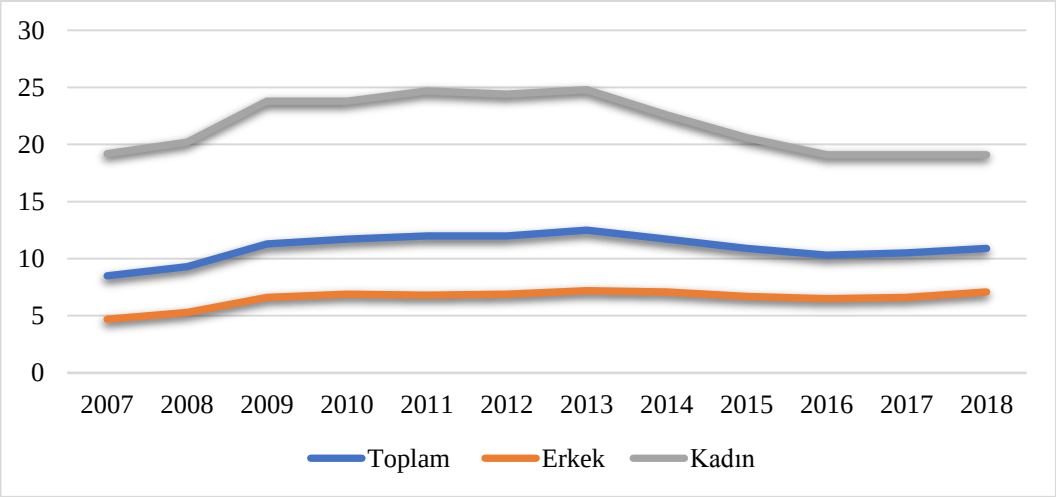
Tablo 2:Türkiye'de Cinsiyete Göre Yarı Zamanlı Çalışanların İstihdam İçindeki Oranı, 2007-2018

(15+yaş)			**(%)**
Yıl	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
2007	8,5	4,7	19,2
2008	9,3	5,3	20,2
2009	11,3	6,6	23,8
2010	11,7	6,9	23,8
2011	12,0	6,8	24,7
2012	12,0	6,9	24,4
2013	12,5	7,2	24,8
2014	11,7	7,1	22,6
2015	10,9	6,7	20,6
2016	10,3	6,5	19,1
2017	10,5	6,6	19,1
2018	10,9	7,1	19,1

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2007-2018

Tablo 2'deki veriler incelendiğinde kadınlarda yarı zamanlı çalışma oranları erkeklerin yaklaşık olarak 3 katı olarak gerçekleşmektedir. Kadınlarda 2018 yılında yarı zamanlı çalışan oranı 19,1 olarak gerçekleşirken, erkeklerde aynı oran 7,1 olarak gerçekleştiği görülmektedir (TÜİK, 2007-2018). Yarı zamanlı çalışma alanında kadınların daha fazla yer almasının arkasında da ev işleri ve bakım emeğinin kadınların üzerinde olması gösterilmektedir. Bu da toplumsal cinsiyet algılarının ekonomi ve istihdam alanında doğrudan etkin olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Grafik 1:Türkiye'de Cinsiyete Göre Yarı Zamanlı Çalışanların İstihdam İçindeki Oranı (%), 2007-2018

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2007-2018

Esnek istihdam biçimleriyle kadın, sosyal güvenlik sistemine dahil edilmiş olsa da kadınlar için bu durum farklı sıkıntılara yol açacaktır. Kadınlar kısmi ve yarı zamanlı çalışma şeklindeki esnek istihdam biçimleriyle ev yaşamlarına daha çok vakit ayırabilecekler ve iyi anne ve iyi eş rollerini oynaması için kadınlara fırsat bırakılmış olacaktır. Bu esnek istihdam şekliyle kadın istihdam oranlarında artış olacaktır (Uzuner Duransoy, 2019: 20).

İşyeri durumuna istihdam edilenlerin sayıları incelendiğinde, aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere tarımsal alanlarda çalışan kadın sayısı azalırken, aynı dönemde kamu ve özel sektördeki düzenli çalışma alanlarında çalışan kadın sayısı artış göstermektedir. Bunun sebebi genel ekonomide yaşanılan değişime paralel olarak tarımın istihdamdaki payının azalması ve tarıma dayalı üretimin yapısında ortaya çıkan değişimler, tarım dışı olarak nitelendirilen sanayi ve ağırlıklı olarak hizmet sektöründeki istihdamın payının yıllar geçtikçe artışı olabilir. Bununla beraber çalışanların işyeri durumuna göre tarlada çalışan kadınların oranı, kadın istihdamı içinde azımsanmayacak kadar yüksektir. Türkiye'de 1980'li yıllardan sonra IMF ve Dünya Bankası temelli ekonomide izlenen liberal politikalar tarımda üretimin yapısını bozmuş, tarımsal üretim değerinin de düşmesine sebep olmuştur. Bu süreçte gelir düzeyinin tarıma bağlı kesimde düşüş göstermesi köyden kente göçü hızla arttırmış ve kentleşme oranı aynı hızla artış göstermiştir. Bu durum istihdamın sektörlere göre

dağılımının da değişmesine sebep olmuş, kent çalışma yaşamına hakim olan sanayi ve hizmet sektörüne doğru, tarımsal işgücü hızla kaymıştır. Köyden kente göçü yaşayan tarımla uğraşan işgücünün eğitim düzeyinin ve vasfının düşük olması nedeniyle istihdam hizmet sektöründe yoğunlaşmıştır. Bununla beraber kent yaşamının getirdiği sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar, düzenli çalışma sağlayan ve sürekli gelir getiren alanların cazip hale getirmiş, insanları düzenli çalışma ortamlarında istihdama zorlayan faktörler olmuştur (Karabıyık, 2012: 252).

Tablo 3:Türkiye'de İşyeri Durumuna Göre İstihdam Edilenler, 2004-2018 (15+yaş)

Yıl	Toplam istihdam	Tarla	Düzenli işyeri	Sabit olmayan işyeri	Evde
Erkek					
2004(1)	14 585	3 085	9 825	1 649	27
2008	15 598	2 584	11 603	1 394	17
2012	17 512	3 125	12 804	1 547	36
2016(2)	18 893	2 821	14 326	1 679	66
2018(2)	19 720	2 849	15 163	1 647	61
Kadın					
2004(1)	5 047	2 559	2 203	65	220
2008	5 595	2 339	2 961	78	216
2012	7 309	2 845	3 973	57	434
2016(2)	8 312	2 349	5 345	73	545
2018(2)	9 018	2 319	5 965	88	646

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2004-2018
(1) 2004 yılından sonraki yıllara ilişkin veriler yenilenen nüfus projeksiyonlarına göre ağırlıklandırılmaktadır.
(2) 2014 yılından itibaren yapılan yeni düzenlemeler nedeniyle seri önceki yıllarla karşılaştırılabilir değildir.

Tablo 3'te incelenen dönemde görüldüğü gibi çalışma yeri tarla olan kadın sayısı, tarımın istihdamdaki payının da azalmasının etkisiyle sürekli azalış göstermektedir. Düzenli işyerinde çalışan sayısı da düzenli olarak artmaktadır. Bir başka açıdan bakıldığında evde istihdam edilen kadın sayısı da özellikle son yıllarda daha fazla olmak üzere yükseldiği görülmektedir (TÜİK, 2004-2018). Evde istihdam edilme durumu kadının iş hayatına katılımına katkıda bulunsa da ev işlerinin kadınların üzerinde devamlılığını da sağlayarak eşitliksiz eş bölümünün yeniden üretimine sebep olmaktadır.

Bunun sebebi ataerkil yapının etkisiyle beraber gelen doğal iş bölümü anlayışına dayalı olarak kadınların evde, erkeklerin dışarıda çalışması görüşü olabilir

(Özbay, 2015: 140). Ev merkezli işlerde kamusal hizmetlerin yetersiz kalması ve maliyetlerin yüksekliği, kadının eğitim seviyesinin düşük olması ve ekonomik yapıda yeterli istihdam alanının bulunmaması kadınların evde çalışma sayısının artmasının nedenleri arasında olabilir (Karabıyık, 2012).

İş dünyasında yönetim basamaklarında kadınların yeterli rakamlarda temsil edilememesi, istihdamda kadınlara dair karşımıza çıkan bir başka gerçekliktir. Kadının iş hayatında yükselişini engelleyen görünmez duvarlar olarak literatürümüze giren "cam tavan" kavramı toplumda yer etmiş olan cinsiyet eşitsizliklerinin iş hayatına yansımasıdır (Kunt Tulpar, 2019, s. 16). Cam tavan kavramına bakarak uygulamanın gerçek olması hem adaletsiz hem de ahlak kavramına terstir. Cam tavan kavramıyla anlatılmak istenen, kadınların hak ettiği pozisyonları, hak ettiği halde alamamaları durumudur (Özyer ve Azizoğlu, 2014: 99).

Tablo 4:Türkiye'de Üst ve Orta Düzey Yönetici ve Yönetici Pozisyonlarındaki Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı, 2012-2018

Üst ve orta düzey yönetici pozisyonlarındaki bireylerin cinsiyete göre dağılımı, 2012-2018				**Yönetici pozisyonlarındaki bireylerin cinsiyete göre dağılımı, 2012-2018**			
			(%)				**(%)**
Yıl	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Yıl**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
2012	100,0	85,6	14,4	**2012**	100,0	87,8	12,2
2013	100,0	83,4	16,6	**2013**	100,0	85,5	14,5
2014	100,0	84,5	15,5	**2014**	100,0	86,6	13,4
2015	100,0	85,6	14,4	**2015**	100,0	86,8	13,2
2016	100,0	83,3	16,7	**2016**	100,0	84,9	15,1
2017	100,0	82,7	17,3	**2017**	100,0	85,0	15,0
2018	100,0	83,7	16,3	**2018**	100,0	85,2	14,8

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2012-2018

Tablo 4 incelendiğinde; TÜİK'in yaptığı Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre Türkiye'de 2018 yılında üst ve orta düzey yönetici pozisyonundaki kadınların toplam üst ve orta düzey yönetici pozisyondaki bireylere oranı sadece %16,3'tür. Aynı oran erkeklerde %83,7 olduğu görülmektedir. Aynı şekilde yönetici pozisyonundaki kadınların toplam yönetici olan bireylerin içindeki oranı 14,8 olduğu; erkeklerde yine aynı oran %85,2 ile gerçekleşerek, yaklaşık olarak iki cinsiyet arasındaki oranlar arasında 6 katlık fark olduğu görülmektedir (TÜİK, 2012-2018).

Kadınların üst ve orta düzey yönetici pozisyonlarına ulaşımını engelleyen önyargılardan dolayı ve kadının sırf cinsiyetinden dolayı karşı karşıya geldiği görünmez engeller olarak tanımlanan cam tavan engeli, üst mevkilere gelmeyi hedefleyen kadınların karşılaştığı büyük bir problemdir. Kadınların kariyer hedeflerini gerçekleştirmesine engel olan bu görünmez engeller, üst düzey yönetim pozisyonlarında yetenek sahibi kişilerin görev alamayıp hak ettiği seviyeye gelememelerine ve dolayısıyla karlılığa katkısı daha fazla olabilecek yeteneklerin işletmelerde kullanılmamasına sebep olmaktadır (Dirik, 2016).

Tablo 5:Türkiye'de İşgücüne Dahil Olmama Nedenleri, 2004-2018 (15+yaş) (Bin kişi)

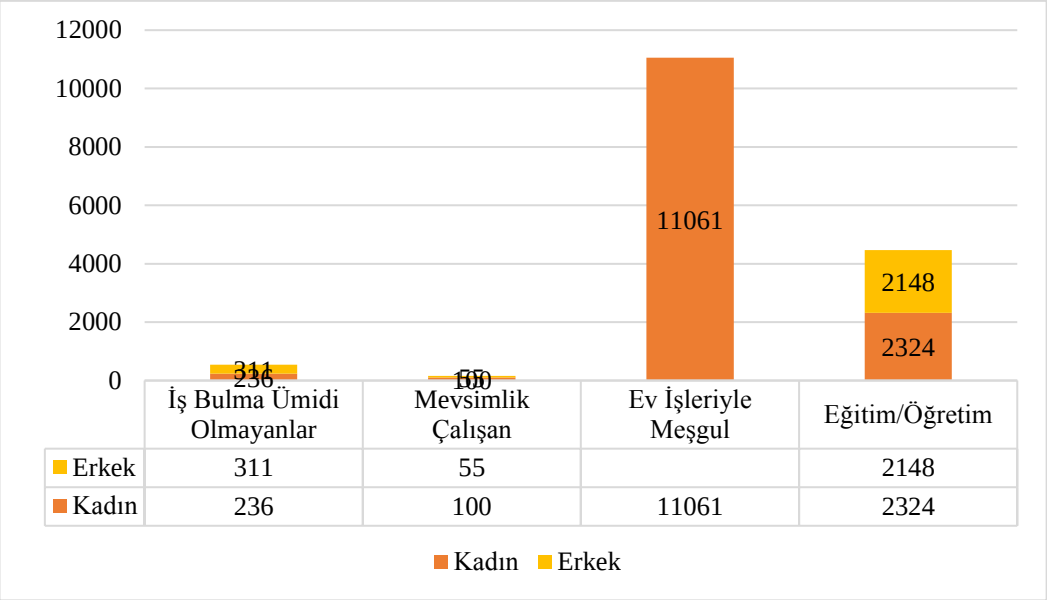
Yıl	İşgücüne dahil olmayan nüfus	Neden?							
		İş aramayıp, çalışmaya hazır olanlar		Mevsimlik çalışan	Ev işleriyle meşgul	Eğitim/ Öğretim	Emekli	Çalışamaz halde	Diğer
		İş bulma ümidi olmayanlar	Diğer(1)						
Erkek									
2004	6 903	207	352	114	-	2 000	2 559	1 081	589
2008	7 440	371	460	72	-	2 086	2 806	1 270	375
2012	7 804	479	463	13	-	2 256	2 959	1 277	358
2016(2)	8 133	406	584	24	-	2 220	3 201	1 351	345
2018(2)	8 206	311	512	55	-	2 148	3 406	1 344	429
Kadın									
2004	18 624	104	438	270	13 042	1 417	565	1 803	984
2008	19 526	241	778	243	12 186	1 670	682	2 144	1 582
2012	19 581	212	840	51	11 992	2 153	836	2 182	1 316
2016(2)	20 052	252	1 177	64	11 098	2 320	958	2 685	1 498
2018(2)	20 174	236	1 112	100	11 061	2 324	1 130	2 696	1 515

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri 2004-2018

(1) Mevsimlik çalışma, ev kadını olma, öğrencilik, irad sahibi olma, emeklilik ve çalışamaz halde olma gibi nedenlerle iş aramayıp işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirten kişilerdir.

(2) 2014 yılından itibaren yapılan yeni düzenlemeler nedeniyle seri önceki yıllarla karşılaştırılabilir değildir.

Grafik 2:Türkiye'de İşgücüne Dahil Olmama Nedenleri, 2018 (15+yaş) (Bin kişi)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri 2004-2018

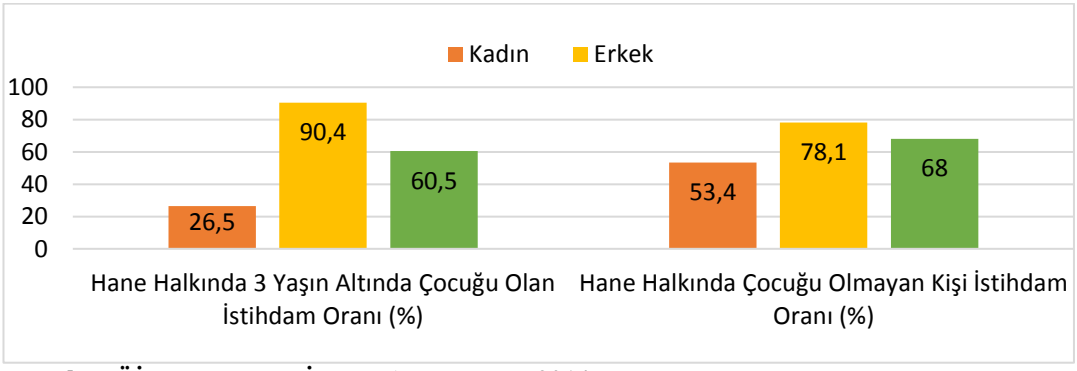
Grafik 2'deki veriler incelendiğinde kadınların iş gücüne katılmama sebeplerinin başında ev işleriyle meşgul seçeneğinin başı çekmesi ev içerisindeki yükün tamamen kadınların üzerinde olduğunu kanıtlar niteliktedir. Çalışan ya da çalışmayı düşünen kadınların temel sorunlarından olan aile ve çocuk bakımı, çoğunlukla toplumsal ve kamusal bir sorun olarak ele alınmamaktadır. Bakım işinin sorumluluğu sadece kadının üzerinde görülmekte ve bu sorunun kadının çalışma yaşamından ayrılması veya ara vermesiyle çözüleceği düşünülmektedir. Bakım hizmetlerine dönük olarak radikal ve kalıcı politikalar konulamadığından, kadın çocuk sahibi olduğunda işi ya da çocuğundan birini seçmek zorunda bırakılmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2014). Çocuk, yaşlı, hasta ve engelli bakımı gibi sorumlulukları yalnızca kadınların üzerinde gören anlayış, kadının işgücüne katılmasında veya terfi almasında ciddi engeller oluşturmaktadır (Uzuner Duransoy, 2019: 20).

Yüksek ücretle çalışan iyi çalışma koşullarına sahip kadınlar, bakım olanaklarına kolaylıkla ulaşabilmekteyken, düşük ücret ve kötü çalışma şartlarında çalışan kadınlar bakım olanakları konusunda ciddi problemler yaşamaktadır. Yüksek statü ve gelire sahip kadın evde yatılı veya yatılı olmayan bakıcı hizmeti

sağlayabilmekte veya özel bakım merkezlerinin imkanlarından yararlanabilmektedir. Fakat düşük statü ve ücrete tabi kadın, geçim sıkıntısı sebebiyle işine ya ara vermek ya da geri dönmemek koşuluyla ayrılmak zorunda kalmaktadır. Çocuk bakımında önemli yer tutan kreşlerin ücretleri, birçok kadının kazancına eşit hatta üstünde olabilmektedir. Bu şartlar altında kadın, kazandığı parayı kreşe vermektense, işine ara vermeyi tercih eder. Çocuk sayısı arttıkça, çalışma hayatında kadınların yer alma olasılığı da azalır. Bu sebeplerden dolayı bakım sorumluluğu kadının üzerinde görüldüğü, radikal ve kalıcı yollarla çözümlenmedikçe kadınların istihdam oranının da yükselmesinin olanağının olmayacağı söylenebilir (Uzuner Duransoy, 2019).

Aşağıdaki Tablo 6'daki veriler incelendiğinde görüldüğü gibi, 0-3 yaş arasındaki çocukların bakımının aileler içinde kadınlar tarafından karşılanması sebebiyle, kadınların istihdama katılma oranlarının, çocuğu olmayan ailelere göre çocuk sahibi ailelerde nasıl farklılık gösterdiği gözler önüne serilmektedir.

Grafik 3:Türkiye'de Cinsiyete göre 25-49 Yaş Grubunda Olup Hanehalkında 3 Yaşın Altında Çocuğu Olan ve Çocuğu Olmayan Kişilerin İstihdam Oranları, 2018

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2014-2018

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde TÜİK'in yaptığı Hanehalkı İşgücü Araştırması verilerine göre ailelerde üç yaşın altında çocuğu bulunan kadınların istihdamı, çocuğu olmayan ailelerin istihdam oranının yaklaşık olarak yarısına eşittir. 2018 verilerine göre, üç yaşın altında çocuğu olan ailelerdeki kadın istihdam oranı %26,5 iken, çocuğu olmayan ailelerde kadınların istihdam oranı %53,4 olarak gerçekleşmiştir. Erkeklerde ise tam tersi bir durum ortaya çıktığı görülmektedir. Erkeklerin üç yaş altında çocuğu bulunanlarda istihdam oranı 90,4 iken, çocuğu olmayan ailelerde istihdam oranı 78,1 olarak göze çarpmaktadır. Yani çocuklu ailelerde kadın istihdamı oranı az, erkek istihdam oranı fazlayken, çocuğu olmayan

ailelerde ise çocuğu olan ailelere göre erkeklerde daha düşük istihdam oranları görünürken, kadınlarda çocuklu ailelere göre daha yüksek seyrettiği gözlemlenmiştir (TÜİK, 2007-2018).

Tablo 6:Türkiye'de Cinsiyete göre 25-49 Yaş Grubunda Olup Hanehalkında 3 Yaşın Altında Çocuğu Olan ve Çocuğu Olmayan Kişilerin İstihdam Oranları, 2014-2020

		Hanehalkında 3 yaşın altında çocuğu olan 25-49 yaş grubundaki kişilerin istihdam oranı (%)				**Hanehalkında çocuğu olmayan 25-49 yaş grubundaki kişilerin istihdam oranı (%)**		
Yıl		**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**		**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
2014		59,8	90,2	24,3		65,4	77,3	48,7
2015		59,7	90,4	24,3		66,6	78,1	50,1
2016		59,4	89,2	25,4		67,2	78,1	51,3
2017		61,0	90,3	27,4		68,1	78,4	53,0
2018		60,5	90,4	26,5		68,0	78,1	53,4
2019		58,7	87,3	26,7		66,0	75,1	52,8
2020		56,8	85,5	25,2		63,1	71,5	50,7

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2014-2020

Türkiye'de istihdamda kadınların statüleri incelendiğinde, büyük bir kısmı ailelerin içinde ücretsiz işçi olarak bulunduğu görülmektedir. TÜİK'in yaptığı son Hanehalkı İşgücü Araştırmalarına göre 2018 ücretsiz aile işçisi olan kadınların toplam istihdam içindeki oranı 23,7'dir. Bu da yaklaşık olarak her 4 kadından bir tanesinin ücretsiz aile işçisi olduğunu göstermektedir. 2007 yılından 2018 yılına gelene kadar TÜİK'in verdiği istatistiklere göre ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların toplam istihdam da düşüşü göze çarpsa dahi, 15 yaşından büyük çalışan nüfus içindeki ücretsiz aile işçilerinin her dördünün üç tanesi kadındır. Yani ücretsiz aile işçiliğinde baskın olarak kadınların olduğu göze çarpmaktadır (TÜİK, 2007-2018).

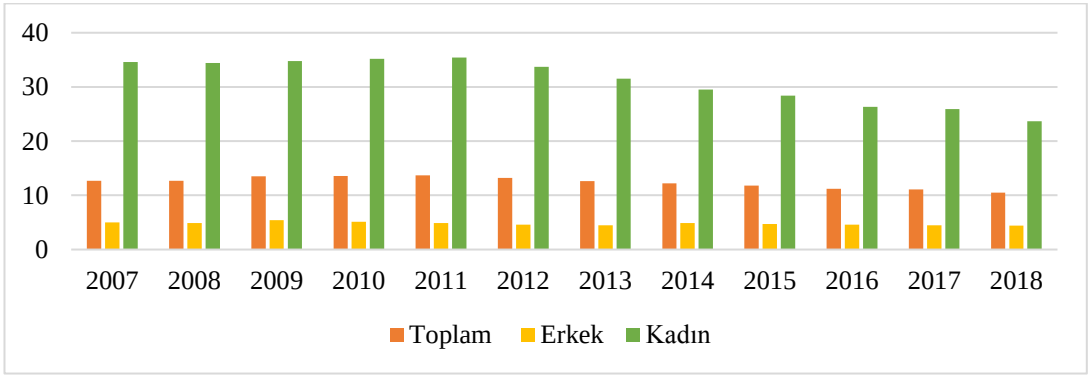
Tablo 7:Türkiye'de Cinsiyete Göre Ücretsiz Aile İşçisi Olarak Çalışanların İstihdam İçindeki Oranı, (%), 2007-2018 (15+yaş)

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
2007	12,7	5,0	34,6
2008	12,7	4,9	34,4
2009	13,5	5,4	34,8
2010	13,6	5,1	35,2
2011	13,7	4,9	35,4
2012	13,2	4,6	33,7
2013	12,6	4,5	31,5
2014	12,2	4,9	29,5
2015	11,8	4,7	28,4
2016	11,2	4,6	26,3
2017	11,1	4,5	25,9
2018	10,5	4,4	23,7

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2007-2018

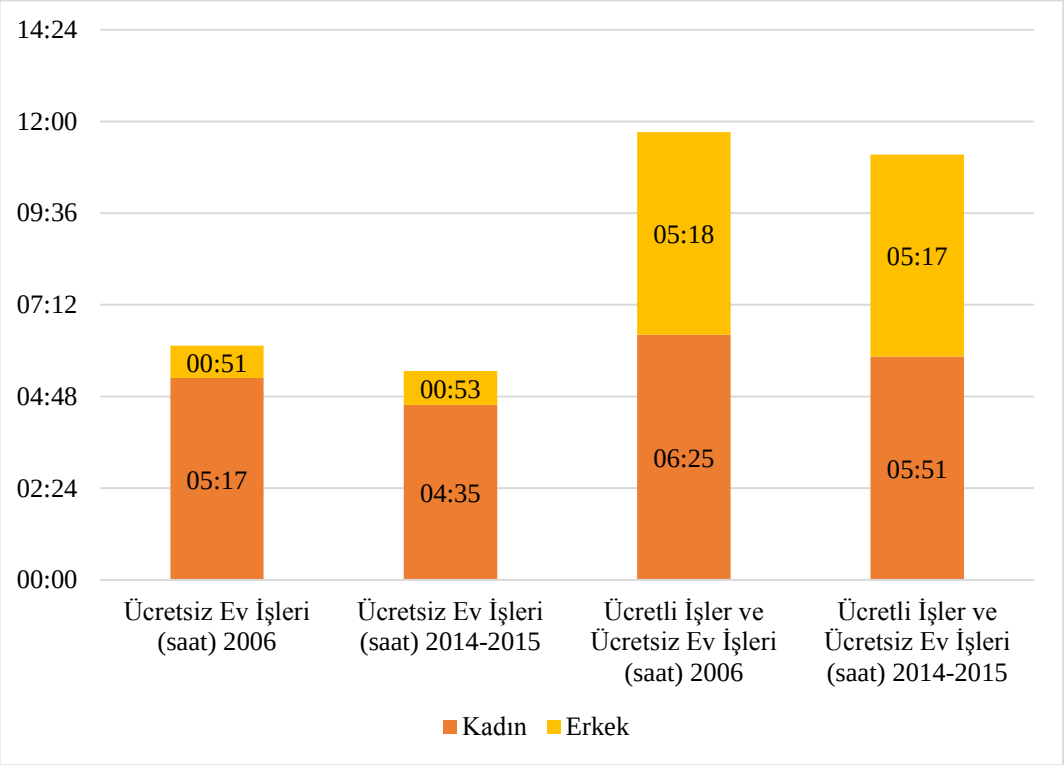
Yukarıdaki Tablo 7'nin aşağıda grafik biçimine getirilmiş hali olan Grafik 4 incelendiğinde kadın ve erkek arasındaki aile işçisi olarak çalışanlar arasındaki uçurumu daha da açık şekilde görülebilmektedir. Kadın yeşil sütunla, erkek ise sarı sütunla temsil edilmektedir. Elde edilen verilerdeki geçen zaman içerisinde kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışma durumu gerileme eğiliminde olduğu görülmektedir. Ancak halen erkeklerle karşılaştırıldığında aile içerisindeki işlerde büyük yük kadınların üzerindedir.

Grafik 4:Türkiye'de Cinsiyete Göre Ücretsiz Aile İşçisi Olarak Çalışanların İstihdam İçindeki Oranı, 2007, 2018 (15+yaş)

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2007-2018

Grafik 5:Türkiye'de Cinsiyete Göre Ücretli İşlere ve Ücretsiz Ev İşlerine Harcanan Ortalama Faaliyet Süresi, 2006, 2014-2015 (15+yaş)

Kaynak: TÜİK, Zaman Kullanımı Araştırması, 2006, 2014-2015

TÜİK'in 2006 ve 2014-2015 yıllarında yaptığı Zaman Kullanım Araştırması'na göre, ücretsiz ev işleri için kadınların harcadığı süre 2006 yılında 5 saat 17 dakika olarak gerçekleşirken, erkeklerde ücretsiz ev işleri için harcanan süre sadece 51 dakika olduğu görülmektedir. 2006 yılından 2015 yılına gelindiğinde kadınların ücretsiz ev işçiliğine harcadığı süre teknolojik gelişmelere bağlı olarak mıdır bilinmez, 42 dakika gerileyerek 4 saat 35 dakika olarak hesaplanmıştır. Yine 2015 yılına gelindiğinde erkeklerin ücretsiz ev işçiliğinde daha fazla süre harcamaya başladığı görülmekte, 2006 yılına göre 2 dakika artışla 53 dakikalık vaktini ücretsiz ev işçiliğine ayırdığı göze çarpmaktadır. Ücretli işler ve ücretsiz ev işleri toplamına bakıldığında kadınların erkeklere göre daha fazla süre işlere vakit harcadığını göstermektedir (TÜİK, 2006,2014-2015).

Tablo 8:Türkiye'de Cinsiyete Göre Ücretli İşlere ve Ücretsiz Ev İşlerine Harcanan Ortalama Faaliyet Süresi, 2006, 2014-2015 (15+yaş)

	Ücretsiz ev işleri (saat)			**Ücretli işler ve ücretsiz ev işleri (saat)**		
Yıl	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
2006	03:05	00:51	05:17	05:52	05:18	06:25
2014-2015	02:45	00:53	04:35	05:34	05:17	05:51

Kaynak: TÜİK, Zaman Kullanımı Araştırması, 2006, 2014-2015

Türkiye'de kadınlar, ailede öncelikle 'anne' ve 'eş' olarak anılmakta ve konumlanmaktadır. Aile kurumu, din ve eril iktidarla beraber, Türk toplum yapısındaki temel taşlar arasında büyük öneme sahiptir. Bu üç kurumun önemi göz önünde bulundurulduğunda, kadının iş hayatına katılımının temelindeki engelin gelenekçi düşünce şekli olduğu söylenebilir (Uzuner Duransoy, 2019: 19).

3.6.3.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Eğitim Politikaları Sonuçları

Eğitim düzeyi toplamda olduğu gibi, kadınlarda da istihdam oranlarını etkileyen önemli faktörlerdendir. Çalışma hayatına katılım oranları eğitim düzeyine paralel olarak artış gösterdiği yadsınamaz bir gerçektir. Eğitim düzeyinin yükselmesi kadınların çalışma hayatına katılımını kolaylaştırır, işte süreklilik artar, işten alınan verim ve tatmin olma düzeyi de artış gösterir. Eğitimle birlikte daha önce kullanılmamış olan insan gücü, üretim gücü haline dönüştürülebilir (Koç, 2019).

Aşağıdaki Tablo 9'daki veriler incelendiğinde Türkiye'de en az bir eğitim düzeyini bitirenlerin oranı her yıl artmakta olduğu görülmektedir. Kadınlarda 2008 yılından 2018 yılına gelene kadar bu oran %72,6'dan, yaklaşık %12 artarak %84,5'e yükselmiştir. Aynı zamanda 2008 yılında kadınlar ile erkekler arasında en az bir eğitim düzeyini bitirenlerin oranının farkı yaklaşık %17 iken, 2018 yılında bu fark %11'e kadar gerilemiştir. Ancak buna rağmen henüz kadınlar ile erkekler arasında en az bir eğitim düzeyini bitirenler oranlarında eşitlikten söz etmek mümkün değildir (TÜİK, 2008-2018).

Tablo 9:Türkiye'de Cinsiyete Göre En Az Bir Eğitim Düzeyini Tamamlayanların Oranı, 2008-2018

[25+yaş]			**(%)**
Yıl	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
2008	81,1	89,8	72,6
2009	82,7	90,8	74,8
2010	85,2	92,6	78,0
2011	86,5	93,5	79,6
2012	87,0	93,8	80,3
2013	87,3	94,0	80,8
2014	87,8	94,3	81,5
2015	88,3	94,7	82,0
2016	88,9	95,1	82,8
2017	89,5	95,5	83,6
2018	90,1	95,9	84,5

Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2008-2018

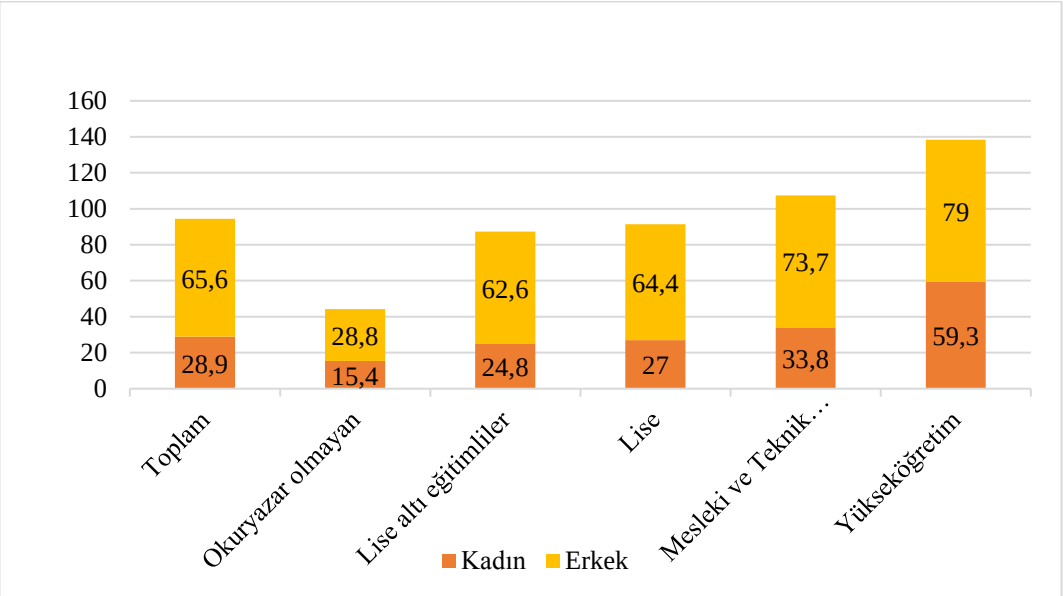
Aşağıdaki Tablo 10'daki veriler incelendiğinde TÜİK İstatistiklerle Kadın 2018 istatistikleri de eğitim düzeyi arttıkça istihdam oranlarının da arttığını doğrular niteliktedir. 2017 yılında kadınlarda, okuryazar olmayanlar arasında istihdam oranı %15,4 iken, lise altı eğitimlilerde kadın istihdam oranı 24,8, lise eğitimi almış kadınlarda istihdam oranı %27,0, mesleki veya teknik liselerde eğitim almış kadınların istihdam oranı %33,8, yükseköğretim düzeyinde eğitim görmüş kadınlarda istihdam oranı ise %59,3 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2019).

Tablo 10:Türkiye'de Cinsiyete Dayalı Eğitim Durumuna Göre İstihdam Oranları, 2016,2017

		İstihdam oranı					
Yıl		**Toplam**	**Okuryazar olmayanlar**	**Lise altı eğitimliler**	**Lise**	**Mesleki veya teknik lise**	**Yükseköğretim**
2016							
	Toplam	46,3	16,8	43,5	47,2	58,2	70,1
	Erkek	65,1	26,8	62,1	63,7	74,5	78,8
	Kadın	28,0	14,7	24,2	26,6	32,9	59,3
2017							
	Toplam	47,1	17,7	44,1	47,6	58,2	70,1
	Erkek	65,6	28,8	62,6	64,4	73,7	79,0
	Kadın	28,9	15,4	24,8	27,0	33,8	59,3

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2018 Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri 2016,2017

Grafik 6:Türkiye'de Cinsiyete Dayalı Eğitim Durumuna Göre İstihdam Oranları, 2017

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2018 Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri 2016,2017

Aşağıdaki Tablo 11'deki veriler incelendiğinde yine eğitim durumuna göre farklılaşan bir başka faktör de kazanılan ücretlerde görülmektedir. Ancak bu alanda etkili olan faktörün sadece eğitim durumuyla değil, cinsiyete göre de ücret dağılımında farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir. 2014 yılında yapılan TÜİK Kazanç Yapısı Araştırması'nda görüldüğü gibi eğitim düzeyi arttıkça bireylerin yıllık ortalama brüt kazanç ve ücretleri de artış göstermektedir.

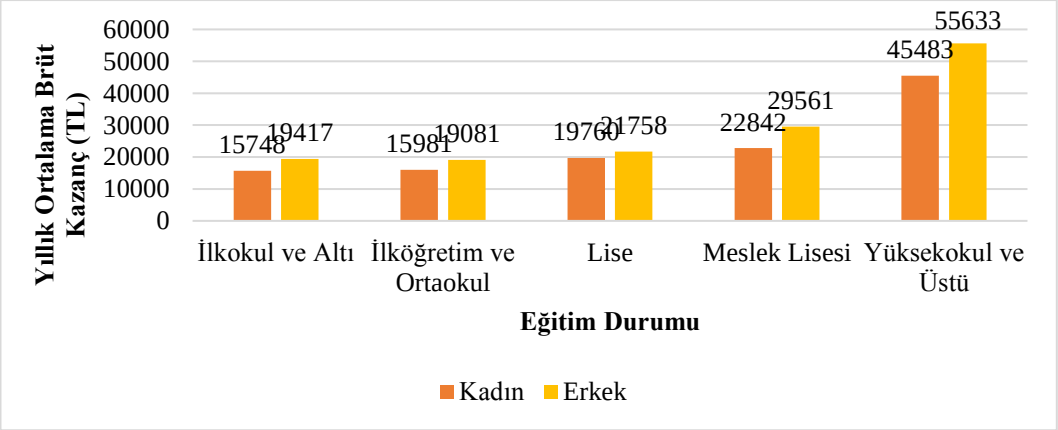
Tablo 11:Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Cinsiyete Dayalı Ücret Farkı, 2014

	Yıllık ortalama brüt ücret (TL)			Yıllık ortalama brüt kazanç (TL)			Cinsiyetler arası ücret farkı
Eğitim durumu	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**(%)**
Toplam	26.032	26.002	26.113	27.830	27.775	27.974	-0,4
İlkokul ve altı	17.943	18.691	15.321	18.602	19.417	15.748	18,0
İlköğretim ve ortaokul	17.879	18.433	15.593	18.476	19.081	15.981	15,4
Lise	20.207	20.712	18.831	21.222	21.758	19.760	9,1
Meslek lisesi	26.217	27.342	22.010	28.143	29.561	22.842	19,5
Yüksekokul ve üstü	46.729	50.468	41.490	51.405	55.633	45.483	17,8

Kaynak: TÜİK, Kazanç Yapısı Araştırması, 2014

Buradan yola çıkarak eğitim düzeyiyle kazanç ve ücretler paralel olarak değişen iki etmen oldukları gerçeğine ulaşılabilir. Aynı zamanda bütün eğitim düzeylerinde erkeklerin aldığı ücretlere bakıldığında aynı eğitim düzeyini almış kadınlara oranla daha yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir. Bu paralelde cinsiyet faktörüne dayalı olarak bir ücret eşitsizliğinin varlığı da bir başka gerçeklik unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır (TÜİK, 2014). Aşağıdaki grafikte kadın ve erkek arasındaki ücret eşitsizliğini daha somut şekilde görülmektedir.

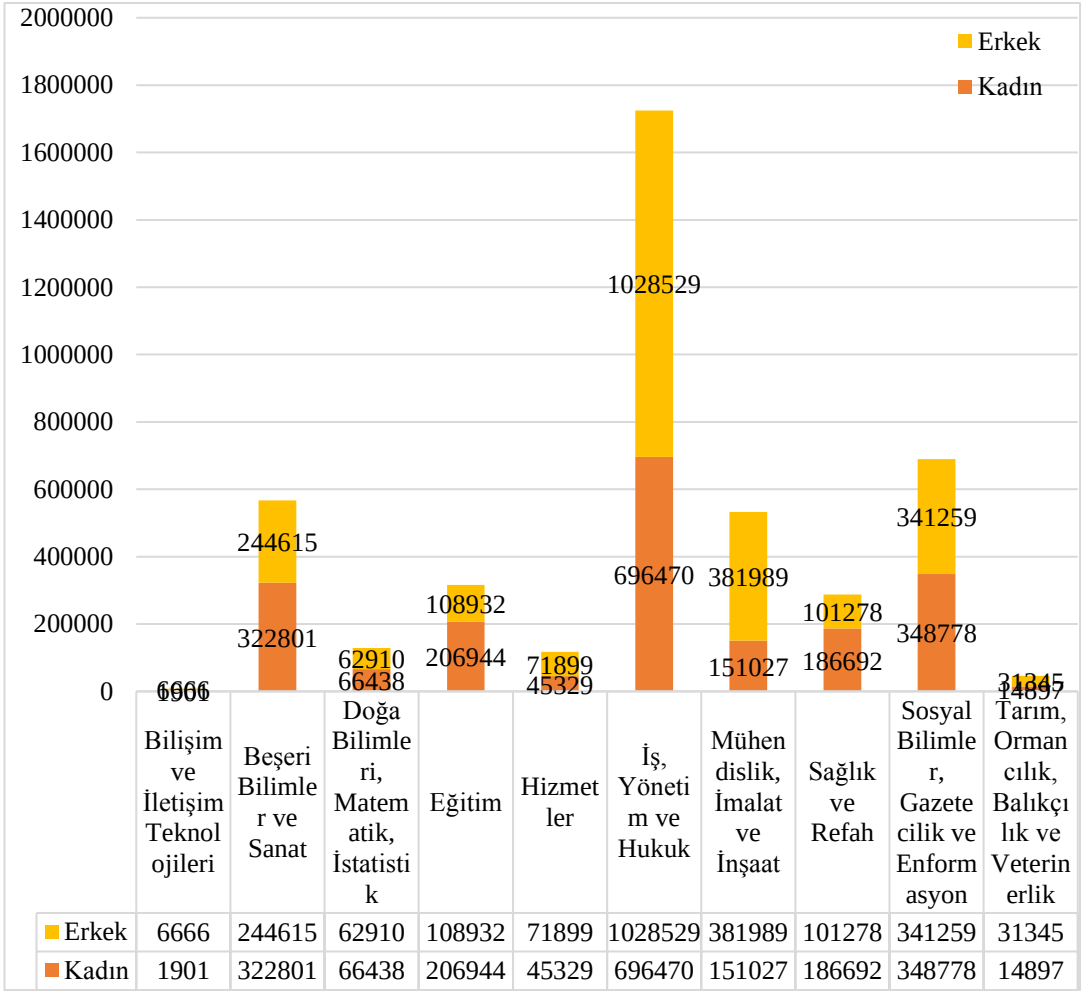
Grafik 7:Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Cinsiyete Dayalı Ücret Farkı, 2014

Kaynak: TÜİK, Kazanç Yapısı Araştırması, 2014

Eğitim kurumlarının içinde yaşanan toplumsal cinsiyet algılarıyla beraber, eğitim kurumları arasındaki geçişte, özellikle de üniversiteye geçişle beraber, o güne kadar devam eden algılar ve yönetimler bireyi bölüm seçerken özgür olmaktan alıkoymakta, birçok faktöre bağlı kalarak seçimini o yönde yapmaktadır. Türkiye'de meslek seçiminde ve eğitiminde en önemli viraj olarak sayılabilecek üniversiteye geçiş ve üniversitede bölüm seçme aşamasında kadın ve erkek öğrencilerin cinsiyetçi şekilde ayrıldığı görülmektedir. Kadınların ağırlıklı olarak seçtiği meslekler ayrı, erkeklerin ağırlıklı olarak seçtiği meslekler ayrıdır. Bireyler bu karar aşamasında aile, öğretmen, çevre gibi birçok faktörden etkilenerek seçimini yapmakta ve böylece toplumdaki cinsiyete dayalı meslek ayrımı anlayışı devam ettiği görülmektedir.

Grafik 8:Türkiye'de Öğretim Alanlarına Göre Yükseköğretimde Cinsiyete Göre Öğrenci Sayısı 2018-2019

	Bilişim ve İletişim Teknolojileri	Beşeri Bilimler ve Sanat	Doğa Bilimleri, Matematik, İstatistik	Eğitim	Hizmetler	İş, Yönetim ve Hukuk	Mühendislik, İmalat ve İnşaat	Sağlık ve Refah	Sosyal Bilimler, Gazetecilik ve Enformasyon	Tarım, Ormancılık, Balıkçılık ve Veterinerlik
Erkek	6666	244615	62910	108932	71899	1028529	381989	101278	341259	31345
Kadın	1901	322801	66438	206944	45329	696470	151027	186692	348778	14897

Kaynak: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 2015-2019

Yükseköğretimde öğrenim gören öğrencilerin öğrenim alanlarına göre bakıldığında kadınlar ile erkekler arasındaki fark göze çarpmaktadır. Kadınlar; beşeri bilimler ve sanat, eğitim, sağlık ve refah, doğa bilimleri, matematik ve istatistik, sosyal bilimler, gazetecilik, enformasyon gibi alanlarda erkeklere göre sayıca daha fazladır. Erkekler ise; bilişim ve iletişim teknolojileri, hizmetler, iş, yönetim ve hukuk, mühendislik, imalat ve inşaat, tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik gibi bölümlerde kadınlardan sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. Yani öğrenim görülen alanlar arasında cinsiyet bakımında eşitsizlik göze çarpmaktadır (YÖK, 2015-2019).

Tablo 12:Türkiye'de Öğretim Alanlarına Göre Yükseköğretimde Cinsiyete Göre Öğrenci Sayısı 2015-2019

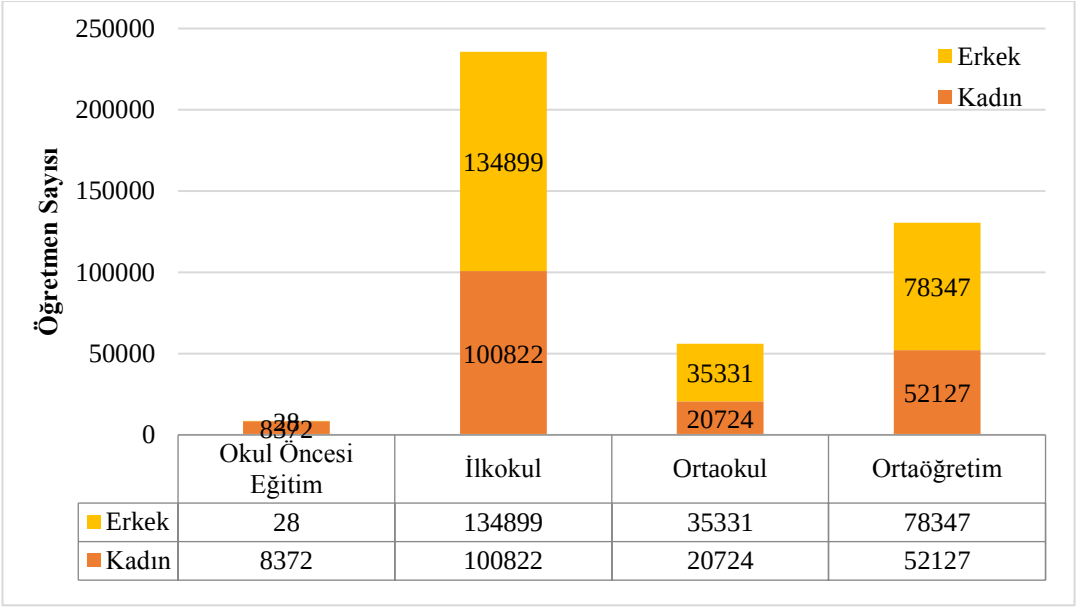
Öğretim yılı	Bilişim ve İletişim Teknolojileri	Beşeri Bilimler ve Sanat	Doğa Bilimleri, Matematik ve İstatistik	Eğitim	Hizmetler	İş, Yönetim ve Hukuk	Mühendislik, İmalat ve İnşaat	Sağlık ve Refah	Sosyal Bilimler, Gazetecilik ve Enformasyon	Tarım, Ormancılık, Balıkçılık ve Veterinerlik
Erkek										
2015-2016	9 503	189 991	59 130	100 109	58 882	986 369	306 460	82 494	301 597	28 466
2016-2017	5 112	204 584	57 695	99 976	67 639	998 895	332 110	88 401	318 550	29 104
2017-2018	5 834	222 718	59 246	101 338	69 105	1 014 550	360 018	94 530	335 134	30 069
2018-2019	6 666	244 615	62 910	108 932	71 899	1 028 529	381 989	101 278	341 259	31 345
Kadın										
2015-2016	3 769	259 834	60 712	170 474	27 866	659 849	127 685	142 273	310 937	13 713
2016-2017	1 503	280 925	59 985	167 270	39 911	681 360	136 517	157 446	330 093	14 061
2017-2018	1 655	302 765	62 817	169 343	42 382	693 944	145 558	170 285	346 043	14 507
2018-2019	1 901	322 801	66 438	206 944	45 329	696 470	151 027	186 692	348 778	14 897

Kaynak: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 2015-2019

Örneğin; yukarıdaki Tablo 12'deki verileri destekleyen önemli bir gösterge olarak "eğitim" alanında öğretim görenlerin çoğunluğunu kadınların oluşturması, son yıllarda kadın öğretmen sayısını erkek öğretmen sayısından daha fazla arttırmış, özellikle de kadın öğretmenlerin ağırlıklı olarak küçük yaştaki çocuk eğitimi alanında, yani okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde istihdam edildiği görülmektedir (YÖK, 2015-2019). Bu da çocuk bakımı konusunda cinsiyetçi bakış açısıyla kadınların toplum içerisinde daha fazla ilgilenmesinin bir yansıması olarak kabul edilebilir.

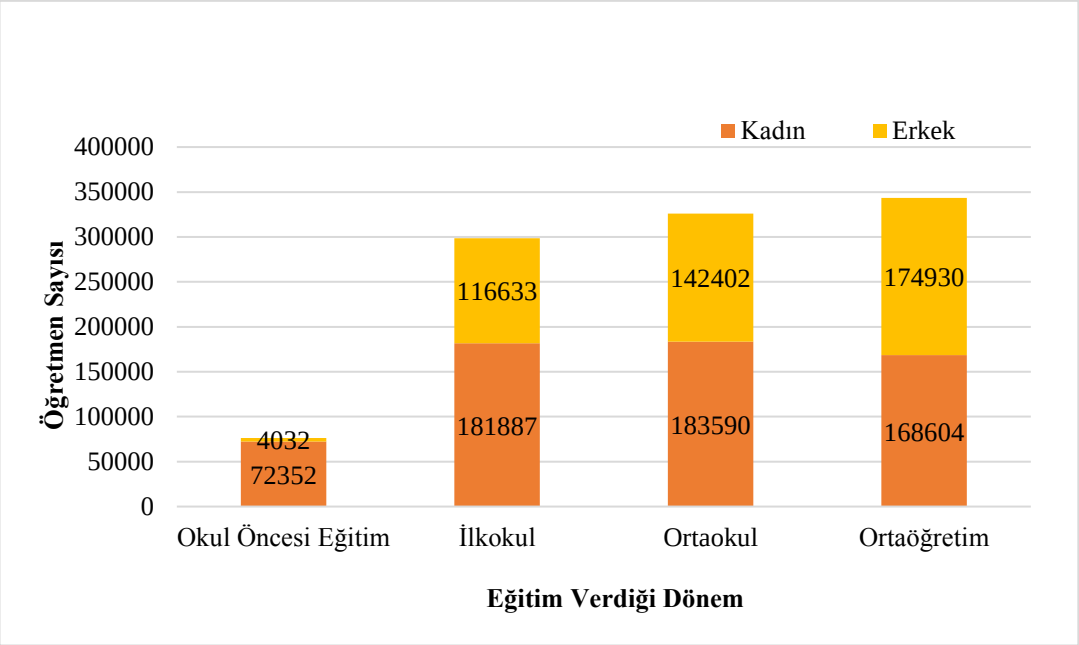
Buradan çıkarım yapılacak olursa; üniversitelerde eğitim alanında erkeklere göre daha fazla öğrenim gören kadın sayısını ortaya çıkaran farkın, kadın öğretmenlerin yoğunlukla küçük yaştaki öğrencilerin eğitiminde görev alması sebebiyle ortaya çıktığı sonucuna ulaşılabilir. Kadının çocuk bakımında ve büyütülüp eğitilmesinde erkeklere göre daha başarılı ve tecrübeli olduğu anlayışının yönlendirilmesiyle olması muhtemel, kadın öğretmenlerin oranı erkek öğretmenlere göre, eğitim gören çocuğun yaşı yükseldikçe azalmaktadır. Buna bağlı olarak lise düzeyinde kadın ve erkek öğretmenlerin sayıları birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Grafik 9:Türkiye'de Eğitim Verdiği Seviyeye Göre, Çalışan Öğretmen Sayısı 1992-1993

	Okul Öncesi Eğitim	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğretim
Erkek	28	134899	35331	78347
Kadın	8372	100822	20724	52127

Grafik 10:Türkiye'de Eğitim Verdiği Seviyeye Göre, Çalışan Öğretmen Sayısı, 2016-2017

Kaynak: TÜİK, Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 1992-2017

Öğrencilerin gördüğü eğitim seviyesine göre eğitim veren öğretmen sayılarına bakıldığında okul öncesi eğitiminde 1992'den 2016'ya kadar; eğitim veren kadın öğretmen sayısının erkek öğretmenlere göre çok büyük bir üstünlüğü göze çarpmaktadır. Açıkçası okul öncesi eğitimde ağırlıklı olarak eğitim, kadın öğretmenler tarafından verilmektedir. İlkokul ve ortaokulda 1992-1993 öğretim yılında erkek öğretmen sayısı kadın öğretmen sayısına göre daha fazla iken, 2016-2017 öğretim yılına gelindiğinde kadın öğretmen sayısının erkek öğretmen sayısını geçtiği görülmektedir. 1999-2000 öğretim dönemi ile 2011-2012 dönemleri arasında ilköğretimin 8 yıl olarak tek öğretim dönemi olarak uygulandığı yılların başında erkek öğretmen sayısı kadın öğretmen sayısından fazla olduğu görülmekteyken, 2008-2009 döneminden itibaren ilköğretimde kadın öğretmen sayısı erkek öğretmen sayısını geçmiştir. Ortaöğretim öğretmen sayılarına bakıldığında 1992-1993 öğretim yılından 2016-2017 öğretim yılına gelene kadar erkek öğretmen sayısı kadın öğretmen sayısından daha fazla olduğu görülmektedir (TÜİK, 1992-2017).

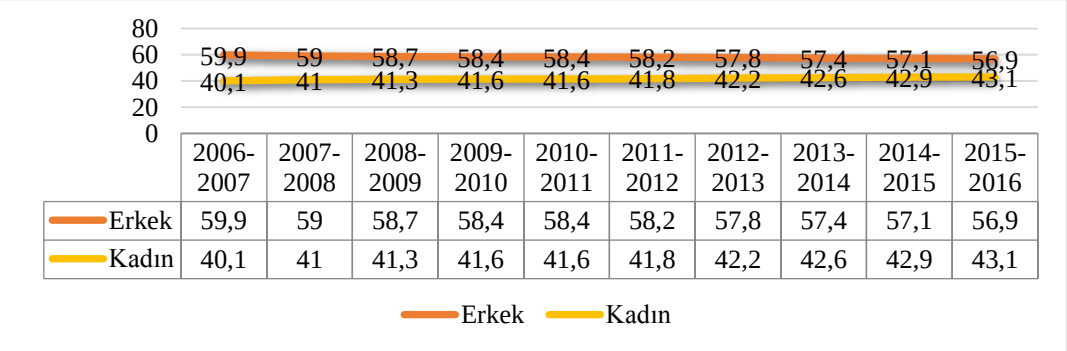
Tablo 13:Türkiye'de Eğitim Seviyesine Göre Öğretmen Sayıları ve Cinsiyet Oranı, 1992-2017

Öğretim yılı	Okul öncesi eğitim	İlkokul	Ortaokul	İlköğretim	Ortaöğretim
Kadın					
1992/' 93	8372	100 822	20 724	-	52127
2000/' 01	11 730	-	-	151 216	56 701
2008/' 09	27 698	-	-	228 674	81 683
2016/' 17	72 352	181 887	183 590	-	168 604
Erkek					
1992/' 93	28	134 899	35 331	-	78 347
2000/' 01	166	-	-	193 799	83 268
2008/' 09	1 644	-	-	224 644	115 030
2016/' 17	4 032	116 633	142 402	-	174 930

Kaynak: TÜİK, Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 1992-2017

Daha yüksek eğitim seviyesi gerektiren ve daha iyi koşullarda yaşam standartlarına ulaşma imkanına sahip eğitimcilerin yer aldığı, üniversitelerde ise; diğer eğitim kademelerinin tam tersi şekilde kadınların erkeklere oranı daha düşük seviyede kalmaktadır. Bu birbirine zıt sonucun ortaya çıkmasında, kadının eğitim seviyesini daha yukarılara taşımadaki engellerin etkin olduğu sonucu çıkarılabilir.

Grafik 11:Türkiye'de Cinsiyete Göre Yükseköğrenim Okutmanları/Profesörlerin Oranı (%)

Kaynak: YÖK, Yükseköğretim İstatistikleri, 2006-2019

Tablo 14'te Yüksek Öğretim Kurulundan alınan verilere göre erkek okutman ve profesörlerin oranı kadınlara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Yine aynı veriler ışığında yükseköğretim kurumlarında görev yapan okutmanların ve profesörlerin oranlarına cinsiyete göre bakıldığında, kadınların oranının toplam içindeki payı her öğretim yılında düzenli olarak artmakta olduğu görülmektedir (YÖK, 2006-2019).

Türkiye'de üniversitelerin gelişimi ve ilerlemesine katkısı yönünden kadınların hem öğrenci hem de öğretim görevlisi olarak yer almaları önem arz etmektedir. Yapılacak olan değerlendirmelerle kadınların kariyer basamaklarındaki etkinliği konusunda tespitler yapılarak, planlanacak yeni stratejilerle toplumsal cinsiyet eşitliğinin üniversitelerde yeniden üretimi ve topluma entegrasyonu konusunda katkı sağlanmalıdır. Üniversiteler toplumun birey ve toplum ilişkileri yönüyle en önemli katkı sunan kurumlar olması sebebiyle toplumsal cinsiyet eşitliğini her alanda göz önünde bulundurmalıdır (Belli ve Aynacı, 2020).

Tablo 14:Türkiye'de Cinsiyete Göre Yükseköğrenim Okutmanları/Profesörlerin Oranı, 2006-2019

Öğretim Yılı	Toplam	Erkek	Kadın
2006-2007	100,0	59,9	40,1
2007-2008	100,0	59,0	41,0
2008-2009	100,0	58,7	41,3
2009-2010	100,0	58,4	41,6
2010-2011	100,0	58,4	41,6
2011-2012	100,0	58,2	41,8
2012-2013	100,0	57,8	42,2
2013-2014	100,0	57,4	42,6
2014-2015	100,0	57,1	42,9
2015-2016	100,0	56,9	43,1
2016-2017	100,0	56,0	44,0
2017-2018	100,0	55,6	44,4
2018-2019	100,0	55,2	44,8

Kaynak: YÖK, Yükseköğretim İstatistikleri, 2006-2019

Aşağıdaki Tablo 15'teki veriler incelendiğinde cinsiyete dayalı 25 yaş ve üzeri nüfusta en az ilkokul mezunu olanların oranı kadınlar için 2008 yılında 72,6 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2021 yılına gelindiğinde ise zorunlu eğitim politikalarının yanında ailelerin bilinçlendirilmesi ve izlenen politikalar sayesinde bu oranın 87,3'e yükseldiği görülmektedir. Her ne kadar oransal olarak artış görülse de zorunlu eğitimin olduğu Türkiye'de tüm kadınların en az ilkokul mezunu olabilmesi

için önemli bir fark olduğu görülmektedir. Kadınlara kıyasla 2021 yılında erkeklerde aynı oran 97,1 olduğu görülmektedir.

Tablo 15:Türkiye'de Cinsiyete göre 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusta en az ilkokul mezunu olanların oranı, 2008-2021

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
2008	**81,1**	89,8	72,6
2009	**82,7**	90,8	74,8
2010	**85,2**	92,6	78,0
2011	**86,5**	93,5	79,6
2012	**87,0**	93,8	80,3
2013	**87,3**	94,0	80,8
2014	**87,8**	94,3	81,5
2015	**88,3**	94,7	82,0
2016	**88,9**	95,1	82,8
2017	**89,5**	95,5	83,6
2018	**90,1**	95,9	84,5
2019	**91,0**	96,4	85,7
2020	**91,5**	96,7	86,4
2021	**92,1**	97,1	87,3

Kaynak:TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2022

Aşağıdaki Tablo 16'da ise cinsiyete göre 2008 yılı ile 2021 yılları ve arasındaki yıllarda nüfustaki yükseköğretim mezunu olanların oranı gösterilmektedir. 2008 yılında kadınlarda yükseköğretim mezunu olanların oranı 7,6 iken, 2021 yılında ise 20,9'a yükselerek oranın yaklaşık 3 katına çıktığı görülmektedir. Bu önemli artış ekonomide istihdam oranlarına da yansıdığı görülmektedir. Ekonomik katılım beraberinde hem kadınların kamusal alanda daha fazla katılım göstermesine hem de yönetim kademelerinde yer almalarını desteklemektedir. Ancak oransal olarak bakıldığında %20'ler seviyesi her 5 kadından sadece 1'inin üniversite mezunu olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Tablo 16:Türkiye'de Cinsiyete göre 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusta yükseköğretim mezunu olanların oranı, 2008-2021

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
2008	**9,8**	12,1	7,6
2009	**10,7**	13,1	8,4
2010	**11,5**	14,0	9,1
2011	**12,8**	15,5	10,1
2012	**13,4**	16,0	10,8
2013	**14,9**	17,6	12,3
2014	**15,8**	18,5	13,2
2015	**17,4**	20,1	14,7
2016	**18,3**	21,0	15,7
2017	**19,1**	21,6	16,6
2018	**19,9**	22,4	17,5
2019	**20,8**	23,1	18,5
2020	**21,8**	24,1	19,6
2021	**23,0**	25,1	20,9

Kaynak:TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2022

Tablo 17:Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Kadınların İşgücüne Katılma Oranları (%) (15+ Yaş)

Yıl	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	İlkokul Mezunu	İlköğretim Mezunu	Ortaokul ve Dengi Meslek Ortaokulu Mezunu	Genel Lise Mezunu	Lise Dengi Mesleki Okul Mezunu	Yükseköğretim Mezunu
2014	16	21,3	28,1	24	22,7	31,9	39,8	71,3
2015	16,1	21,6	28,9	28	20,3	32,7	40,8	71,6
2016	15,2	21,7	29,6	29,6	19,5	33,7	41,4	71,3
2017	15,9	22,1	30,8	33,9	19,6	34,3	42,6	72,7

Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2014-2017

Tablo 17'de 2014 ile 2017 yılları ve arasındaki yıllarda Türkiye'de eğitim durumuna göre kadınların iş gücüne katılma durumunu göstermektedir. Kadınların eğitim durumu yükseldikçe istihdam oranının da arttığı görülmektedir. Bu durum eğitim ile ekonomi arasındaki doğru orantıyı kanıtlar niteliktedir.

3.6.4.2000 Yılı Sonrası Türkiye'de Kadınlara Yönelik Siyaset Politikaları Sonuçları

Türkiye Cumhuriyeti'nde, dünyadaki pek çok ülkeden önce, 1930 yılında yerel seçimlerde, 1934 yılında da milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını erkeklerle eşit bir biçimde elde eden kadınların, yüksek bir siyasal katılım düzeyine ulaşmış oldukları söylenemez.

2002 Genel Seçimlerinde Parlamentodaki kadın milletvekili sayısı 24, kadın temsil oranı 4,4 iken; 2007'de bu sayı 50'ye, temsil oranı ise 9,1'e yükselmiştir. 12 Haziran 2011 Genel Seçimlerinde Parlamentodaki kadın milletvekili sayısı 79'a yükselmiştir.Bu sayı oransal olarak % 14,4'e karşılık gelmektedir.

7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinde ise kadın milletvekili sayısı 98, temsil oranı % 17,82 olarak gerçekleşmiştir. 1 Kasım 2015 Genel Seçimlerinde ise kadın milletvekili sayısı 81, Parlamento'daki kadın temsil oranı %14,73'tür. Son olarak 24 Haziran 2018 Genel Seçimlerinde parlamentodaki kadın milletvekili sayısı 104, temsil oranı % 17,45 olarak gerçekleşmiştir. 24 Haziran 2018 seçimi ile uygulamaya konulan Cumhurbaşkanlığı Hükümet sisteminde kabinede 2 kadın Bakan (%12,5) görev yapmaktadır. Ayrıca Bakanlıklarda görev yapan Bakan Yardımcılarının 4'ü kadındır.

Parlamentodaki kadın milletvekili oranlarının seçim yılları bakımından durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablo 18'de de görüldüğü gibi, kadınların parlamentodaki oranları kadınlar seçilme hakkı verildiği yıllardan beridir çok düşük seviyelerde kalmıştır. Oysaki partilerin iç tüzüklerinde ve çalışmalarında benimsediklerini belirttikleri kadınlara yönelik pozitif ayrıcalıklar olmasına rağmen Türkiye'de hiçbir zaman meclis içindeki kadın milletvekili oranı %20'leri aşamamıştır.

Tablo 18:Türkiye'de Seçim Yıllarına Göre Kadın Milletvekili Oranları

Seçim Yılı	TBMM'deki Toplam Milletvekili Sayısı	TBMM'deki Kadın Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekillerinin Toplam Milletvekillerine Oranı (%)
1935	395	18	4.6
1939	400	15	3.8
1943	435	16	3.7
1946	455	9	2.0
1950	487	3	0.6
1954	535	4	0.7
1957	610	7	1.1
1961	450	3	0.7
1965	450	8	1.8
1969	450	5	1.1
1973	450	6	1.3
1983	400 (1 boş)	12	3.0
1987	450	6	1.3
1991	450	8	1.8
1995	550	13	2.4
1999	550	22	4.0
2002	550	24	4.4
2007	550	50	9.1
2011	550	79	14.4
2015(Haziran)	550	98	17.8
2015(Kasım)	550	81	14.73
2018	600	104	17.45
2023	600	121	20.17

Kaynak: TBMM Milletvekillerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Türkiye'de 2023 yılında yapılan milletvekilliği seçimlerinde ise 600 vekilden 121'i kadınlardan oluşmaktadır. Oransal olarak bakıldığında Cumhuriyet tarihindeki tüm seçim dönemlerine göre kadınların en büyük paya 2023 genel seçimlerinde ulaştığı görülmektedir (%20,17).

Kadının siyasal yaşama katılımının ilk basamağı kabul edilebilecek yerel yönetimlerde de temsili sınırlıdır. 30 Mart 2014 yerel seçim sonuçlarına göre 30 büyükşehir belediye başkanının 3'ü, 1.381 belediye başkanının 40'ı kadındır. İl düzeyinde Aydın, Diyarbakır, Gaziantep ve Hakkari belediye başkanlıklarına kadın adaylar seçilmiştir. Hakkari ve Diyarbakır'da devam eden yargı süreci nedeniyle görev değişikliği olmuştur). 20.498 Belediye Meclis Üyesinin ise 2.198'i (%10,7) kadındır. İl Genel Meclisi üye sayısına bakıldığında da durum çok farklı görünmemektedir. Toplam 1.251 İl Genel Meclis üyesinin 60 tanesi (%4,8) kadındır. Türkiye'de yapılan 2019 yılı yerel seçim sonuçlarına göre 1.389 belediye başkanının 42'si kadındır. 1272 il genel meclisi üyesinin 48'i, 19.546 belediye meclisi üyesinin de yalnızca 2.283'ü kadınlardan oluşmaktadır.

3.7.Dünya Ekonomik Forumu 2020 Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Türkiye'nin Uluslararası ve Bölgesel Anlamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Durum Değerlendirmesi (Global Gender Gap Report, 2020)

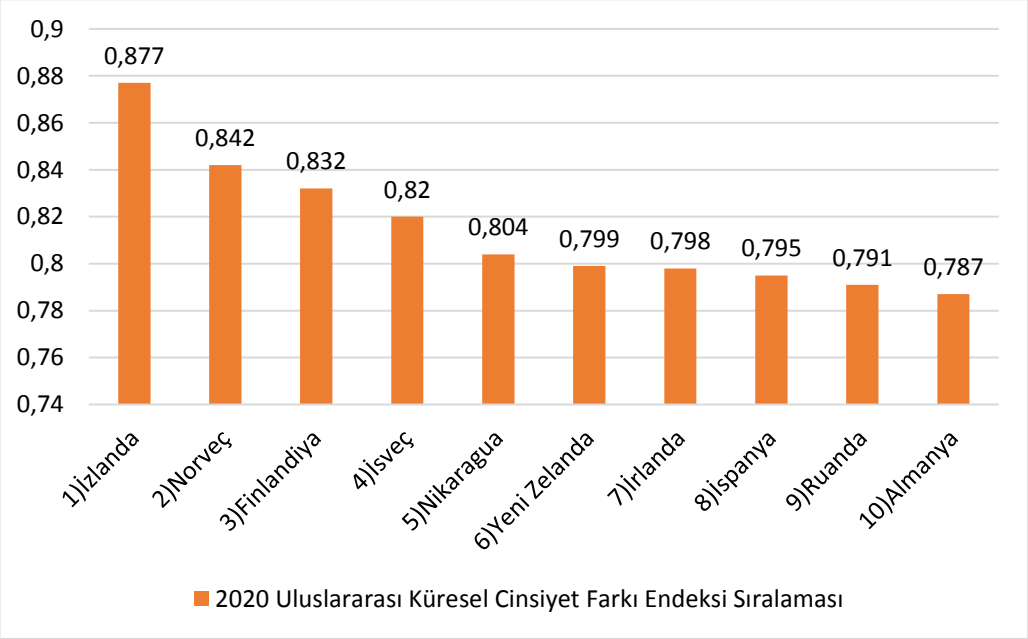
Dünya Ekonomik Forumunun yayınlamış olduğu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında kadınlar ve erkekler arasındaki farkı ortaya koymak için 4 başlık üzerinden belirli parametrelerle durum tespiti yapmaktadır. Bu 4 dört başlık; ekonomik katılım, eğitimsel kazanım, sağlık ve yaşam süresi ve politik güçlenme alt boyutlarından meydana gelmektedir. Bu boyutlar çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin tahmini olarak ne zaman sağlanacağına dair öngörüde bulunarak küresel, bölgesel ve ülkesel bazda ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliği performansları değerlendirilmektedir.

Dünyanın mevcut insani nüfus ve yeteneğinin yarısını oluşturan kadınların konumlarının geliştirilmesi ve konuşlandırılması, dünyadaki ekonomilerin ve işletmelerin büyümesi, rekabetçiliği ve geleceğe hazırlığı anlamında büyük bir etkiye sahiptir. Dünya Ekonomik Forumunun Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporunun sonucuna göre elde edilen endeks verileri ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanma düzeyiyle ilgili önemli sonuçları ortaya koymaktadır. Bu endeks toplumsal cinsiyet farklarının ortaya çıkardığı zorlukların yanı sıra bunları azaltmak için harekete geçen ülkelerde ortaya çıkan fırsatlar hakkında küresel farkındalık yaratmak için tasarlanmıştır.

3.7.1.Küresel Sonuçlar

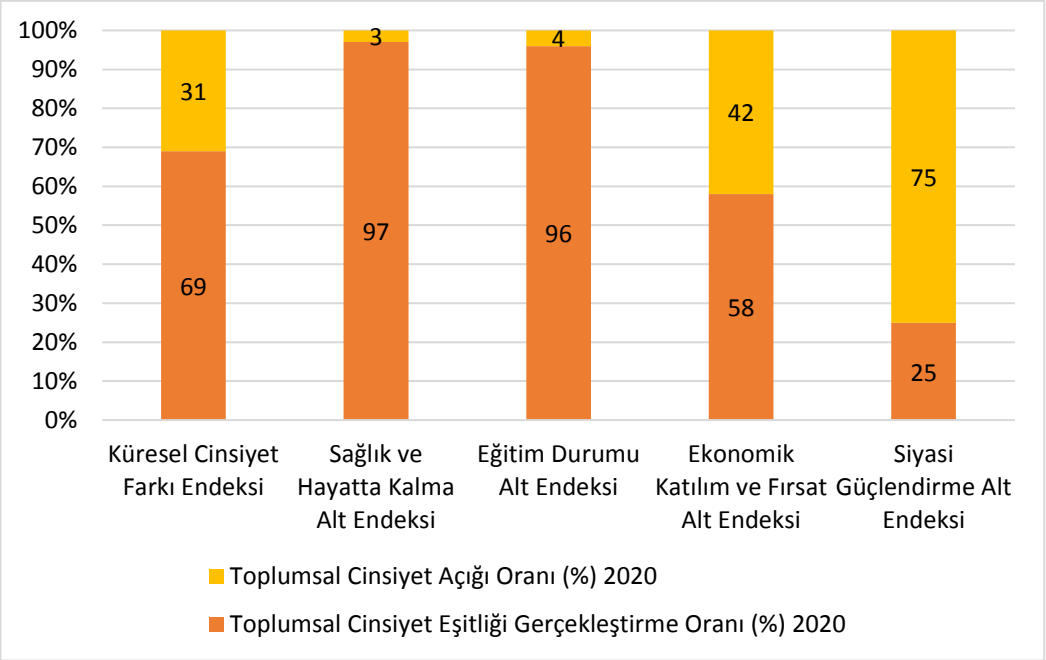
Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020 incelendiğinde 11 yıl üst üste Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine en çok yaklaşan ülkenin İzlanda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Endekse göre dünyadaki ülkeler arasında yapılan sıralamada en fazla gelişim gösteren ülkeler: Arnavutluk, Etiyopya, Mali, Meksika ve İspanya olmuştur. Rapora göre bir önceki yılın verilerine göre 2019 yılında 149 ülkeden 101'i puanını yükseltmiştir. Toplamda 35 ülke eğitim alanında 1 tam puan alarak cinsiyet eşitliğini sağladığı varsayılmaktadır. Sağlık ve ortalama yaşam süresi alanında dünya ülkeleri cinsiyetler arasındaki eşitlik konusunu %97 oranında tamamlanmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine aynı rapor verilerine göre siyaset alanı oransal olarak dünyada kadınların %25ileen az temsil edilebildiği alan olmuştur. Rapor doğrultusunda dünyada 2020 yılına kadar toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanma oranı %69'dur. Toplumsal cinsiyet eşitliğine en fazla yaklaşılan ölçek sağlık ve yaşam süresi iken, onu eğitim alanı izlemektedir. Eşitliğin az olduğu ekonomik fırsatlar ve siyaset alanında ise daha uzun yıllar kadın ve erkek arasında cinsiyet eşitliğinin sağlanamayacağı öngörülmektedir (World Ecomonic Forum, 2019).

Grafik 12:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Dünyada En İyi Dereceye Sahip 10 Ülke

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu, 2020

Grafik 13:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna göre Dört Ana Başlıkta Dünya'da Toplumsal Cinsiyet Açığı Oranları

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu, 2020

Yukarıdaki grafik incelendiğinde Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020'ye göre 4 ana başlık açısından dünyadaki durum aşağıda değerlendirilecektir. Öncelikle küresel olarak ayrıntılı sonuçlar verilecektir. Bu raporda ekonomik fırsatlar, sağlık ve yaşam süresi, eğitime ulaşma ve siyasi hayatta kadın ve erkeğin temsilleri somut veriler ışığında ortaya konmaya çalışılmıştır (World Ecomonic Forum, 2019).

3.7.1.1.Dünyada Siyasi Katılım ve Kadının Siyasi Hayatta Temsili

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020'ye göre siyasi katılım alanı kadınların en az temsil edildiği ölçek olduğu verilerle ortaya konmuştur. Bu raporla her ne kadar siyaset alanında önemli bir iyileşme görülse dahi raporun yayınlandığı tarihe kadar siyaset alanında toplumsal cinsiyet açıklığı sadece %25 oranında kapanmıştır. Ve dünyada hiçbir ülke siyasi cinsiyet farkını ortadan kaldırabilmiş değildir. Siyasi güçlendirme boşluğunun en fazla kapalı olduğu ülke olan İzlanda (%70 oranında), kadınların parlamento, bakanlıklar ve devlet başkanı olarak temsilinin en fazla olduğu ülke olarak göze çarpmaktadır. Bu oranla bu alanda İzlanda

en yakın takipçisi Norveç'ten %10 puan daha yüksek ve küresel ortalamanın ise dört katı oranında ilerleme kaydetmiş durumdadır (World Ecomonic Forum, 2019).

Sadece birkaç ülke siyasi temsil alanında toplumsal cinsiyet farkını en az %50 kapatmış durumda olması, kadınların küresel olarak siyasi hayatta son derece geri planda kaldığını açıkça göstermektedir. Örneğin; endeksteki 153 ülkenin hepsinin parlamentoları göz önüne alındığında, 35127 sandalyenin sadece %25'inin kadınlara ayrıldığını göstermektedir. 153 ülkeden 45'inde kadınlar mevcut sandalyelerin %20'sinden daha azına sahipken Vanuatu ve Papua Yeni Gine parlamentolarında hiç kadın yoktur (World Ecomonic Forum, 2019).

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020'ye göre siyasi hayatta üst düzey kurumsal roller incelendiğinde ise kadınların varlığının daha da azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. 3343 bakanın sadece %21'i kadındır ve kadınların bu rapora göre bakanların %10'undan daha azını temsil ettiği 32 ülke bulunmaktadır. Hiç kadın bakanı olmayan ülkeler ise; Azerbaycan, Belize, Brunei Sultanlığı, Irak, Litvanya, Suudi Arabistan, Vanuatu, Papua Yeni Gine ve Tayland olarak sıralanmaktadır (World Ecomonic Forum, 2019).

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020' yayınlanmadan önceki son 50 yıl göz önüne alındığında, dünyada bu geçen zaman zarfında, bu raporda yer alan 153 ülkenin 85'inde hiçbir zaman devlet başkanı sıfatıyla bir kadın görev yapmamıştır. (İtalya, İspanya, İsveç, ABD gibi ülkeler de bu 85 ülke arasındadır.) Siyasi alanda en fazla kadın temsili olan 5 ülke: İzlanda, Norveç, Nikaragua, Ruanda, Finlandiya'dır. (World Ecomonic Forum, 2019).

3.7.1.2.Dünyada Kadınların Ekonomik Katılımı ve Fırsatlar

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020 incelendiğinde; ekonomik katılım ve fırsatlar ölçeği küresel anlamda en fazla toplumsal cinsiyet farkının bulunduğu ikinci boyuttur. Bu alanda fark küresel anlamda %58 oranında kapatılmıştır ancak bir önceki rapora göre bu alanda gerileme görülmüştür ve bu alanda raporun yayınlandığı 2019'da 2018'e göre toplumsal cinsiyet açığı artmıştır. Bu ölçek yönüyle en iyi performansa sahip ülkeler ile sıralamada en alt sıralarda yer alan ülkeler arasında uçurum vardır. İlk 10 ülke

toplumsal cinsiyet farkının en az %80'ini kapatmış durumdadır. Bu alt endekste en iyi 10 ülkenin, dördü Sahra Altı Afrika bölgesinde yer alırken (Benin %84,7; Burundi %83,7; Zambiya %83,1 ve Gine %80,3); biri Batı Avrupa'dan (İzlanda %83,9); biri Doğu Asya ve Pasifik bölgesinden (Lao PDR %83,9); ikisi Doğu Avrupa ve Orta Asya'dan (Belarus %83,7 ve Letonya %81,0); ve ikisi Latin Amerika ve Karayipler (Bahamalar %83,8 ve Barbados %80,8) bölgesindendir. Yelpazenin diğer ucunda ise Hindistan (%35,4), Pakistan (%32,7), Yemen (%27,3), Suriye (%24,9) ve Irak'ta (%22,7) kadınlar için ekonomik imkanlar son derece kısıtlıdır (World Ecomonic Forum, 2019).

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020'ye göre; işgücü piyasasında cinsiyet farkı, kıdem düzeyi arttıkça artma eğilimindedir. Tüm dünyada, üst düzey ve özel sektörün yöneticileri ve kamuda görevlilerin %36'sı kadınlardan oluşmaktadır. Rapora göre dünyada en az yönetici pozisyonunda olan kadının olduğu ülkelerden olan Çin (%9,7) ve Hindistan (%13,8) dünyanın en kalabalık ülkeleri olması yönüyle beraber göze çarpmaktadır. Birçok ülkede kadınlar, bir şirket kurmalarını veya finansal varlıkları yönetmek için atılım yapmak istediğinde bu alanda onlara kolaylık sağlayacak; kredi, arazi ve finansal ürünlere erişim gibi konularda dezavantajlı konumdadırlar (World Ecomonic Forum, 2019).

Kadınların işgücü piyasasında sürekli olarak erkeklerden daha az bulunması, ekonomik katılım ve fırsat açığının var olmasına sebep olmaktadır. Ortalama olarak yetişkin erkeklerin yaklaşık %78'i (15-64) işgücüne katılırken, aynı aralıkta kadınların sadece%55'i aktif olarak işgücü piyasasına dahil olmaktadır. Bu, küresel işgücüne katılım cinsiyet farkının%30'undan fazlasının henüz kapatılmadığı anlamına gelmektedir (World Ecomonic Forum, 2019).

Bu alanda en iyi 5 ülke: Benin, İzlanda, Laos, Bahamalar, Belarus (World Ecomonic Forum, 2019).

Kadınlar ve erkekler arasındaki ekonomik katılım ve fırsatlar alanındaki toplumsal cinsiyet farkının var olmasına sebep olan bir başka temel hususta, kadınların neredeyse dünyanın her yerinde erkeklere göre daha fazla sorumluluğunu taşıdığı ücretsiz ev işçiliği ve bakım emeğinin kadınların üzerine yıkılmasıdır. Dünyadaki

hiçbir ülkede erkeklerin ücretsiz ev işlerinde harcadığı zaman kadınlardan fazla olmayı bir kenara bırakın, eşit bile değildir. Ücretsiz ev işçiliği oranının en düşük oranlarda kadınlara kaldığı ülkelerde bile, kadınlar ücretsiz ev işlerinde erkeklerden iki kat daha fazla zaman harcamaktadır (Örneğin; Norveç ve ABD). Kadınların bu faaliyetlere bağlılığı sadece genel yaşam standartlarından kaynaklı değildir. Japonya gibi gelişmiş ekonomilerde bile kadınların ücretsiz ev işlerine harcadığı zaman erkeklere göre dört kat daha fazladır (World Ecomonic Forum, 2019).

3.7.1.3.Dünyada Eğitimsel Kazanımlarda Cinsiyet Bazlı Ayrımlar

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020 incelendiğinde; üçüncü sırada yer alan cinsiyet farkı boyutu ise, %96,1 oranında cinsiyet farkının kapatıldığı eğitim başlığıdır. Bu alandaki fark, ekonomik ve siyaset alt boyutlarına göre çok daha ileri bir aşamada eşitlik kaydedildiği ortaya konmuştur.Rapora göre 35 ülke eğitim alt ölçeğinde tam puan alarak eşitliği tam olarak sağladığı öngörülmektedir. 120 ülke eğitim cinsiyet farkının en az %95'ini kapatmıştır. Diğer yandan 8 ülke ise; henüz cinsiyet eşitliği düzeyinin %20'sinden fazlasını henüz kapatamamıştır. Bu ülkeler: Togo (%77,8); Angola (%75,9); Mali (%75,7); Benin (%73,3); Yemen (%71,7); Gine (%68,0); Kongo Demokratik Cumhuriyeti (%65,8); Çad (%58,9). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından rapora göre dünyada ilerleme kaydedilmiş görülse dahi, özellikle gelişmiş ülkelerde yeni nesillerin geleceği açısından bu eşitliğin sağlanması için çok yol kat edilmelidir. Bu bağlamda örgün eğitim kazanımları arttırılmalıdır. Fakat bu her eğitim seviyesinden mezun olan genç erkek ve kadınlara Dördüncü Sanayi Devrimi döneminde iş piyasasının talep ettiği beceri türlerini sağlamak için yeterli değildir. Bu anlamda hem arz hem de cinsiyete karşı talep açısından beceri eksiklikleri vardır (World Ecomonic Forum, 2019) .

3.7.1.4.Dünyada Cinsiyet Yönüyle Sağlık ve Yaşam Süresi

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020 incelendiğinde; ortalama cinsiyet farkının en fazla kapatıldığı alt ölçek ise sağlık ve yaşam süresi ölçeğidir. Küresel anlamda %95,7 oranında bu alanda cinsiyet farkı kapandığı görülmektedir. 48 ülke tam puana yaklaşmışken, ardından gelen 71 ülke ise bu alandaki boşluğun en az %97'sini kapattığı görülmektedir. Geriye kalan sadece 9

ülke cinsiyetler arasındaki boşluğun %4'ünden fazlasını kapatamamıştır. Bu grupta dört büyük ülke; Pakistan (%94,6); Hindistan (%94,4); Vietnam (%94,2) ve Çin (%92,6) yer almaktadır ve bu ülkelerin dünyanın en büyük ülkeleri olması sebebiyle bu ülkelerdeki milyonlarca kadın henüz erkeklerle aynı sağlık erişimine sahip değildir. Bu başlık altında kadın ve erkeklerin yaşam süreleri dikkate alındığında tüm ülkelerde tam puan sağlandığı göze çarpmaktadır. Kadınlar, %99'un üzerinde eşitlik olmakla birlikte Kuveyt, Butan ve Bahreyn hariç, tüm ülkelerde daha fazla ortalama yaşam süresine sahiptir (World Ecomonic Forum, 2019).

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020 incelendiğinde; dünyada toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ortalama olarak yaklaşık 99,5 yıl daha sürmesi tahmin edilmektedir. Siyasal alandaki toplumsal cinsiyet farkının kapatılması aynı hızla yükselmesi halinde 95 yıl sonra kapanacaktır. Ekonomik katılım ve fırsat endeksi gerileyen tek endeks olmuştur ve bu sebepten dolayı bu hızla bu endeksteki kadın erkek arasındaki farkın kapanması 257 yıl alacaktır. Eğitime erişimde toplumsal cinsiyet farkı aynı hızla ilerleme kaydedilirse 12 yıl içinde kapatılabilir. Yaşam sürelerinin cinsiyetler arası eşitliğinin sağlanması, diğer paritelere göre nüfusu büyük ülkelerde ilerleme kaydetmediği için aynı seviyede kalmakta ve ne zaman kapanacağı da bu sebeple belirsizdir (World Ecomonic Forum, 2019).

3.7.2.Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020'ye Göre Türkiye'nin Not Karnesi

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020 incelendiğinde; Türkiye Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri arasında değerlendirilmekte ve bölgesinde 5. sırada, Dünyada 130. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin puanı raporun yayınlandığı yılın bir önceki yılına göre her ölçekte artmış dahi olsa, bütün sıralamalarda daha gerilere düştüğü açıkça görülmektedir (World Ecomonic Forum, 2019).

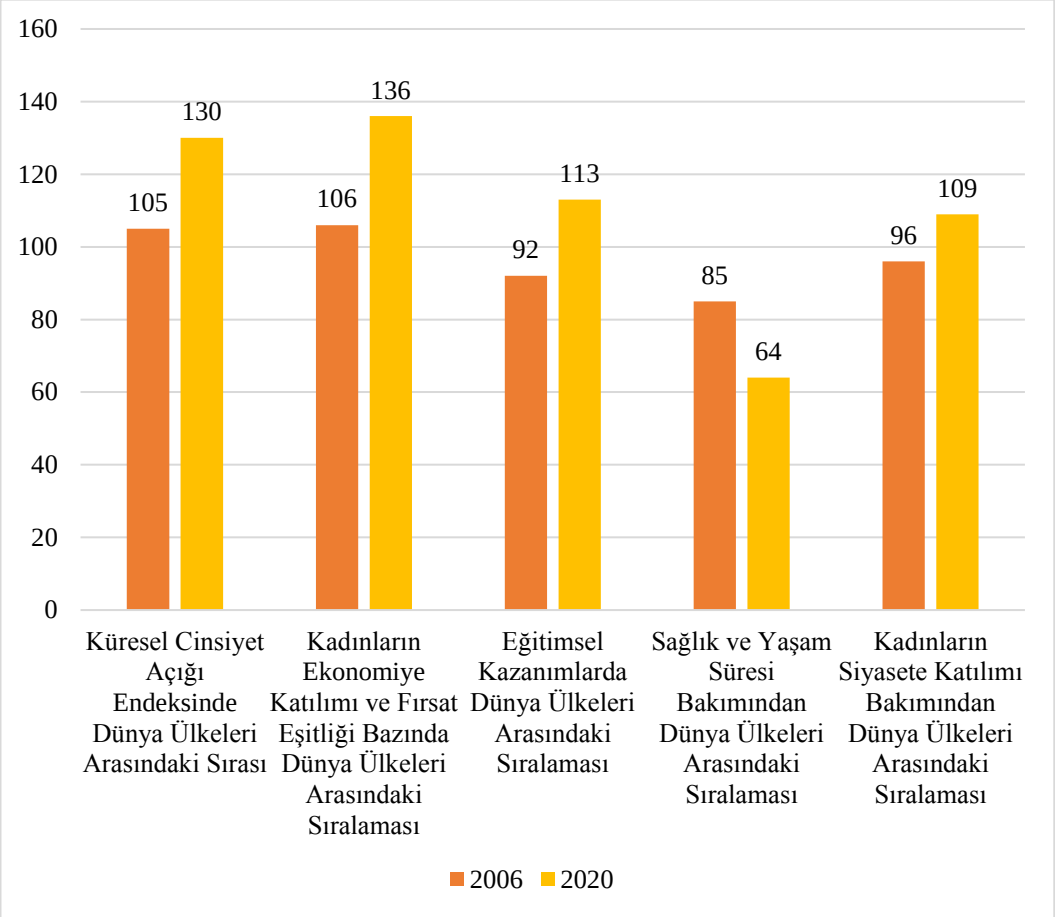
Tablo 19:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Toplumsal Cinsiyet Farkı Puanları Bölgesel ve Küresel Sıralamaları

Ülke	Sıralama		Toplumsal Cinsiyet Farkı Skoru
	Bölgesel	Küresel	
İsrail	1	64	0.718
Birleşik Arap Emirlikleri	2	120	0.655
Kuveyt	3	122	0.650
Tunus	4	124	0.644
Türkiye	5	130	0.635
Cezayir	6	132	0.634
Bahreyn	7	133	0.629
Mısır	8	134	0.629
Katar	9	135	0.629
Ürdün	10	138	0.623
Moritanya	11	141	0.614
Fas	12	143	0.605
Umman	13	144	0.602
Lübnan	14	145	0.599
Suudi Arabistan	15	146	0.599
İran İslam Cumhuriyeti	16	148	0.584
Suriye	17	150	0.567
Irak	18	152	0.530
Yemen	19	153	0.494

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu, 2020

Türkiye rapora göre bütün incelenen parametrelerde puan bazında yükselme gösterse dahi, sıralamalara göre 2006 yılından 2020 yılına gelinene kadar yalnızca sağlık ve yaşam süresi bakımından basamak atladığı görülmekte, diğer bütün değerlendirilen eşitsizlik alanlarına bakıldığında sıralamada geriye gittiği göze çarpmaktadır (World Ecomonic Forum, 2019).

Grafik 14:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Türkiye'nin Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi Çerçevesindeki Alanlara Göre 2006 ve 2020 Yılları Karşılaştırıldığında Ülkelerarasında Değişen Sıralamaları.

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu, 2020

3.7.2.1.Türkiye'de Kadınların Ekonomik Katılımı ve Fırsat Eşitliği

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020 incelendiğinde; Türkiye'de kadınların dünya ülkelerindeki kadınlar ile karşılaştırıldığında ekonomik katılımı ve fırsat eşitliği alanında yer aldığı sıralamalar:

-İşgücüne eşit katılım oranında dünyada Türkiye'nin sırası: 135.

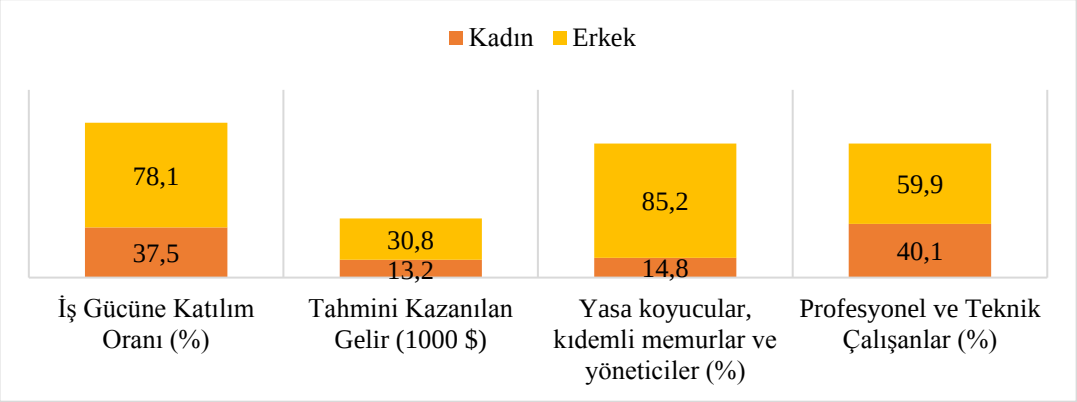
-Benzer işler için kadın ve erkek arasında ücret eşitliği sağlanması konusunda Türkiye'nin dünyadaki sıralaması: 106.

-Gelir eşitliği konusunda Türkiye'nin dünyadaki sıralaması:130.

-Yasa koyucu, kıdemli memurlar ve yönetici sayıları bakımından Dünya'da Türkiye: 132. sırada.

-Profesyonel ve teknik çalışan sayıları bakımından Dünya'da Türkiye: 111. Sırada olduğu görülmektedir (World Ecomonic Forum, 2019).

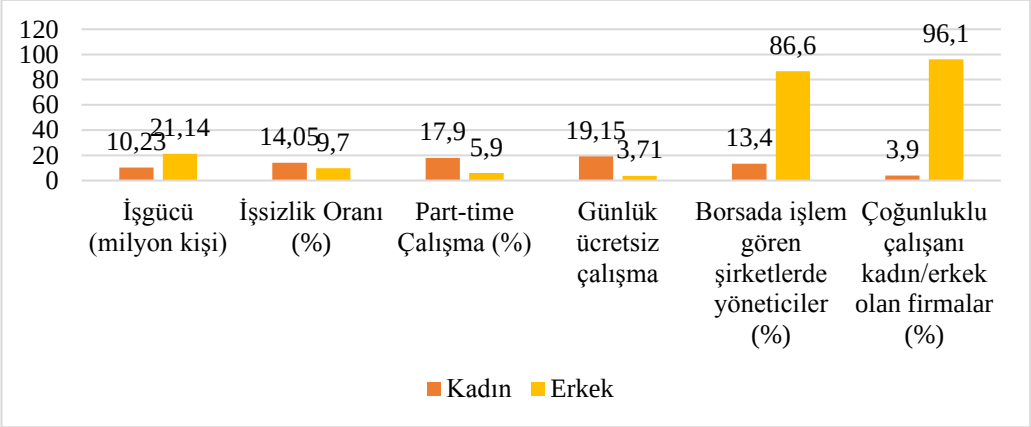
Grafik 15:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Türkiye'de Ekonomik Yapıya Yansımaları

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu, 2020

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020'ye göre Türkiye'de iş gücüne katılım oranlarına bakıldığında kadınların erkeklere oranla çok geride kaldığı görülmektedir. Kadınların iş gücüne katılım oranı %37,5 iken, erkeklerde aynı oran %78,1 olarak gerçekleştiği ortaya konmuştur. Yasa koyucular ve kıdemli memurlar ve yöneticilerin de Türkiye'de %85,2'si erkeklerden oluşurken, sadece %14,8'i kadınlardan oluşmaktadır. Profesyonel ve teknik alanda çalışan kadınların oranı ise %40,1 olarak gerçekleştiği görülmektedir (World Ecomonic Forum, 2019).

Grafik 16:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Türkiye'de Cinsiyete Göre Çalışma Hayatına Katılım ve Liderlik

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu, 2020

Yukarıdaki grafik incelendiğinde cinsiyete göre çalışma yaşamında katılım ve liderlik alanında ise Türkiye'de olumlu olan bütün paritelerde erkekler daha iyi oranlara ve sayılara ulaşmış durumdayken, olumsuz olan bütün paritelerde ise kadınların oranının daha yüksek olduğu açıkça görülmektedir (World Ecomonic Forum, 2019).

3.7.2.2. Türkiye'de Eğitimsel Kazanımlarda Cinsiyet Bazlı Ayrımlar

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020 incelendiğinde eğitim ve kazanımlarda her ne kadar dünya iyi bir gelişme göstermişse de Türkiye dünya ülkeleri arasında iyi sayılabilecek bir konumda değildir. Bu kapsamda rapor doğrultusunda Türkiye'nin eğitim ölçeğinde dünya ülkeleri arasındaki sıralamalarına bakıldığında:

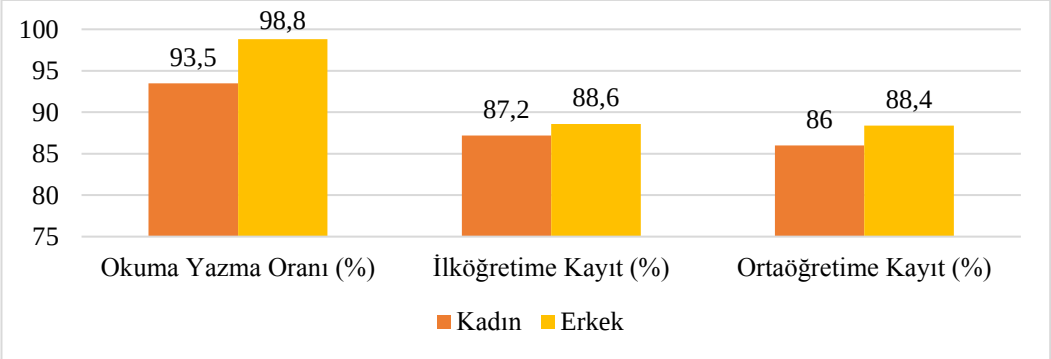
-Okuma yazma oranına bakıldığında cinsiyet bazındaki eşitsizlik sıralamasında Dünya'da Türkiye: 101. sırada.

-İlköğretime kayıt oranına bakıldığında cinsiyet bazında eşitsizlik sıralamasında Dünya'da Türkiye: 118. sırada.

-Ortaöğretime kayıt oranına bakıldığında cinsiyet bazında eşitsizlik sıralamasında Türkiye: 118. sırada.

-Yükseköğretime kayıt oranına bakıldığında cinsiyet bazında eşitsizlik sıralamasında Türkiye: 112. sırada (World Ecomonic Forum, 2019).

Grafik 17:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Türkiye'de Eğitim Seviyelerine Sahip Kitlelerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu, 2020

Ayrıca yukarıdaki grafik incelendiğinde Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020 rakamlarında görüldüğü gibi kadınlarda okuma

yazma oranı %93,5 iken erkeklerde %98,8 olduğu görülmektedir. İlköğretime ve ortaöğretime kayıtlanma oranlarında da erkeklerin oranının kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Rapora göre Türkiye'de eğitim alanında açık şekilde toplumsal cinsiyet farkı oluştuğu, kadınların eğitim olanaklarından ve fırsatlarından erkeklere göre daha az oranda yararlanabildiği açıkça görülmektedir (World Ecomonic Forum, 2019).

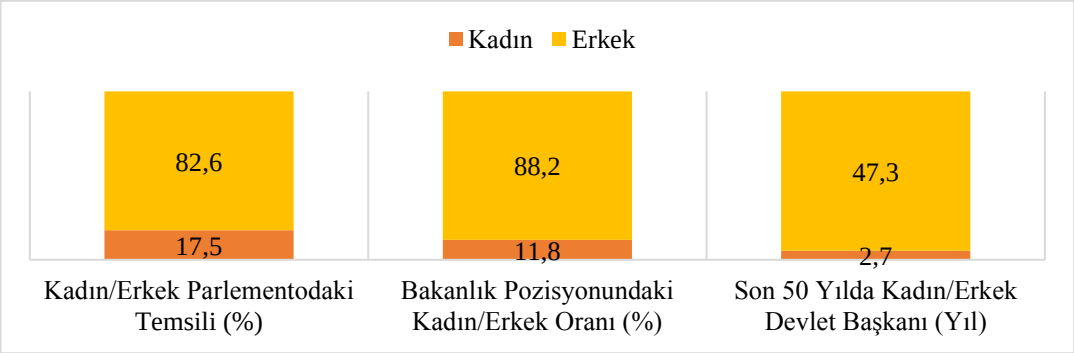
3.7.2.3.Türkiye'de Cinsiyetlere Göre Sağlık ve Yaşam Süresi

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020 incelendiğinde; yaklaşık olarak tüm dünyada ve Türkiye'de kadınların avantajlı sayılabileceği alanlardan sayılabilecek olan ölçek ise ortalama yaşam süresidir. Rapora göre Türkiye'de cinsiyete göre yaşam süreleri dikkate alındığında kadınlarda ortalama yaşam süresi 67,6; erkeklerde 64,4 olarak gerçekleştiği ortaya konmuştur. Yaşam sürelerinin cinsiyetlere göre dağılımının dikkate alındığı sıralamada Türkiye Dünya'da 77. sırada kendine yer bulmuştur (World Ecomonic Forum, 2019).

3.7.2.4.Türkiye'de Kadınlar ve Siyaset

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu 2020 incelendiğinde, Türkiye'nin dünya ülkeleri arasındaki sıralamalarına ve derecesine bakıldığında siyaset alanında toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanması konusunda alt sıralarda kaldığı görülmektedir. Yalnızca Türkiye'de son 50 yılda 2.7 yıl da olsa kadın bir devlet başkanının görev yapması sonucu bu alandaki sıralamada Türkiye iyi sayılabilecek (45. Sıra) bir sırada yer bulmuştur. Aşağıdaki grafik incelendiğinde Türkiye'de siyasete katılan kadınların oranlarına bakıldığında halen bu alanda da kadınlar ve erkekler arasında uçurum sayılabilecek bir farktan söz etmek mümkündür (World Ecomonic Forum, 2019).

Grafik 18:2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporuna Göre Türkiye'de Siyasi Hayatta Cinsiyete Göre Temsiller

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Toplumsal Cinsiyet Farkı Raporu, 2020

-Türkiye'de parlamentoda kadın temsilinin Dünya'daki sıralaması: 104.

-Türkiye'de bakanlıklarda kadın temsilinin Dünya'daki sıralaması: 113.

-Türkiye'de son 50 yılda kadın devlet başkanının süre aldığı yıla bakıldığında Dünya'daki sıralaması: 45. (World Economic Forum, 2019).

SONUÇ

Türkiye'de 2000 yılı sonrası kadınlara yönelik politikaların sosyo-ekonomik açıdan kadınlara ne düzeyde katkı sağladığını belirlemek amacı ile hazırlanan bu çalışmada, belirli parametreler üzerinden durum tespiti hedeflenmiştir. Bu doğrultuda öne çıkan parametreler:

- Sosyal yaşam
- Ekonomi
- Eğitim
- Siyaset şeklindedir.

Türkiye'de 2000 yılı sonrası izlenen sosyal politikalar çerçevesinde öncelikli hedef aile içi şiddeti ve kadına karşı şiddeti azaltmak kadın cinayetlerinin önüne geçmektir. Ancak Türkiye'de rakamsal olarak 2000'li yıllardan sonra kadına karşı şiddet olaylarında artış olduğu ve katledilen kadınların sayısının yıllar içerisinde arttığı görülmektedir. Ayrıca İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi"nden Türkiye'nin çekilme kararı kadınlara karşı şiddeti cesaretlendirebilecek bir adım olabilmesi yönüyle tekrar tartışılmalı ve gerekiyorsa yeniden onaylanma süreci gündeme gelmelidir. Her ne kadar Türkiye'de kadınlara yönelik haklar yasalarla güvence altına alınmışsa da uluslararası sözleşmelerin Anayasanın 90. Maddesi uyarınca bağlayıcı niteliği ve denetlenmeye tabi olunması sebebiyle önem arz etmektedir. Bu sebeple özellikle şiddete yönelik kararlar gözden geçirilerek şiddeti ve kadın cinayetlerini önleyecek kararların ivedilikle önceliklendirilmesi önemlidir.

Türkiye'de 2000 yılı sonrası kadınlara yönelik politikalarının kadın işgücü üzerindeki etkisi incelendiğinde, 15 yaşın üzerindeki istihdam edilen nüfus içerisinde kadın nüfusunun yaklaşık 3'te 1 seviyelerinde kaldığı görülmektedir. 2000'li yıllarda da bu konu ile ilgili seviye aynı oranda kalmaya devam etmiştir. İstihdam verilerine cinsiyet oranları açısından bakıldığında Türkiye'de yatay seyrin izlendiği, herhangi bir cinsiyete dönük önemli bir artışın yaşanmadığı görülmektedir. Ancak kadın

istihdamının oransal olarak erkeklerde istihdam rakamlarının yaklaşık yarısı kadar olduğu göz ardı edilmemelidir. Sektörlere göre kadın istihdamının dağılımı ele alındığında, Türkiye'de kadınlar 2000 yılı sonrasında en çok hizmet sektöründe yer almışlardır. Bu durumda 2000 yılı sonrasında kadınlara yönelik politikaların kadınların her alanda çalışabilmesini teşvik edemediği görülmektedir. Statüye göre kadın istihdamının dağılımı üzerindeki etkisi ele alındığında, çalışmakta olan kadınların çoğunun ücret karşılığında çalıştığı, işyeri sahibi olan kadınların sayıları her geçen yıl artsa da istenilen seviyeye ulaşılamadığı görülmektedir.

Küresel ve yerel anlamda kadın-erkek eşitliğini sağlayabilmek için kadınların karar alma mekanizmalarına katılımları arttırılmalı, kadına karşı şiddet önlenmeli ve cinsiyet temelli yaygın olumsuz klişeleri ortadan kaldırılması gereklidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği amacına ulaşabilmek için sadece yasal değişiklikleri yapmak yetmemektedir. Yasaların etkin olarak uygulanması gereklidir. Kadınlara yönelik yatırımların sosyal ve ekonomik kalkınmada büyük katkı yaptığı, özgürlükleri güçlendirdiği ve kazanımların kuşaktan kuşağa aktarılarak kültüre dayatılması önem arz eder.

Toplumsal olarak kadın erkek eşitliğine inanmak ve kadınların ve kız çocuklarının konumlarının güçlendirilmesi için bu eşitliğin sürdürülebilir kılınması esastır. Bir ülke toplumsal cinsiyet eşitliğine gitme yolunda önemli adımlar atmak istiyorsa bunun için gerekli unsurlar; kararlı bir hükümet, güçlü bir özel sektör, etkin Sivil Toplum Kuruluşları ve canlı bir medyaya ihtiyaç duyulmaktadır (UNICEF Türkiye Basın Merkezi, 2014).

Çalışmada ele alınan dönemin ilk yıllarında Türkiye'de çalışma alanı incelendiğinde kadınların çoğunlukla kırsal alanda çalışmak durumunda kaldıkları görülmektedir. Ancak ilerleyen dönemde sanayileşme ve kırdan kente göç ile sabit bir iş yerinde çalışan kadın sayısında önemli bir artış yaşanmıştır. Kadınların çalışma alanlarında üst ve orta düzeyde yönetici olma oranlarına bakıldığında ise kadınların çok az oranda üst seviyelere gelebildiği görülmektedir. Yıllar 2000'li yılların ilk çeyreğinin sonuna doğru yaklaşsa da bu konuda önemli bir artışın varlığından söz edilememektedir. Kadınların Biş gücüne katılmama sebeplerine bakıldığında ise en çok ev işleriyle uğraşmaları sebebiyle çalışamadıklarını göstermektedir. Çocuk sahibi

olan kadınların da bakım emeğini üstlenmesi sebebiyle istihdam dışı kalmalarının bir başka nedenini oluşturmaktadır. Bu konuda yasalarla iş yerlerine gündüz bakım evleri ve kreş oluşturulması gibi düzenlemeler yapılmasına rağmen uygulamaya geçirilme konusunda ne derece etkili olunduğu tartışmaya açıktır. Bu konuda Türkiye'de yapılan değişiklikler ve politikalar son derece yetersiz seviyelerde kalarak, kadınları ev içerisine hapsetmeye devam ettiği görülmektedir.

Türkiye'de 2000 yılı sonrası kadınlara yönelik politikalarının eğitim durumu üzerindeki etkisi incelendiğinde, bütün gelişim odaklı politikalara rağmen Türkiye'de okuma yazma bilmeyen ve okul mezuniyeti ilkokul ve ortaokul seviyesinde kalanların çoğunlukla kadınlar olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye'de kadınların eğitiminde istenilen seviyelere ulaşılamadığı, en basit görünen kadınların tamamının okuma yazma bilmesi hedefinin bile yakalanamadığı görülmektedir. Eğitim durumunun eşit olduğu durumlarda dahi kadın ile erkek arasındaki eşit işe farklı ücret anlayışı ve cinsiyetler arasındaki ücret açığı, kadınları hem eğitimden hem de istihdamdan uzaklaştırmaktadır.

Türkiye'de 2000 yılı sonrası kadınlara yönelik politikaların, kadının siyasetteki yeri üzerindeki etkisi incelendiğinde, bugün gelinen noktada, kadınlar siyasetin her alanında var olabilme imkanına sahiptir. Fakat bu temsilin erkek siyasetçilerle karşılaştırıldığında oransal olarak katılımın çok düşük seviyelerde olduğu ortadadır. Ancak yine de özellikle 2002 yılı sonrası kadınların TBMM'deki temsil oranlarına bakıldığında ciddi artışın bu dönemden sonra gerçekleştiği göz ardı edilmemelidir. Türkiye'de 2002 yılında TBMM'de toplam milletvekili içerisinde kadın milletvekillerinin oranı yaklaşık %4 seviyesinde iken 2023 yılı genel seçimlerinde bu oranın %20 seviyelerine geldiği göze çarpmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra kadınlar açısından ele alınan parametreler değerlendirildiğinde:

En büyük ve görünür ilerlemenin kaydedildiği alan siyaset alanı olmuştur. Oransal olarak bakıldığında dönem içerisinde yaklaşık 5 katlık bir artış gerçekleşmiştir. (Kadınların parlamentoda temsil oranı 2002 %4, 2023 %20). Ancak halen gelişmiş ülkeler seviyesinde değildir.

Ekonomi, istihdam vb. alanlarda oransal olarak inceleme yapıldığında ilerlemenin kaydedildiği ancak yatay seyrin devam ettiği kadınlar açısından ayırt edici önemli pozitif artışın olmadığı tespit edilmiştir.

Eğitim alanında okur yazarlık, eğitime katılım ve yükseköğretimi bitiren kadınların oranlarından artış olduğu gözlenmektedir. Ancak binyıl hedefleri arasında da yer alan kadınlarda % 100 okuma yazma oranına henüz ulaşılamamıştır.

Toplumsal yaşam alanında ise özellikle kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri konusunda bu dönemde Türkiye'de negatif yönlü bir artış söz konusu olmuştur. Özellikle kadın cinayetleri konusunda 2000'li yılların ilk on yılında yaşanan olağanüstü artış sonraki yıllarda rakamsal olarak düşse de bu rakamların her birinin bir kadının hayatı olduğu unutulmamalıdır. Kadın cinayetlerinin önlenmesi için daha sert tedbirler alınmalı ve bu rakamlar 0'a inene kadar kadın cinayetleri ve kadına karşı uygulanan bütün şiddet türleriyle mücadele edilmelidir.

Çalışmada incelenen Dünya Ekonomik Forumunun 2020 yılında yayımladığı Küresel Cinsiyet Açığı Raporu dünya ülkelerinin ve Türkiye'nin toplumsal cinsiyet açığı yönünden durumunu ortaya koyması yönüyle önemlidir. Bu rapora göre küresel anlamda Türkiye diğer dünya ülkeleriyle karşılaştırıldığında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından 153 ülke arasında 130'uncu sırada yer alarak arka sıralarda olduğu görülmektedir. Ayrıca aynı raporun 2006 ve 2020 yılında yayınlanmış verileri incelendiğinde Türkiye'de kadınlar açısından, sağlık ve yaşam süresi dışındaki raporlarda incelenen bütün alanlarda dünya ülkeleri sıralamasında geriye gittiği göze çarpmaktadır. Bu rapor toplumsal cinsiyet eşitliği verilerine göre Türkiye'deki durumun pozitif bir ilerleme kaydedilemediğini bunun yanında küresel anlamda ise gerilediğini ortaya koymaktadır. Rapordaki bilgiler ülkelerin cinsiyet eşitliğine yönelik ilerlemeleri konusunda sürekli karşılaştırmaya, toplumsal cinsiyet boşluklarını kapatma konusuna destek vererek, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik ederek bu amaç doğrultusunda etkili politikalar ve uygulamalar hakkında daha fazla araştırma yapılmasının gerekliliğini göstermektedir.

Kalkınma sürecinde ülkelerin için bulundukları sosyo-ekonomik duruma göre kalkınma hedefleri ve izledikleri politikalar farklılık göstermektedir. Kalkınma

hedefleri içerisinde eğitim ve sağlık imkânlarına erişim, kişi başına düşen GSMH'de artış ve işsizlik sayılarının azaltılması gibi birçok ölçüt yer almaktadır. Sayılan kalemlerin bir ülkede yaşayan tüm bireyler için eşit şekilde uygulanması adil bir refah düzeyi anlamına gelmektedir. Kadınlar ve erkeklerin istihdam, eğitim, sağlık ve siyaset alanlarında eşitliğin sağlanması sosyo-ekonomik kalkınma sürecinin vazgeçilmez bir basamağıdır. Ülkelerin genelinde uyguladıkları politikaların farklılığının yanı sıra, kendi içlerinde bölgesel olarak kendi toplum yapılarına göre farklı politikalar uygulanmaktadır.

Sosyo-ekonomik kalkınma düzeyi eğitim, istihdam, sağlık ve GSMH ile belirlenmektedir. Bu alanlar kadın ve erkek açısından ortak kavramlardır, bu nedenle kalkınma politikalarının kadına ve erkeğe olan yaklaşımı adil ve eşit olmalıdır. Bir ülkede yaşayan tüm bireylerin eşit imkânlara sahip olması toplumsal refahın eşit paylaşımı anlamına gelmektedir. Kalkınma politikaları hazırlanırken kadınların kalkınmada erkeklerle eşit refaha ulaşması için TCE'ye mutlaka yer verilmedir. Kalkınmada kadının rolünü inceleyen yaklaşımlardan biri olan Kalkınmada Kadın (Women in Development (WID)) yaklaşımı kadının toplumdaki kimliklerini dikkate alarak, kadınların ekonomik kalkınma politikalarında daha az yer almasının nedenlerini incelemek yerine, kadınların kalkınma stratejilerinde nasıl daha çok yer alabileceğine odaklanmıştır. Kadınların ötekileştirilmesinin ve doğasından kaynaklanan farklılıkları sorgulamanın ortadan kaldırılarak eğitim, istihdam ve toplumun tüm alanlarında eşit katılımını ve kadının sadece üretken yönünü ön plana çıkartan bir yaklaşımdır WID yaklaşımına bir eleştiri olarak öne sürülen Kadın ve Kalkınma (Women and Development (WAD)) yaklaşımında ise kadınların kalkınma stratejilerindeki etkinliğini artırmak yerine, kadın ve kalkınma arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır ve kadınların birbirinden farklı olduğu ve özgün yönlerinin kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır (Doğan ve Gürler, 2013).

Küresel düzeyde hesaplanan İGE endeksi verilerine göre en yüksek endekse sahip olan ülke Norveç, küresel düzeyde TCE endeksinde 3. sıradadır. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği konusunda eğitim, siyaset, sağlık ve istihdam alanlarında en eşitlikçi ülke olan İzlanda İGE endeksi sıralamasında 5'inci olmuştur. İGE ve TCE

sıralamalarında ilk 20'de yer alan 13 ülke aynıdır. Bu durum kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasının İGE'yle pozitif bağlantısını göstermektedir.

Türkiye'nin 2020 yıllında İGE değeri 0,820 iken (UNDP, 2020), Türkiye 0,684 TCE değeriyle 154 ülke arasında 133. sırada yer almıştır (World Economic Form, 2021). İGE sıralamasında çok yüksek insani gelişme kategorisindedir, ancak TCE sıralamasında alt sıralarda bulunmaktadır. Bu durum kadın erkek eşitliği için yapılan politikaların yetersizliğini ve kalkınma politikalarının kadın ve erkekler için eşit bir değer oluşturmadığını ortaya koymaktadır. TCEE hesaplamada kullanılan kalemlerin detaylandırılması, politikaların yönlendirilmesi ve iyileştirilmesi gereken alanların varlığının daha net anlaşılması için önemlidir.

Kalkınma sürecinde istenilen refah düzeyine ulaşmak için sosyo-ekonomik alanda bireysel refahın sağlanması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, insani gelişme endeksi ile ölçülen refah düzeyinde cinsiyetten kaynaklanan eşitsizlikle mücadele sosyal adalet için önemlidir. 1990 yılında hesaplanan İGE 0,579, 2017 yılında ise 0,791 olduğu görülmüştür. Bu süreçte İGE verileri değerlendirildiğinde, Türkiye'nin istikrarlı bir kalkınma sürecinde olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye hızlı gelişmekte olan ülkeler arasında ilk 8 ülkeden biri olmasına rağmen çok yüksek insani gelişme seviyesine ulaşması için daha fazla yol alması gerekmektedir. Bunun için ortalama okullaşma oranı ve beklenen okullaşma oranlarının yükseltilmesi, GSMH değerinin artırılması, uzun ve sağlıklı yaşam süresinin uzamasına yönelik politikaların uygulanması gerekmektedir. GII cinsiyetler arası eşitsizlik İGE kullanılarak hesaplanmaktadır. GII endeks değerinde azalmanın sebepler olarak kadın ve erkek için fırsatların eşit sunulmaması, gelirdeki adaletsizlik, eğitim, sağlık ve teknolojiye erişim alanları öne çıkmaktadır. Eşitsizliğin sağlanamaması sürdürülebilir kalkınmayı sekteye uğratmaktadır (Doğan ve Tatlı, 2014).

Sonuç olarak, Türkiye'de 2000 yılı sonrası kadınlara yönelik politikalar kadınlar açısından sosyal, ekonomik, eğitim ve siyaset alanlarında ayırt edici olacak kadar pozitif bir durum yaratmamıştır. Beklenen pozitif etkiler tam anlamı ile hedeflenen seviyelere ulaşamamış durumdadır.

Türkiye'de kalkınmaya yönelik politikalar konusunda bundan sonra yapılacak olan çalışmalar için öneriler arasında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama ve toplumsal gelişme son derece önemli arz etmektedir. Toplumun, toplumsal cinsiyet eşitliğine ne kadar hazır olduğunun tespiti politikalar belirlenmeden önce yapılmalıdır. Politikaların yalnızca devlet kurumları aracılığıyla hazırlanıp yürürlüğe konulması istatistiklerde istenilen düzeye gelinememesine neden olmaktadır. Toplumu toplumsal cinsiyet eşitliğine yönlendirme ve bilinçlendirmenin yanında bu konunun kadın erkek tüm bireylere ne gibi kazanımlar sağlayacağı hususunun gündeme gelmesi son derece önemlidir. Ayrıca devlet kurumlarının da bu eşitliğin sağlanması için ne kadar kararlı olduğunu göstermesi etkili olacaktır. Politikaların daha etkili sonuçlar gösterebilmesi için İstanbul Sözleşmesi gibi önemli uluslararası sözleşmelerin belirlediği çizgiye dönülmelidir. Kadınları yalnızca kamusal ve ekonomik alanda görünür kılmak yeterli olmayacaktır. Bunun yanında ev içine hapsolma, bakım emeğinin tamamen kadına bırakılması ve şiddet gibi konularda da belirlenen politikalar çerçevesinde korunması gerekmektedir. Diğer bir deyişle politikaların varlığı, sonuçlara ulaşıldığı ya da ulaşılacağı anlamına gelmemektedir. Politikaların varlığının tek başına yeterli olmadığı, devletin uygulayıcı bireylerin de uygulayan olarak toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına katılımının gerekliliği tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın sınırlılığı Türkiye'de 2000 yılı sonrası kadınlara yönelik izlenen politikalar ve sonuçlarını kapsamasıdır. Çalışmada üretilen politikalar, mevcut düzenlemeler ve istatistiki veriler derlenerek politika yapıcılara, araştırmacılara ve ilgili paydaşlara rehberlik edebilmek amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlar ampirik veriler ile desteklenmemiştir. Bu durum çalışmanın bir diğer kısıtını oluşturmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda farklı analiz yöntemlerinin eklemlenmesi ile çalışma kapsamı genişletilebilir.

KAYNAKÇA

Adak, N. (2018). *Sosyal Problemler Sosyolojisi Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Adams, R. ve Saran, D. (1973). *The Masculinity Studies Reader*. Blackwell Publishers.

Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun. (2003). *T.C. Resmi Gazete,* 24997, 18 Ocak 2003.

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. (2012). *T.C. Resmi Gazete*, 28239, 20 Mart 2012.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2014). *Türkiye'de Kadın İşgücü Profili ve İstatistiklerin Analizi.* Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Akın, A. ve Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi Halk Sağlığı Özel Eki*, 25(4),3-82.

Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı. *Ekev Akademi Dergisi (Özel Sayısı 2019)*, 97-118.

Alkan, A. ve Duru, B. (2002). 20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce. *20. Yüzyıl Kenti,* 7-25.

Altındal, A. (2004). *Türkiye'de Kadın.* İstanbul: Alfa Yayınları.

Bayhan, V. (2012). Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 153.

Baykan, A. ve Ötüş-Basket, B. (2016). *Nezihe Muhittin ve Türk Kadını 1931.* İletişim Yayınları.

Beauvoiere, S. (1966). *Kadınlığın Kaderi,* (Çev: Canset Unan), Altın Kitaplar.

Bellamy, R. ve Mason, A. (2003). *Political Concept:* Uk: Manchester University Press.

Belli, A. ve Aynacı, G. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Algısı: Kadınlar Kendilerini Nasıl Güçlendirebilir?. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi,* Haziran 2020, 15(26).

Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet "Bize Yüklenen Roller",* (Çev. Ay, A.) İstanbul: Kadın Dayanışma Vakfı Yayınlar.

Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık. *Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Kmü Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16 (Özel Sayı I), 108-114.

Bora, A. (2009). *Kadın "Sorunu"mu, Erkek Egemenliği mi?, Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Boyacıoğlu, Z. E. (2014). Kırsal Turizmde Kadın Girişimciliği: Edirne Örneği. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*.4(2), 82-90.

CEDAW Türkiye Gölge Raporu. (2005). *Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (Cedaw) Uygulanmasına İlişkin Türkiye Gölge Raporu.*

CEDAW Türkiye Gölge Raporu. (2016). *Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (Cedaw) Uygulanmasına İlişkin Türkiye Gölge Raporu.*

Çaha, Ö. (1996). *Sivil Kadın: (Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın).* Ankara: Vadi Yayınları.

Çakır, Ö. (2008). Türkiye'de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* (31), 25-47.

Carrigan, T., Connell, B. ve Lee, J. (1985). Toward A New Sociology of Masculinity. *Theoryand Society*. (14), 551-604.

Cumhurbaşkanı Kararı. (2021). *T.C. Resmi Gazete*. 3718 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı. 31429, 19 Mart 2021.

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim*, 86, 139-170.

Demir, Z. (2015). Kadınların Siyasete Katılımı ve Katılımı Artırmaya Yönelik Stratejiler. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi,* 1(2), 35-47.

Demirgöz Bal, M. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi,* 1(1), 15-28.

Demirtürk, S. (2015). 1960–1980 Döneminde Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Değişimin ve Dışa Yönelişin Toplumsal Dinamikleri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 4(12).

Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. (2021) *T.C. Resmi Gazete*. Milli Eğitim Bakanlığı Yönetmelik. 31628.

Dirik, N. (2016). *Türkiye'de Kadın İstihdamının Önündeki Engellerin Aşılmasında Girişimciliğin Önemi ve Kamu İstihdam Kurumlarının Önemi.* Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.

Doğan, E. M. ve Tatlı, H. (2014). İnsani Gelişme ve Yoksulluk Bağlamında Türkiye'nin Dünyadaki Yeri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 28(1), 99-124.

Doğan, H. G. ve Gürler, Z. (2013). Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksinin Analitik Olarak Değerlendirilmesi. *Iğdır Univ. J. Inst. Sci. ve Tech.* 3(2): 69-76.

Doğdu, S. (2005). *Kadının Serüveni-Kadın ve Yaratılışı.* Ankara: Demet Kitap.

Doğramacı, E. (1993). *Atatürk'ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını.* Ankara: Merkez Yayınları.

Dökmen, Z. Y. (2009). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar.* İstanbul Remzi Kitabevi.

DPT. (1963-2005). *Beş Yıllık Kalkınma Planları.* T.C. Devlet Planlama Teşkilatı.

Driscoll, A. ve Nagel, N. (1994). *Dislocating Masculinity*. Londra: Routledge.

Durakbaşı, A. (1988). Cumhuriyet Döneminde Kadın Kimliğinin Oluşumu. *Tarih ve Toplum* 9, Ankara.

Ecevit, Y. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi.* İçinde Ecevit, Y. Karkıner, N. (Edt.) Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Elmas, N. (2017). *Kadın ve Aile Hayatı.* Ankara: Pegem Akademi.

Elson, D. (2004). *Gender Equality, Public Finance And Globalization.Paper For Conference on Egalitarian Development in the Era of Globalization in Honor of Professor Keith Griffin.* Unıversity of Massachusetts Amherst.

Enginyurt, D. (2020). *Sosyolojik Açıdan 1926 Tarihli Medeni Kanun'un Kabulü Öncesi ve Sonrası Kadın Haklarının Karşılaştırılması. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.* Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

Erol, M. (2008). Toplumsal Cinsiyetin Tutumları Üzerindeki Etkisi. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 199-219.

Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın Ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği), *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2).

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji.* İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Gök, F. (1993). *Türkiye'de Eğitim ve Kadınlar. 1980'ler Türkiyesi'nde Kadın Bakış Açısından Kadınlar.* der. Ş. Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları.

Gürkan, Ü. (1978). Türk Kadınının Hukuki Statüsü ve Sorunları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 35, 381-396.

Hepşen, Ö. (2010). *Tevrat, İncil ve Kuranı Kerim'de Kadın Bedeli.* (R. V. Kohl, Derleyici) Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Heywood, A. (2007). *Siyaset.* Ankara: Adres Yayınları.

İnan, A. (1982). *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması: Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

İpek, B. (2020). *İlkokul Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Öğrenme Sürecinde Ailenin Rolü (Yüksek Lisans Tezi).* Yök Tez Merkezi Veri Tabanından Erişildi (Tez No: 625088).

İş Kanunu. (2003). *İş Kanunu,* 4857, Karar Tarihi 22/5/2003.

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu. (2009) *T.C. Resmi Gazete,* 27179, 24 Mart 2009.

Kadın İstihdamının Artırılması Fırsat Eşitliğinin Sağlanması konulu Başbakanlık Genelgesi. (2010) *T.C. Resmi Gazete,* 27591,2010/14, 25 Mayıs 2010.

Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler Yurttaşlar Bacılar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler.* İstanbul: Metis Kadın Araştırmaları.

Kaplan, N. (2003). Toplumsal Konumu ve Bu Konumunun Değişimiyle Türk Sinemasında Kadın. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi.* 2(4), 149-173.

Karabıyık, İ. (2012). Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi,* 252.

Karataş, E. (2009). Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri. *Electronic Turkish Studies,* 4(8).

KCDP. (2019). Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2019 Raporu. *https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/2889/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2019-raporu* 31 Aralık 2019.

Kefek. (2010). *Faaliyet Raporu 23. Dönem 4. Yasama Yılı.* Ankara: TBMM Basımevi.

Kelly, G.P. ve Nihlen, A. S. (1982). *Schooling and the Reproduction of Patriarchy. Cultural and Economic Reproduction in Education,* der. M. W. Apple, Routledge, London.

Keskin, F. ve Ulusan, A. (2016). Kadının Toplumsal İnşasına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* (26), 47-68.

Kılıç, N. Ö. ve Tütüncü, A. (2021). Gelir ve Eğitim Düzeyinin Erken Yaşta Evlilikler Üzerine Etkisi: Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi. Yönetim ve Ekonomi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F.,* 28(4),815-831.

Kimmel, M. S. ve Messner, M. A. (2001). *Men's Live:* Boston: Allyn And Bacon.

Kitzinger, J. (1995). Qualitative Research: *Introducing Focus Groups. Bmj,* 311(7000), 299-302.

KSGM. (2019). *Türkiye'de Kadın.* Ankara: T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Kocatürk, U. (2007). *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Türk İnkılabı'nın Hazırlık Dönemi ve Türk İstiklal Savaşı I/1 Atatürk İnkılapları I/2.* Ayraç Yayınları.

Koç, A. (2019). Editör'den. (A. Koç, Dü.) *İşveren,* 57(2), 6.

Korkmaz, A. N. ve Budak S. (2022). Ekonomik (İktisadi) Kalkınma ve Kadın: Türkiye Örneği. *MAKÜ-Uygulamalı Bilimler Dergisi.* 6(1), 197-223.

Kunt Tulpar, P. (2019). Türkiye'de Kadınların İstihdam Oranı Erkeklerin Yarısından Az. *İşveren,* 15.

Küçükkalay, A. M. (1998). Türkiye'de Planlı Dönemde Kadın Nüfusu ve Kadın İşgücü İstihdamındaki Gelişmeler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 3(3).

Lawton, C. A. (2001) Gender and Regional Differences in Spatial Referents Used in Direction Giving. *Sex Roles* 44, 321–337.

Maxwell, J. A. (2008). Designing a Qualitative Study. *The SAGE Handbook of Applied Social Research Methods,* 2, 214-253.

Metintaş, M. Y. (2018). Nezihe Muhittin ve Türk Kadınının Siyasi Haklar Mücadelesi. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi,* 2(3), 74-97.

Morris, C. G. (2002). *Psikolojiyi Anlamak.* (B. H. Ayvaşık,ve M. Sayıl, Çev.) Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Nirun, N. (1994). *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür.* Ankara: Ankara Kültür Merkezi Yayınları.

OECD. (2008). *Gender And Sustainable Development: Maximising The Economic, Social And Enviromental Role Of Women.* Paris: OECD.

Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye'de Kadın ve Eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi.*

Özbay, F. (2015). *Kadınların Ev İçi ve Ev Dışı Uğraşlarındaki Değişme.* Ş. Tekeli (der.) *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar.* 6. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Özdemir, H. (2019). Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Erkeklik ve Kadınlık Algısı: Bir Alan Araştırması. *Asya Studies*, 4(10).

Özer, S. (2013). Kadına Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 29, 131-168.

Özerdim S. N. (1981). *Atatürkçünün El Kitabı.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özar, Ş. (2012). *Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Kadın Emeği ve İstihdamı Politikaları: Kadın Hareketi, Sendikalar, Devlet ve İşveren Kuruluşları. Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği.* Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 266-304.

Özer, S. (2013). Kadına Seçme ve Seçilme Hakkının Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29(85), 131-204.

Özyer, K. ve Azizoğlu, Ö. (2014). İş Hayatında Kadınların Önündeki Cam Tavan Engelleri İle Algılanan Örgütsel Adalet Arasındaki İlişki. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 99.

Rafferty, J. (2018). Ensuring Comprehensive Careand Support for Transgender and Gender-Diverse Children and Adolescents. *Pediatrics*, 142(4), 1-14.

Russell, H. (1999). Friends In Low Places: Gender. *Unemploymentand Sociability. Work, Employmentand Society*, 13(2), 205-224.

Saim, H. (2004). *Kadının Gizli Dünyası.* İstanbul: Arion Yayınevi.

Sancar, S. (2008). *Siyasal Katılım. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri.* M. Tan, Y. Ecevit ve S. Acuner, S. Sancar, İstanbul: TÜSİAD ve KAGİDER Yayını, 215-293.

Sancar, S. (2016). Türkiye'de Kadınların Siyasal Kararlara Eşit Katılımı. *Toplum ve Demokrasi Dergisi,* 2(4), 173-184.

Sankır, H. (2010). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin "Kadın Sanatçı Kimliği"nin Oluşum Sürecine Etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 5.

Satıl C. (2021). "Son 10 Yılda En Az 3 Bin Kadın Öldürüldü". *Dogrulukpayi.com,* 8 Mart 2021.

Savran, A. (2009). *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin.* İstanbul: Kanat Kitap.

Sayılan, F. (2012). *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim.* Ankara: Dipnot Yayınları, 1-33.

Sears, D. O., Peplau, L. A. ve Taylor, E. (2015). *Social Psychology*. (A. Dönmez, Çev.) İmge Kitapevi.

Şaşmaz, M. Ü. ve Yayla, Y. E. (2018). Ekonomik Kalkınmanın Belirleyicilerinin Değerlendirilmesi: Ekonomik Faktörler. *International Journal of Public Finance,* 3(2), 249-268.

Şenol, D. ve Erdem, S. (2019). *Toplumsal Cinsiyet, Kültürel Antropoloji.* Talas, M. Çatlı Ö. G. (Edt) İstanbul: Lisans Yayıncılık.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (1993). *Birleşmiş Milletler Cedaw Komitesine Sunulmak Üzere Hazırlanan İkinci Ve Üçüncü Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu.* Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967),* Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972),* Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (1972). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)*, Ankara: DPT Yayın No: 1272.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1978). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983),* Ankara: DPT Yayın No: 1664.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1984*). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985–1989),* Ankara: DPT Yayın No: 1974.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990–1994),* Ankara: DPT Yayın No: 2174.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000),* Ankara: 25 Temmuz 1995 Sayılı Resmi Gazete No: 22554.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005),* Ankara: DPT Yayınları.

T.C. Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı. (2013). *Toplumsal Cinsiyet Çalışma Grubu Raporu.* Ankara: Kalkınma Bakanlığı.

Tan M., Ecevit Y., Sancar S. (2000). *Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş Eğitim, Çalışma ve Siyaset ve Yaşam*. İstanbul: TUSİAD.

Tarhan, N. (2005). *Kadın Psikolojisi.* İstanbul: Nesil Yayınları.

Tekelioğlu, M. Ö. S. ve Örtlek, M. (2013). Türkiye'de Siyaset ve Kadın. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi,* 5(2), 278-287.

Todaro, M. P. ve Smith, S. C. (2011). *Economic Development*. Boston: Eleven Edition.

Tokgöz, O. (1994). Kadın Seçmen İmgesi: Türkiye'de Kadının Bireysel Siyasal Katılımı Üzerine Bir Deneme. *Amme İdaresi Dergisi,* 27(4).

Tutar, F. ve Yetişen, H. (2009). Türkiye'de Kadının Ekonomik Kalkınmadaki Rolü. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi,* 2(2), 116-131.

TÜİK. (2007-2018). *TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması.* Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2012-2018). *TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması.* Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2014). *TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması.* Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2015). *TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2014.* Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni.

TÜİK. (2004-2018). *TÜİK, İşgücü İstatistikleri.* Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2015).*TÜİK, İşgücü İstatistikleri.* Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2021). *TÜİK, İşgücü İstatistikleri.* Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2017). *TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2016 Haber Bülteni.* Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2019). *TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2018 Haber Bülteni.* Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2021). *TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2020 Haber Bülteni.* Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2014). *TÜİK Kazanç Yapısı Araştırması.* Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (1992-2017). *Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim.* Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2008-2018). *Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı.* Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2006,2014-2015). *TÜİK, Zaman Kullanımı Araştırması.* Türkiye İstatistik Kurumu.

Türk Medeni Kanunu. (2000). *T.C. Resmi Gazete*, 24607, 8 Aralık 2001.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun. (1995). *T.C. Resmi Gazete,* 22355, 26 Temmuz 1995.

UNDP. (2000). *Progress of the World's Women 2000,* Unifem Biennial Report. N. Y.

UNDP. (2020). *Human Development Report 2020,* By the United Nations Development Programme. 1 UN Plaza, New York, NY 10017 USA.

UNICEF Türkiye Basın Merkezi. (2014). Kadın Erkek Eşitliği Topyekün Kalkınmanın Temeli. UNICEF Türkiye: *http://unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=2441* adresinden alınmıştır.

Uzuner Duransoy, H. (2019). Kadın İstihdamına Yönelik Geleneksel Bakış Açısı. *İşveren.*

Vatandaş, D. D. C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies,* 0(35), 29-56.

Wiegman, R. (2002). *Masculinity Studiesin Feminist Theory.* New York: Columbia University Press.

World Ecomonic Forum. (2021). *Global Gender Gap Report, 2021*. Geneva: World Economic Forum.

World Ecomonic Forum. (2019). *Global Gender Gap Report, 2020.* Geneva: World Economic Forum.

Yaraman, A. (2001). *Resmi Tarihten Kadın Tarihine.* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Yavuz, A. (1995). Esnek Çalışmanın Endüstri İlişkilerine Etkisi. *Çimento İşveren,* 9 (5), 14-26.

Yenihan, B., Balcı, B. ve Vardar, Ç. (2018). Cinsiyet Farklılığının Kadın Çalışanların Kariyer Planlarına ve Kariyer Hedeflerine Etkileri: Havayolu Şirketlerinde Çalışan Kabin Memurları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Journal of Management and Economics Research,* 16(1), 176-205.

Yılmaz, A. (2010). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi. *Çağdaş Türkiye Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9(20), 191-212.

Yılmaz S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/ Alaca Örneği. *Dergipark,* 2(2).

YÖK. (2006-2019). *Cinsiyete Göre Yükseköğrenim Okutmanları/Profesörlerin Oranı.* Yükseöğretim Kurulu.

YÖK. (2015-2019). *Öğretim Alanlarına Göre Yükseköğretimde Cinsiyete Göre Öğrenci Sayısı.* Yükseöğretim Kurulu.

Zaim, S. (1997). *Çalışma Ekonomisi.* İstanbul: Filiz Yayınevi.